هۆنراوە

مەم و زین

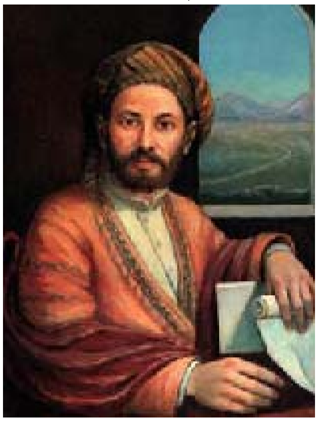

ئەحمەدی خانی

وەرگێڕانی مامۆستا هەژار

www.gagesh.com

کەریم دانشیار

پێشەکی :

مەیگێڕ وەرە تۆ خودا دەسا دەی
بۆم تێکە دە جامی جەم قومێ مەی

تا پیاڵە لەمن جیهان نوما بێ
دڵخوازی مە گشتی ئاشکرا بێ (مە : ئێمە ، هی ئێمە)

ڕوون بێتەوە بۆم شتی نهێنی
پرسێکی گرانە بۆم هەڵێنی

ڕێوشوێنی وەهایە چەرخی گەردوون
نەویایەتییە لە پاش بەرز بوون (نەوی : نزم .)

بەدبەختی سەری لە ئێمە داوە
تۆزکاڵێ کەمایەسی نەماوە

ئاخۆ دەبێ ڕوو بکاتە کەم بوون
یا خۆ هەر ئەبێ بە مانی گەدوون

تۆ بڵێی کە هەڵێ چ زوو چ دێرێک
بۆ ئێمە لە عاسمان ستێرێک ؟

بەختی مە لە خەو هەڵستێ جارێک
جارێک بکەوێتە کار و بارێک

لێن هەڵبکەوێ جیهانپەنایەک
پەیدا ببێ بۆ مە پادشایەک
(لێن : لە زاراوەیی مەنگوڕایەتیدا بە واتای «لێمان، لە ئێمە » دەکار دەکرێت.)

بۆ نووکی بنووس پەیابێ مایە
شیری هونەری مە بێتە کایە

ئەم بەختە ڕەشەی لەسەر مە ڕاکا
کوردیش لە جیهان برەو پەیا کا (برەو : ڕمێن ، ڕەواج ، بازاڕ .)

بۆ مەش کە ببایە سەربڵندێک
زۆرزان و بەبیر و مەرد و ڕەندێک

نەخشێ لە دراوی مەش درابوو
بێ نرخ و چرووک و باو نەمابوو
(نەخشی سەر دراو : نەخشێک کە سەر پارە و دراو چاپ دەکرێت.)
بێ سۆیە کە زێر و زێوی ساکار
نرخی نییە چەشنی هی نیشاندار

بۆمەش کە هەبایە پادشایێ
خوا تانجێکی پێ ببەخشیایێ

پەیدا دەبوو رێز و گەورەیی و ناو
رەنگ و کری مەش دەهاتە بەر چاو (کر : دەسکار ، کردە، تەنراو، چندراو.)

ئێمەی لە کەساسی دەر دەهێنا
بێستانی هیوای وەبەر دەهێنا

ترکان نەدەبوون بەسەر مە دا زاڵ
بۆ کوند نەدەبووینە لانە و ماڵ

چۆن بۆ عەجەمان دەبووینە ژێردەست؟
ژێردەستی شتی وەها نەوی و پەست

هەر رۆژی بەرێ خودای توانا
رۆم و عەجەمی لەسەر مە دانا

بێ شەرمییە ژێردەسی ئەمانە
ئەم شەرمە لە پیاوە گەورەکانە

شوورەییە لە میر و نامداران
سووچیان چییە هۆنەر و هەژاران

کێ دەستی درێژ بکاتە شیری
هەرچی بیەوێ دەخاتە گیری

ئەم بووکی جیهانە بۆ کورێکە
شیرێکی بە دەست و شێر درێکە

خشڵ و جل و شیرنی و نیشانی
بەخشینە بە بیر و رێگەزانی

پرسیم لە جیهان ڕەقی لە بەردی
نەرمیت بە چییە؟ گوتی بە مەردی

دنیا کە وەها بە بەخشش و، شێر
بۆ پیاو دەسەمۆ دەبێت و دەسگێر

سا خوایە لە تۆ سەیر دەمێنم
لەو گێژە چلۆن سەرم دەرێنم

کورد چۆن دەبێ دیل و چارەڕەش بن
کەی ڕاستە لە خۆشی دوورەبەش بن

بۆ بەخشش و دڵ بەناو و دەنگن
شێرن لە هەرا، پڵنگی جەنگن

دەست ڕژدی ئەمانە حاتەمێکە
هەر گوردێ لەوانە ڕۆستەمێکە

بۆ ڕۆم و عەجەم وەکوو دیوارن
ئەم هۆیە کە وا کز و هەژارن

گۆپاڵی دەسی ئەوانە ئێمەین
بۆ تیری بەڵآ نیشانە ئێمەین

خۆیان لە گەڕ و هەرایە دوورن
کورد بەند و کلیلی سەر سنوورن

یەک هێرشی بۆ سەر ئیدی بێنێ
هەر کوردە دەبن شەلاڵی خوێنێ

ئازایی و بەخششێ بپرسی
مەردایەتیی و دڵ و نەترسی

هەر بۆ کوڕی کوردسان هەیە و بەس
نەدراوە لەبەر ئەوان بەشی کەس

هێندەی کە بە جەرگ و دوورە ترسن
کەمتر لە بە یەک گەیین دەپرسن

www.gagesh.com

کەس بۆ کەسێ نابێ چاو دەبەر بێ
هەرکەس دەیەوێ زل و لەسەر بێ

لەم سەر ڕەقییە و دەماری زلیان
بێگانە دەبن سواری ملیان

هەر خۆیەتی زل، کەوە و ڕەش و بۆر
هەر بۆیەیە بوونە هێزی خۆ خۆر

کوردیش کە ببایە یەکدڵ و دەست
دەستیان دەکەوت ژیانی سەربەست

ڕۆم و عەرەب و عەجەم سەر و بەر
بۆ ئێمە بەنێ دەبوون و نۆکەر

پەیدا دەبوو باو و گەورەیی و ژین
ناومان دەر ئەکرد بەبیر و زانین

جیاواز دەبوو گفتی پاک و ناپاک
پڕ نرخ و بەڕێز دەبوو شتی چاک

****

هۆی نووسینی چیرۆکی (مەم) و (زین) :

تۆمەز لە وڕی و نەزانی خانی (وڕی : گێژی .)
دەشتی هونەری بە چۆلگە زانی

واتا نە بە زیرەکی و بە ژیری
سەربەرزیی هۆزی هاتە بیری

لاساری هێنانە بەر، بەسەر چوو
با پێشی بڵێن لە ڕێگە دەرچوو

پالآوی ڕژاند و تلّتی نۆشی
وەک فارسی وا زمانی خۆشی

هۆنیوەتەوە بە بەند و ساڵێک
بۆی ماندوو بووە بە هۆی خەیاڵێک

بێگانە نەڵێن کە کورد نەزانن
بێ نووسەر و هۆنەر و زمانن

پێمان نەڵێ وێژەوانی بیر ورد
دڵداری نەبوو لە نێو گەلی کورد

کوا ؟ ئێوە نە دڵتەرن نە دڵبەر
لەم ڕێگە نە ڕێڕەون نە ڕێبەر

بێبەش لە گرەی لەشی و گیانی (گرە : پێوەندیدەر، گرێ، پیاوی خاوەن پلەوپایە.)
دڵڕەش لە ئەوینی ڕاستەقانی

کورد هێندە نە گێل و گێژ و کاسن
داخم ئەوە بێکەسن، کەساسن

ژیر و بە دڵن گەلێک دەزانن
بێ خێوییە بێ سەر و زمانن

بۆ مەش کە هەبایە خێو و سەردار
بەخشندە و ژیر و زیت و وشیار

ژیری و هونەری بە دڵ کڕیبا
ژەنگی لە دڵی هەژار سڕیبا

من ئێستە لە کۆڕی وێژەوانان
ئاڵآم دەشەکا لە عاسمانان

دەم خستەوە ژین مەلای جزیری
پێم زیندوو دەبوو عەلی حەریری

وا شاد ئەبوو پێم فەقیهی تەیران
گیانی بە فڕین دەهاتە سەیران

چ بکەم!! کە گەلێ کەسادە بازاڕ
کووتاڵەکە باشە ، نیمە کڕیار

پایەی هونەران بە پارە بەندە
هەرکەس کە هەژارە کاری گەندە

هەرکەس کە لە ڕێی دراو و قۆشە
سەرخۆشە نەخۆشە دڵپەرۆشە

زانستێ هەموو بدەی بە پووڵێ
پێت وانەبێ کەس دەسی بجووڵێ

کەس ناکا بە مەیتەری خۆ (جامی)
ڕاناگرێ بە نۆکەری (نیزامـــی)

دیتمان کە جیهان وەها شێواوە
هەر جەنگ و هەرا لەسەر دراوە

ویستم کە ببم بە زێڕ دروستکەر
لێی کەوتمە کار و بۆم نەچۆ سەر

تا بۆم وەگەڕێ زیان لە نیوە
چاوم لە شتێکی دی بڕیوە

چون فیڵ و فەرەج نە پیشەمان بوو
بێ نانی بەشی هەمیشەمان بوو

دین ڕۆیی دراو نەهاتە بەر بار
خۆم داوەتە مسگەری بە ناچار
(مسگەری : کاری سپی کردنەوەی ئەو دەفر و هەورەی کە لە مس ساز دەکرێن.)

شێراوە بوو خستمە دەر مسی خۆم
وا پەلک و بنووس هەیە و نزا گۆم

پارانەوەکەم ڕچێکی زانی
لەو ڕێگەوە گەیمە کامرانی
(ڕچ : ڕێگا، دەروو، بەستراو، مەبیو.)

ئەو پولە ئەگەرچی پارە ناکا
تالآیی ژیانیٚ چارە ناکا
(پول : پووڵی وردی کەم بایەخ .)

بێ فیڵ و گەڕە ئەگەرچی وردە
کرمانجییە خۆشەویستی کوردە
(گەڕ : تەشقەڵە، شڵتاغ، بەپێچ و پەنا.)

ڕووسوورە مسی مە خۆ نە زیوە
یان زێڕە بڵێن کە نیو بە نیوە

پووڵی مە بە بێ نرخ مەزانە
هەر پارەیە سووکە بێ نیشانە

جوان بێ کچ و، کەس ئەوی نەخوازێ
ئەم هەش بەسەرە بەچی بنازێ

نووسراوی هەژار و بێ پەنایان
بێ باشە لە زاری پادشایان

بێ نرخە لەلای گەلێک لە ژیران
هێژایە لە کن گەلێک بە بیران

مەزنی مە کە ژیر و چاکەناسە
بۆم تێنەگەیەندرا چ باسە

ئەو میرە کە میرەزایە ناوی
سەرچاوەیی ژین و پیتە چاوی

تیشکی دڵی ڕەش وە ڕوون دەگێڕێ
پووڵێکی چرووک دەکاتە زێڕێ

سەد مس بێ کە چاو بگێڕێ پێدا
سەرپاکی دەبن بە زێڕ لە جێدا

گەر تووڕە بێ زل دەخاتە بەر دەست
دڵخۆش بێ بڵند دەکا شتی پەست

وەک دیل دەگرێ ئەوانی پاشان
وەک ڕووت بەرەڵآ دەبن لە پاشان

هەر ڕۆژێ هەزار نەدار و بێ جێ
هەر تاوێ سەتی گەدا لە سەر ڕێ

گیرفان هەموو داخنن لە بەخشین
بۆ وانە نە لەمپەر و نە پەرژین

چاوێکی خشاندبا بە من دا
دەپسا ڕەگی بێکەسیم لە بن دا

ئەم گفتە هەموو دەبوونە هەڵبەست
وردەم وەکوو زێڕ دەچوو دەم و دەست
(دەچوو: بایەخی دەبوو. وردەدراوەکەم بەیەخی دەچووەسەر .)

چبکەم دڵی هێندە تێ خزاوە
جێگایەکی بۆ مە لێ نەماوە

ئەو خۆشییە بەس بەشی نەزانە
خوایە تەمەنی بدەی جوانە

****

پێشەکییەک بۆ چیرۆک :

مەیگێڕ لە دەسی مەدە هەلێکە
وەک گیانی نەمر مەیێکی تێکە

تا بەو مەیی گیان و دڵ بەخێوکەر
تاوێکی گەرم بکەین دڵ و سەر

مەیگێڕ بکە پیاڵە ئاوی شابوون
ئەو ئاوە کە چاوی دڵ دەکا ڕوون
(شابوون: شاد بوون، سەرخۆشبوون، مەست بوون.)

خاوێن کەرەوەی مژیی قرێژم
سەرخۆشکە دڵی نەزان و گێژم
(قرێژ، کرێژ : ناخاوێن. پیس، چڵکن .)

مەیگێڕ دە بە گەوهەرین پیاڵە
لەو شیلە ڕەوان و پاک و ئاڵە

یاقووتی تواوە لەعلی ئاوە
خۆشاوی دوڕ و دوڕی خۆشاوە
1(دوڕ: مرواریی درشت، ئاماژە بە گلووی ترێ.)
2(دوڕ:خلتە، بنکڕ.)

ڕەنگخۆش و بەچێژ و خۆشبەرامە
دەنکێکی کەمە بزانە کامە ؟

دەنکێ دوڕی ڕووتی تێ بهاوێ
خۆدانەکی ڕووتی وەک گولآوێ
(خۆدان ، خۆدانەک: دڵۆپەی ئارەقی لەش .)

زوو زوو بدە دەستی مەی پەرستان
ئەو کۆڕی کە هێشتە دڵ لە دەستان
(دڵ لە دست: هۆش لە سەرەخۆ، هێشتا سەرخۆش نەبوو .)

تا پیاڵەیی دڵ بە مەی بکەن ڕەنگ
تا ساز و بە دڵ بێ بەزم و ئاهەنگ

مەپسێنەوە بیاندەرێ لە پەستا
تا بێ بەش ئەبن لە هۆش و هەستا
(لە پەستا: پەیتاپریتا، زووزوو. خێراخێرا .)

لەو بەخششی زۆر و دوور لە هەژمار
بەشکوو لە دلۆپێ ببمە بەشدار

گەشکەی مەیی شیلەداری بێ گەڕ — (بێ گەڕ : بێ فێڵ، بێ گزی .)
خۆشاوی بەری ترێی ڕەزی تەڕ

کارێکی بکاتە سەر دەروونم
هێزداری بکا دڵی زەبوونم

تیشکێ بکەوێتە گیانی تاریک
دڵ بێتە سەری خەیاڵی باریک

دا تیری هەناسە کاریگەر بێ
بیرکم بشکێنێ سەد چەپەر بێ — (بیرک : زرێبار، گۆل، زرێچە، دەریاچە.)

چڵک و چەپەڵی لە دڵ دەرێنم
دەرچم وەکوو بولبولان بخوێنم

دڵمردنی بەس بێ هەستێ بفڕێ
با شەرمێ نەهێڵی پەردە بدڕێ

گۆرانیی و لاوکان ببێژێ
چێژێ لە ئەوینی خۆی بچێژێ

هاواری بخاتە مێرگ و باخان
خونچان بدڕن بەرۆک و یاخان — (یاخان : یخەی کراس، بەرۆکی کراس، ئیخەی کراس.)

گوڵخونچە بپشکو ون لە چوقلاَن — (چوقڵ : دڕوو، دڕک ، دڕکەزی، دری .)
بولبول بگرین لە داخی چقلاَن — (چقڵ : دڕوو ، دڕک ،دڕکەزی، دری.)

جار جار بخەنن لە خۆشی دیمەن
ئاونگ بپژێ لە دەشت و چیمەن

سوێسنە وەزمان بێ ، بێتە باسان
ڕزگاربێ لە خەوخەوی و لە تاسان

مەیگێڕ بدە پێم مەیێکی گوڵڕەنگ
سەنتوور چ نەڵێت و دەف نەدا دەنگ

کوێخا و گزیر بەڵآن نەزانن
دەرکەین کوڵ و خەم ئەویش لەوانن

دەست ڕژدی مەکە تژیکە دەفرم (تژی کردن : پڕ کردن .)
ڕەنگێکی جیا بە خۆوە بگرم

سەرخۆش ببم و بە خۆم بنازم
نیازم هەموو ئاشکرا بخوازم

مەستم کە نەکەی گەلێک نەزانم
بێ مەی گەڕێ ناگەڕێ زمانم (گەڕێ : خولێک، جارێک ، کەشەیەک، کەڕەتێک.)

مەمهێڵە بەهۆش و هیچ نەبێژم
شێتم کە هەتا دوران بڕێژم

بێ پەردە و شاردوان وەسەرخەم (شاردوان : شاراوەکان، نهێنییەکان، گومبووەکان.)
گش ڕاز و نهێنییان وەدەرخەم

بلوێر بێ دڵم بە داخ و سۆ بێ
وەک تووتی دەمم بە گفتوگۆ بێ

تێی هەڵکەمە لاوک و (سێگا) و (دەشت) (سێگا، دەشت، دەشتی : دەزگای مۆسیقان.)
حەیران و قەتار و بەست و گوڵگەشت

بێ ورتە دڵم بناڵێ وەک چەنگ
پێ پەنجە و پت بدا دەفم دەنگ
(پت : پیتکە، پیتەلێدان، پتەی پەنجە لە کاتی دەفەلێدان دا.)

بێژێ و کەوان بڵێت ڕوبابم (بێژی : سازژەن، گۆرانیبێژ .)
تۆ بمدەیە مەی دەبێ وەها بم

لەو بەرز و بڵێند و لەو هەوایە
زوهرە لە هەوام بکا سەمایە

دڵ تەنگە، دە دەنگی زیر و بەم بێ
دڵداری لە لانی (زین) و (مەم) بێ

دەردی دڵی خۆم بێ لەم وتانە
(زین) و (مەم) ئەدی چ بن؟ بەهانە

وابکەم کە جیهانێ بێ و بنۆڕێ
دەژیەنمەوە (زین) و (مەم) لە گۆڕێ

لەو دووی لە ئەوین بە زام و بیمار
با خۆم بکەمە پزیشک و زانیار

با گەش بنەوە و بە خەم بڵێن بەس
ببنە نەمر و نەچن لەبیر کەس

داخی جگەری (مەم)ی گرفتار
ناخۆشیی ژینی (زین)ی دڵدار

(مەم) لاوی لە پیسی و گوناهـ دوور
(زین) ئەو کچی وا بە شەرم و ڕووسوور

دەیکەم بە شتێکی وا تەڕ و خۆش
هەرگیز لە جیهان نەبن فەرامۆش

دڵبەر بۆ (مەم)ێ بکەونە شینێ
دڵدار بخەنن بە دەردی (زین)ێ

هاودەرد بوونیش شتێکی خۆشە
بێ دەرد بگرن کەنار و گۆشە

لام وایە ئەوانی ڕاست و پاکن
دڵڕوونن و ژیر و بیر ڕووناکن

هەڵبەستێ وەها هەچی ببینێ
بۆ (خانی) دەنێرێ ئافەرینێ

هەرکەس کە خودای بڵند و پەستی
پێی داوە بەشێک لە خۆشەویستی

با بێن ببیەن خۆیان لەبیر کەن
کۆرپەی دڵی هێندە پێوە ژیر کەن

بیکا بڕێ گوێی گیانی لێ پڕ
ماڵیاوا لە دڵ بکەن دوو سێ بڕ

هیوامە لە ڕاست و بێ گرێیان
نەبیەن لە چنۆک و زۆربلێیان

ئەم نامە کە خاوە یان لەباوە
سەد ڕەنجی لە ڕێگە دا دراوە

ساوایە،مناڵە، شیرنەمشتوو
تازەبەرە، تازەپێگەیشتوو

پێش من دەسی هیچ کەسی نەدیوە
میوەی ڕەزی خۆمە نەمدزیوە

ئەو میوەیە خۆشە یانە تاڵە
دڵبەندی منە وەکوو مناڵە

هیوامە بوێژی هاوزمانم
تەوسان نەگرێتە ڕۆڵەکانم

ئەو میوە کە وشکە، تفتە، تڵخە
خۆ کوردییە زۆر لەلام بەنرخە

ئەو کۆرپە دەڵێی نە نازەنینە
چون نۆبەرەمانە خوێن شیرینە

میوەی منە، خۆشە، بۆی نەماوم
کۆرپەی منە بۆتە چاوی چاوم

خشڵ و جل و یار و زێڕ و زەمبەر
نەمخواستەوە هی منن سەر و بەر

ناوئاخن و پیت و تیپ بەجارێک
ڕیزێکی وشێکی یان وتارێک

هی خۆمە لە کەس نەهاتە چەنگم
خۆم خاوەنی کەسم و خێوی ڕەنگم

ئەم گفتی شیرین و بیری سەد جور
پاکی کچە، تازەبووک و ڕووسوور

خوایە مەدە دەستی پیاوی لاسار
ئەو دڵبەری شۆخ و شەنگ و نازار

پاڕانەوەمە لە خوێندەواران
بێهوودە نەکەومە لێو و زاران

بۆ گاڵتە نەڵێن ئەم و ئەوی بوو
با چاکی بکەن ئەگەر کەمی بوو

چی پاکژ و چاکە پەردەپۆشن
هەر دڵ چەپەڵن کە گەڕ فرۆشن

هیوام ئەوەیە لە مەرد و ژیران
بۆ گەپ نەبمە نیشانەی تیران

کرمێکم و، هاوریشمە لیکاوم
خۆڕستم و خۆم لە خۆم ڕواوم
(لیکاو : ئاوی ڕەوانبووی دەم و زاری ئینسان و هێندە ئاژەڵێک .)
کوردم لە چیا و کەژ و نزاری
چەند گفت و وشێکی کوردەواری

لێم وەربگرن بە سینەیی ڕوون
لێمی نەگرن چ خۆشە خۆش بوون

دڵپڕ لە ڕقیش کە گوێ بدێرن
چییان لێ دێ کەمایەسیم وەشێرن

ئابڕووی بوێژی با نەڕێژن
گەر دەکرێ شتێکی باش ببێژن

بۆم پینە بکەن هەڵەی زمانم
با بێننەوە بیر منیش لەوانم

****

پەسنی میری بۆتان و دوو خوشکە جوانەکانی :

ڕەنگڕێژی پەرانی مێژوو زانی
دەنگبێژی جیهانی خۆشخوانی

وا نەخشی دەکرد بە ڕەنگی چەند جۆر
وای بۆ دەگوتم بە بەند و باڵۆر

میرێ هەبوو ڕۆژگای پێشوو
دڵخوازی بەچی هەبوو، هەمووی بوو

سەرداری گەلێ گەلی زل و ورد
تۆوی عەرەبان و سەروەری کورد

پاتەختی (جزیر) و بەختی چا بوو
زۆر دەستی گوشاد و شاد و شا بوو

ڕۆم و عەرەب و عەجەم لە فەرمان
ناوبانگی هەبوو بە میری (بۆتان)

خاڵندی دەگرتەوە لە باپیر
پشت پشتی هەموو زل و جەهانگیر

عاسمان لەوی بێ ترس نەمابوو
شیرێکی خودا بوو دەرکشا بوو (شیر : شمشێر .)

زیانی نە دەدین و بێ بەزین بوو
ناویشی (ئەمیری زینەدین)بوو

بۆ جەنگێ کە تەختی خوانی زین بوو
ئیتر نە بەزین و دابەزین بوو

ئازایەتی ویت دەویست بناسی (ویت : ئەوت ، ئەویت ، هە ئەوت .)
ناوبانگی گەیشتە مانگ و ماسی

خواناسی ئەویش بە دەنگ و ناو بوو
بۆ هەر دوو جیهان خودا پێداو بوو

حاتەم لە دەهندەیی بەزی بوو
ڕۆستەم هەڕەشێکی وی بەسی بوو

ژیری و هونەر و بەکاری و دین
بەردە و بگرەی بە داد و بەخشین

دەتگوت کە بە بەژنی ئەو بڕا بوو
تا ئەو بوو ، بەشی کەسێ نەمابوو

سەد جۆرە گەواهێرات و یاقووت
ئەڵماس و پیرۆزە، لاڵ و زمرووت

(لاڵ : لەعل ، بەردێکی بە نرخە، چەند ڕەنگی هەیە: سووری تۆخ، سووری ئاماڵ بە زەرد .)

داکرابوو بە کۆ لە هەر شوێنێک
دارماڵ بوو هەموو کون و کەلێنێک

(داکرا بوو : ڕۆ کرابوو، ڕژابوویە سەر یەک .)

پێت وابوو کە هەندەر و بەهەشتە
کیژۆڵە تژی هەموو فریشتە

(هەندەر : دەرەوە، دەرەوەی وڵآت .)

هێند سادە و لووسکە نۆکەری بوو
ژوور و دەری هەر پڕی پەری بوو

(لووسکە : تاس و لووس، شۆخ و ڕەعنا .)

لەو باغە دوو نەونەمام ڕوا بوون
بێ وێنە لەناو بەهەشتی خوا بوون

سوورگوڵ دوو لە پنجە شا ڕوا بوو
دوو خوشکی خوشێک و یەک برا بوو

دەت ڕوانی ئەگەر لەسەر ڕوانگا
دوو ڕۆژت ئەدی بە دەوری مانگا

(مانگا : مانگ دا .)

یەک پیاوی دەکوشت بە چاوی مەستی
ئەو ناوی نرابوو (خاتووئەستی)

ئیدی لە دڵ و هەناوی میر بوو
ئەو ناوی لە ناوی میر بوو

(ئیدی : ئەوی دی، ئەوی تریان .)

خۆت ڕەنگە بزانی ناوی (زین) بوو
بەس دیتنی (زین)ێ دڵتەزێن بوو

یەک ناوی جوانی کەوتە شاران
گیانێ بوو ئیتر لە کۆڕی یاران

یەک گەندەمیی و یەکێ زەری بوو
یەک چەشنی فریشتە یەک پەری بوو
(زەری : جوانی سپی پێستی ئامالْ زەرد .)

کەنگێ پەریی و فریشتە وا بوون
ئەم جووتە لە ڕۆشنی خودا بوون

هەرگیز کەسێ جوانی وای نەدیبوو
نەمزانی هەوێنی وان لە چی بوو

لاجانگ وەکوو زیو چەناگە وەک سێو
ئاونگی لە ئاوی ژین لە سەر لێو

سەرکولْمە وەکی پەڕی گوڵی ئاڵ
چێنرابوو تیا دەنک دەنک خاڵ

تەنگی دەم و دەنگی پێکەنینی
بردیان برەوی بتانی چینی

ڕەشماری کەزێ لە بەژن و باڵآ
وەک هەورەڕەشێ لە ڕۆژ دەهاڵآ

چاوێنی پەڕێن بوو دێڕی سەر ڕوو
چاڵی چەنەگەی پڕی لە جادوو
(چاوێنی پەڕێن : چاو و زار پەڕێن، لابەری چاوپێهەڵێنان.)

بۆنخۆشی وەنەوشە و گوڵی ئاڵ
پشکۆ بوو لە چوقڵی سەوڵ و شمشاڵ
(سەوڵ: داری سەرو، گوڵی پۆپە کەڵەشێرە.)

سوورگوڵ لە سەری لکان ڕووا بوو
تاتای موو بە سەر یەکا ڕژابوو

ڕەشخاڵ وەکوو بەردی حاجییان بوو
ئەو کۆشکە حەجی ئەوان دەمان بوو

ئەبرۆ چ کەوانی بێ گرێ و ڕێک
پەیکانی بژانگ، چ تیری دڵپێک

نازک بە لەش و هەڵۆ بە چاوان
تۆقی بوو دڵی دلآن لە تاوان (تۆقی بوو : دڵی لاوان لە بینینیان تۆقی بوو .)

دایان نا ئەوانی مووقەڵێشن
هەر گۆشەیی چاوە، گیان دەکێشن

توێڵی سپی پەرچەمی ڕەش و کۆ (توێڵ : تەوێڵ ، ناوچاوان .)
وەک باڵی پەری لە سووچی ئاسۆ

ڕۆژ کارەکەرێکی ناوچەوان بوو
لە جوانی بە پاس و دەرکەوان بوو

کێ کوڵمی دەدیتن و بنانگوێ
مردن بوو پەنای دەبردە بەر کوێ

گەردن وەکوو قومقمۆکی بادە
پڕ بێ لە گولآوی ڕوون و سادە

هەرکەس کە ببینێ پێی دەزانێ
سەرچاوەیی ئاوەکەی ژیانێ

سەرپەنجە و نەینوکی خەناوی
خوێنیان دەڕژا دلآن لە تاوی

دینی بەر و کەمبەری شل و مل (دینی : دیتنی ، سەیر و ڕوانینی، تەماشاکردنی.)
چاوی گەش و ڕوون دەکرد بەبێ کل

هەڵیان کە دەماڵی قۆڵ و بازن
جێدار بوو لە سەر جیهان بنازن (جێدار : شیاو .)

ئەو دوو گوڵە شۆخ و شەنگە جوانە
هاتبوونە جیهان هەواڵ دووانە

هەرچەندە کە (ئەستی) نازەنین بوو
(زین) زۆرتری خوشکی، خوێن شیرین بوو

هی وان بوو جوانی گشتی شەشدانگ
ئەستێرە بوو (ئەستی)، (زین) وەکی مانگ

(ئەستی) وەکوو مانگ و (زین) وەکوو خۆر
چاوپیس و چنۆکی پێ دەبوو کۆر

ئەو هەر دوو وەکوو دوو شەوچراخان
کاتێ کە دەچوونە سەیری باخان

گیاندار دەچوو گیانیان بە تالآن
گیا وو گژ و دار و بەرد دەنالآن

پەرچەم شەوەڕەش لە دەوری لاجانگ
شمشێری برۆ لە سەر لەتی مانگ

پەرچووکە لەسەر هەنێ بنەخشێ
کێ بێ دڵ و گیانی پێ نەبەخشێ

(پەرچووکە : پرچ و قژی هۆندراوەوەی دەوری نێوچاوان .)

ڕازانەوەیان بە زێڕ و گەوهەر
لەرزانە و گۆبەرۆک و کەمبەر

ئەو لەنجەیی کۆتری بە سەد ناز
لەو جووتی بەژن نەمامی چاوباز

پۆل پۆل کچی شۆخ لە دەور و بەریان
پیر، بۆ دڵ و دینی خۆ دەگریان

خواناس و مەلا و بەناو و بێ ناو
خونکارە، هەژارە، پیرە، یان لاو

کوانێ کە دڵی نەچێتە جوانی
نرخی کە نەزانی زۆر نەزانی

هێندێک دڵ و دین دەدەن بە تێکوڵ
هێندێ بە خودای چڵ و گوڵ و دڵ

(تێکوڵ : مەبەست لە دەرووەی شت .)

دۆست هەر یەکە بەردە شێوی شێوان
وەک تێکوڵ و کاکڵێکە نێوان

(کاکڵ : نێوەڕووکەی شت، دەروونی شت .)

****

www.gagesh.com

باسی جوانیی (ئەستی) و (زین)یَ :

هێندەی کە خودای بە تاق و تەنیا
پووڵ و شمەکی ڕژاندە دنیا

قەیسەر هەچی بووی لە زێڕ و زێوان
زۆرتر لە بژاردن و لە پێوان

(هەچی : هەرچی ، هەر شتێک .)

هەڵماس و گەواهێراتی قاقان
تا دەچتە نەقێمەکەی سلێمان

چی نرخی گرانە پێی دەزانی
ناهێنیَ کەمووسکەیەک لە جوانی

ئەو جوانی لە ڕووی (ستی) و (زین)یَ
دەریا بوو لە ئاگری ئەوینیَ

کاتیَ کە دەکەوتە سەر شەپۆلان
سەرڕێژی دەکرد لە گرد و گۆلآن

بۆ هەرچی پریشکی خۆی دەپرژاند
سەد گیانی دەمەو لە حاست دەبرژاند

دارا و نەدار و کۆک، ڕەش و ڕووت
ئەو دوانە کە هاتبان دەیان گوت

جوان گەیونە یەکدی مانگ و خۆرن
کڕیار ئەوە بۆیە هێندە زۆرن

ڕاوکەر لە ڕێگەی ئەم ئاسکانە
دڵبەستەیی ئەم دوو ناسکانە

گەر بەور و پڵنگ و نێرە شێر بوو
هەر ڕۆژی بەریَ بە ناڵە فێر بوو

گریان بوو، هەرا بوو، ڕۆژ ئەگەر شەو
هەرگیز نەدەهاتە خەونەوە خەو

هەر جوانییە بێ بن و کەنارە
دڵداری گەلێکە بێ ژمارە

دڵدار هەیە مەردە گیان دەبازێ
ئیواش هەیە وردە ماچ دەخوازێ

یەک یاری دەوێ لە بازم و یاری
یەک گیانی شیرین دەدا بە یاری

لێو مژتنە بۆ (ستی)ی و (تاژدین)
خۆ کوژتنە دێتە ڕێی (مەم) و (زین)

****

دۆستایەتیی (مەم) و (تاژدین) :

با بێینەوە سەر وتارەکەی پێش
سەوداسەری دڵ برینی پڕ ئێش

هەرچەندە کە زۆر و بێ ژمار بوون
گچکە و زل ، خوێڕیی و بەکار بوون

لەو کۆشک و سەرایەدا بوو سەد لاو
خوێن شیرن و ڕێک و پێک و بەرچاو

هەریەک بە جوانی ڕۆژی ڕووناک
ڕووخۆش و لەبار و دەست و دڵ پاک

وەک مانگی لە چاردە، بێیە ڕاستی
مانگ زەرد بوو، کە یەک دەهاتە حاستی

سەوداسەری پیشەیان بوو گشتی
بەستبوونی ئەوین بە داوی گشتی

یەک ڕازی دڵی یەکی دەزانی
گشتی دڵی چوو بوە سەر زمانی

سەودا لە دلآ نەوەک بە دیتن
ئەم جۆرە ئەوینە کەم بە پیتن

تێیدا بوو لەوانە تازە لاوێک
سەردەستەیی گشت و خێوی ناوێک

(تاژدین) بوو، بەلآم چتۆ جوانێک !
گوودەرزی جیهان و پاڵەوانێک

میر کامە ڕەگەز بوو ئەو لەوان بوو
سەر کۆمەڵ و گەورە و گران بوو

ئەسکەندەری ناو بوو بابی جوامێر
بیستوومە عەرەب پێیان دەگوت شێر

چون ڕۆژی هەرا بە تاقە سواری
دەیتوانی بەرێ سەری هەزاری

(تاژدین) دوو برای هەبوو، کوا وەکی وان؟
پێمیردی خودا دەگەڵ چەکی وان

ئازایی لە پاش ئەوان درۆ بوو
یەک (عارف)ی ناو بوو یەک (چەکۆ) بوو

(تاژدین) لەسەر ئەو هەموو نەمامان
لە برای و لە خزم و خاڵ و مامان

لاوێکی تری کەس و برا بوو
چم وت ؟ نە برا بوو شەو چرا بوو

هەر ڕۆژێ کە ئەو برای نەدیبوو
وابزانە بە شەو چرای نەدیبوو

دنیا بوو لە بەر دوو چاوی تاریک
تای کرژی دڵی پساو و باریک (کرژ : توند بادراو،قرژ و وێکهاتوو.)

هاواڵی دەمانی خۆش و خەم بوو
دڵبەندی خەمان و ناوی (مەم) بوو

ئەو چۆن بوو (مەم)یش لە ڕاستی وا بوو
(تاژدین) نەبێ چی لەبیر نەمابوو

(مەم) ڕۆڵەیی نووسەرێکی میر بوو
(تاژدین) کوڕی گەورەترین وەزیر بوو

هەڵیان نەدەکرد بەبێ یەک و دوو
جیاوازی بە دڵ نەبوو، بە لەش بوو

ئەم جووتە بە جۆرێ دڵ لە یەکبوون
دەتوت کە ببوونە لەیل و مەجنوون

زۆر پێکەوە هۆگرێکی پاک بوون
جووت بوون و لە خۆشەویستی تاک بوون

بۆ یەکدی ببوونە دۆستی گیانی
دەرچوو لە زمانیی و لە نانی

با وابێ هەواڵەتی و برایی
بێهوودەیە دەمدەمی و هەوایی

هاسان نییە دۆستی، گرانە
دۆستایەتی و ئەمەگ برانە

گەر دڵ بە گومان، گومان دەبەی خۆت
دۆستی مەکە زۆر گران دەبێ بۆت

****

جەژنی نەوەرۆز :

بڕوانە خودای بڵند و زانا
چی کردووە لە هەرد و عاسمانا

بێ مشتە و ڕەندە، بێ گەز و گاز
وەستایەکە ناگەرەکییە ئامراز

یەک گەورە و یەک درێژ و یەک خڕ
والآ و بە نێو و نیوە و پڕڕ

دەرکەوتووە گش لە کارگای ئەو
سەرسووڕڕە جیهان لە بارەگای ئەو

سەیریش ئەوە گشتیان لە کارن
هێندێکی پیادە، هێند سوارن

هێندێ بە هەران و هێندێ وستن
دەستێک پەلەکار و هێندێ سستن

یەک دێت و یەکێ دەچێت و، دەستێ
هەروا لە گەڕە و هەشە دەوەستێ

هێندێکی دەنووسێ و هێندێ وەستان
یەک سەربڕە، یەک بوێژی بەستان

یەک خەم دەڕەوێنێ ، یەک کزوڵکە و
یەک ڕۆژ دەپەرەستێ، یەک چرای شەو

هێندێکی بە چەشنی (زین)ی نازار
هێندێ وەکوو (مەم) دەبن گرفتار

سەرپاکی بە ڕۆشنی و جوانن
هێند شاهن و هێند وەزیری وانن

ئەستێرەیی هێندێ بۆیە ناردوون
هێنانی بەهاری پێ سپاردوون

ساڵ تازە دەبێتەوە کە هاتن
سەرما دەکەوێتە سەر هەلآتن

گێڕایەوە بۆم پیاوەکی پیر
پیرێکی بەبیر و زیت و دڵ ژیر

گۆیا کە لە ڕۆژگاری پێشین...
جەنگە و هەرەتێ کە دەر دەبێ شین

واتا کە دەبوو بە ڕۆژی سەر ساڵ
هەرکەس دەرئەچوونە دەشت و بەر پاڵ

کیژ و کوڕ و لاو و کۆنە سالآن
باپیر و نەنک لە گەڵ منالآن

جئژنی هەرە زل بوو جێژنی نەورۆز
تا پێوە بنووسێ جێژنی نەورۆز

تاکی نەدەمایەوە لە ناو ماڵ
دەیدا لە دەر و لە چۆڵگە بای باڵ

نەخوازە کوڕ و کچی گەیشتوو
چی هێشتە لە یەکدی چێژ نەچێشتوو

ڕازاوە لە خشڵ و بەرگی باشا
چاو تێر بوو هەمووی لەبەر تەماشا

هەر لاوێ لە بیری خواستنایە
با کیژێ ببینێ چی تی یایە ؟

ڕۆژێ کە دەچوونە گەشتی دەشتێ
دەشت مشت بوو لە میوەیی بەهەشتێ (مشت : پڕ ، پڕاوپڕ .)

هەر جوان بوو لە یەک دەبوونە کڕیار
سەودا بە دڵ و بە چاوە بڕیار

هەر تاک بوو لە جووتی چاو دەگێڕا
تاک بۆی دەچوو جووت دەهات لەوێڕا
****

سەیرانی جێژن و دۆست گرتن :

دیسان کە نواندی جێژنی نەورۆز
لە گوێرەیی ڕێ و شوێنی پیرۆز

گش ورد و درشتی ناو (جزیر)ێ
بیگرە لە شوانێ تا وەزیرێ

شاری و ڕەمەکی و گزیر و هەرچی
تێیدا بوو شڕە و گەڕۆک و چەرچی

پۆل پۆل دەگەڕان لە کێو و دەشتێ
خەمیان دەپەڕاند لە سەیر و گەشتێ

هێندێک بە پێیا دەچوونە باخان
سواران دەگەڕان لە کێو و شاخان

هێندێکی بە یەک یەک و جودایی
دەستێکی بە گەل بە دڵ تەبایی

هێند هاتبوو خانم و ژنی جوان
دنیا پڕی گوڵ بوو لە بەر وان

تێی هاتبوو هێند پەری و فریشتە
تا وابێ بەهەشتی گەورە دەشتە

کیژۆڵە و لاو ڕوو بە خاڵاّن
لێو قەند و مەمک دوو لیمۆ کاڵاّن

خونچە دەم و ڕووبەخاڵ و خوێن سووک
لاوی تەڕ و تازە ، لووس و بێ تووک

کڕیار و فرۆش هەموو جوان بوون
نرخ و بەنرخ لە سەر ڕووان بوون

نازداری دەهاتە باری سەودا
نەک کۆنە پەڕۆ و کەلاّف و هەودا

جوان چاکی دەهاتە ناو تەرازوو
چاو کاری دەکرد نە زۆری بازوو

ئەو ڕۆژە دەبوە کە جێژنی سەر ساڵ
منداڵی دەساڵ و پیری سەد ساڵ

خۆیان نەدەهاتە بیر چە جارێ
ئاهەنگ و بەزم بوو تا ئێوارێ

****

خۆ گۆڕینی (تاژدین) و (مەم) :

پڕشنگی چرای لە گومبەزی شین
کردی دەمێ خاکە لێوە ڕەنگین

ڕێ و شوێنی گەلێک لەمێژ و زوو بوو
حەو ڕۆژەیی جێژنە بۆ پشوو بوو

هەر ڕێگە درا بە کیژ و لاوان
دانێکی نەمان لەماڵی باوان

کچ دەچوە دەرێ دڵێکی ببڕێ
کوڕ دەچوە بەرێ گوڵێکی بکڕێ

(تاژدین) و (مەم) ئەو دوو شێر دڕانە
پۆشیان شمەک و جلی کچانە

هەوری لە ملان بە ئۆیە دەسماڵ
تافتە کوڵەجە کراس و لێو ئاڵ

کاکۆڵ بوو ببوو بە بسک و پەرچەم
هەر دوو کچی قۆز ئەگەر ببا مەم !

هەربۆیە بوو کەس ئەوان نەناسێ
باش گوێ دەنە بەزم و دەنگ و باسێ

بیان هێڵە بە بەرگی نازەنینان
با بچینەوە لای (ستی) و (زینـ)ـان

****

گرفتار بوونیان بە دەرد و داوی ئەوینەوە :

هەردووک دەگەڕان بە بەرگی گۆڕاو
رامان لە شتێکی سەیر و ناکاو

دیتیان لە پڕێ لە هەر دەرێکا
هەر کووچە و، کۆشک و پەنجەرێکا

چەند تازە جوان لە چەشنی سەروان
پارچەی هەموو جۆر و ڕەنگ لە بەردان

پۆل پۆل کچ و لاو بە دەستە دەستە
هێندەش ئەوە پیری دار بە دەستە

هێند زگ زل و هێندی لات و لووتن
هێند پۆشتە و هێندی ڕووت و قووتن

هێندێکی گران و هێندێ سووکن
هێندێکی زەلام و هێندی چووکن

یەک کالە لەپێ، یەکێکە پێخواس
یەک قیژە دەکا، یەکێ وڕ و کاس

یەک سەقژنە، یەکێک بە کاکۆڵ
یەک خۆڵ وەسەرە، یەکێ لە سەر خۆڵ

پیتۆڵە یەکێک، یەکێک بە تیتۆڵ
یەک بۆڵە دەکات و یەک ڕووەو چۆڵ

مرکیوە یەکێ، یەکێ لەسەر جۆش
هێندێکی خەواڵوو هێندێ سەرخۆش

(مرکێو : دامرکاو، هێدی، هێمن، بێدەنگ ...)

هێندێ لە بڵند و هێند لە چاڵن
هەر یەک لە هەوایەکی دەناڵن

گوێ پڕ بوو لە ناڵەیی بەزامان
هەرتک بە وردی سەرێکی ڕامان

(هەرتک : هەر دوو، هەردووکیان .)

(تاژدین) لە یەکێکی پیری پرسی
لالۆ چییە ئەو هەرا و مەترسی ؟

پێی وت کچەکەم دوو نۆ نەمام کوڕ
ئەمڕۆ لەمە بوونە میری سەر بڕ

هەرکەس کە ببینێ ئەم دوو لاوە
ئیتر ئەمە هۆشی نا بەلاوە

وتیان ئەتۆ دیتن؟ ئەو چ ڕەنگن ؟
فەرمووی بەڵێ دوو کوڕی چەلەنگن

گوتیان کە هەیانە تیر و خەنجەر ؟
یان شیری شەتەک دراو لە کەمبەر؟

فەرمووی کە بە سیلە چاو و ئاوڕ
لەم کۆمەڵە بوونە جەرگ و دڵ بڕ

لەو پرس و وەرامە دا لە ناکاو
دڵ ترسی لەچی بوو هاتە بەر چاو

بێ وێنە دو کوڕ، دوو تازە لاون
سێبەنگی برۆن و مەستە چاون

یەک ڕەنگ و شمەک گەلێ تەیارن
بێگانە و ڕەنگ نەناس دیارن

باڵا کەڵەگەت نیان و نەرمن
تا چاو دەیەوێ بە ناز و شەرمن

هەر لەو جێ کە چاو کەوت بە چاوان
یەکجێ فڕی هۆش و دڵ لە تاوان

فرمێسک ئەرژان لە چاوی (تاژدین)
(مەم) بوو بە بەفر لە تاوی هاوین

بەو تاوی جوانی تاس و گێژ بوون
بێ هۆش لە چەقی ڕێگا درێژ بوون

ئەو هەر دوو کوڕی بەناز و نیمناز
دیتن دوو پەری شەهێنی چاو باز

ڕۆژن وەکوو مانگێ ڕەنگ زەردن
دڵدار و شکاوی بەردی دەردن

وەک تازە کوژاو بە هەڵبڵۆقن
بەو تینی ئەوینە هەڵدەچۆقن

دوو سوارە بەزینە سەر نێچیران
دیتیانن و کەوتنە چاڵی بیران

(بەزینە : دابەزین، لە ئەسپ هاتنەخوار .)

زانیان کە نێچیرەکان قەڵەو بوون
باز گیرە لە داو، نە زەرە کەو بوون

وێستان و ڕوانییان بە گەرمی
دڵیان کوڵی کەوتنە باری نەرمی

لەو جوانییە بەم دوو ئاسکانە
سووتا دڵی ئەم دوو ناسکانە

دڵیان بە دڵی یەک ئاشنا بوون
دڵ ئاوێنە بوون و ڕوو نوما بوون

دڵ بوونە هەواڵ لە سووچی چاوا
کۆچ کردە بوو دوودڵی لە ناوا

(دوودڵی : ڕاڕایی ، خاوەخاو، بچم و نەچم.)

خوا هێندی لە خۆشەویستی پێدان
دڵداری وەهای لە یەک گرێ دان

دەتگووت کە چوار گیانە یەک لەش
گیانێکە لە چوار لەشان بوە بەش

ڕاستت دەوێ هەر یەکن لەش و گیان
ڕۆژی بەرێ یەکیەتی بوو بە بەشیان

گیانان هەموو پێکەوە تەبا بوون
کاتێ کە لەبارەگای خودا بوون

ناردوونیەتە گرتووخانەکەی لەش
ئەو ڕۆژە جیا وەبوون بە دوو بەش

هێشتا بڕێ مرچ و مۆڕ و گرژن
ئەو تیرەیە ناو نران بە دوژمن

دەستێکی لەیەکدی بوونە دڵدار
ئەو دەستی کەوت ژیانی ڕزگار

وێ ڕۆژێ لە گوێرەی ئەم سرشتە
تێکەڵ بوو دڵی دوو جووت فریشتە

کاتێ کە گەیینە سەر دوو زامار
ئەو دوو کوڕی دیدە مەستی نازار

دوو گوڵ دڵی دایە دووی وەکوو گوڵ
پشکووت گوڵی دڵ ڕژا کوڵی دڵ

بوو ڕانی (ستێ) سەرینی (تاژدین)
جێی گرت سەری (مەم) لە باوەشی (زین)

لێویان دەخشاند بە کوڵم و خاڵآ
چاو تێر نە دەبوون لە بەژن و باڵآ

وتیان دەبێ ئەم کچانە چی بن
تۆ بڵێی کە فریشتە یان پەری بن !

ئەو میوە لە باخی کێ چناون
ئەو گوڵ لە چ گوڵبنێ ڕواون

(چناو : چندراو ، چێندراو .)

دوو تازە نەمامی کام دەراون
ڕەگیان بە گوڵآوێ ئاو دراون

فرمێسکی لە چاو و خوە لەسەر سنگ
لەو دوو گوڵی سیسە بوونە ئاونگ

سەرخۆشی ئەوین بە بۆنی وا خۆش
پێم سەیرە کە هیچ نەهاتنەوە هۆش

تا ببنە هەواڵی دیدە مەستان
ئەنگوستیلە دەرخران لە دەستان

گۆڕیاننەوە کلکەوانەیی خۆ
نایانەوە داو و دانەیی خۆ
(کلک : قامک ... کلکەوانە: قامکەوانە، ئەنگوستیلە .)

هەڵماسی نقێم دران بە شووشە
کار هەر بە دڵە، شتی دی پووشە

شیرنایەتی جێژنە بوو بە تاڵی
قاڵ بوون بە ئەوین، بەسە مناڵی !

تاوپەڕ بوو و بەجێ نەما لە وێمان
خۆش ڕۆیین و دووی نەخۆش بەجێمان

(تاژدین) و (مەم)ی بە دڵ برییندار
پێوەندی دوو ئاسکی ناسک و نازار

وشیارەوە بوون شەوە، شەوەزەنگ
بەس ناڵەیی دڵ نەبێ نییە دەنگ

دوو ڕۆژی بە ڕۆژ ون و نەدیون
وەک مانگە شەوێکی ڕەنگ پەڕیون

بێ هێز و کز و سڕ و کز و تاس
بێ تین و توان ، هڕ و وڕ و کاس
(هڕ : گێژ، کاس .) (وڕ : گێژ، کاس .)

لاواز و زەبوون و نیوە مردوو
بە شلێک و دڵێکی جەردە بردوو

تا گەینەوە ماڵ بە لارە لارە
لێی بوونە تخێڵ بە جەرگی پارە

نە زمان و نە سەر، نە خواردن و خەو
لایان وەکوو یەک بوو ڕۆژ لەگەڵ شەو
****

دەردی دڵ :

ئەو باز و شەهێنی پەڕ پڕووزاو
(تاژدین) و (مەم)ی دوو دیدە درواو

بۆ پۆڕ و کەوان دەچوونە ڕاوێ
چۆن ڕاوێ بە جووتە کەوتنە داوێ

لێی دان لەپڕ و ناکاو بریسکێ
سووتان نەبوو هەڵبدەن هەنیسکێ

حەو ڕۆژەیی جێژنە هات و چوو خۆش
ئەم جووتە لە جێ نەخۆش و بێهۆش

چەند ڕۆژی تریشی هات بە شوێنا
سەریان کە لەسە سەرین هەڵێنا

لێلآیی لە چاو، ڕەنگ بزرکاو
تارمایی نەبێ نەهاتە بەر چاو

(تاژدین) بە (مەم)ی دەگووت ئەتۆ کێی ؟
(مەم) سڵ بوو پتر لە ڕاستی هاوڕێی

دەرمان و بزیشک و نووشت و یاسین
تا هاتنە سەر یەک و دوو ناسین

خۆیان دی لە پێچی پاچەبەندییان
پێچراو لەش و، گیان بە چەند کەمەندان

بێ چاو و،بێ دان و، ئاو و، بێ تاو
بێ باڵ و لە دڵ برین و لەش خاو

وەک چاوی جوان نەخۆش و سەرخۆش
وەک خاڵی لە سەر ڕووان سیاپۆش

وەک خونچەیی زاری یار دڵتەنگ
ناڵین لە ڕەگی دلآن وەکوو چەنگ

وتیان دەبێ بۆچی ئێمە وابین ؟
کەی جەنگ بووە ئێمە ئەنگوابین؟

یان بۆچی وەها کز و زەبوونین
پڕ دەرد و برین دەر و دەروونین ؟

بەو گێژییە لە گێژی بیر و خەمدا
(تاژدین) دی لە دەستی کاکە(مەم)دا

ئەنگوستیلەیەک نقێم لە گەوهەر
دەرناکا لە نرخی کەس سەرەودەر

وەک دەنکی هەنار و ئاگری سوور
شەو بایە، دەرۆیی تیشکی بۆ دوور

نووسراوە لەسەر وی ناوی (زین)ێ
کێشای دەسی باشتری ببینێ

(مەم) دی لە دەسی ئەویش نگینێ
هێژای هەموو گەنجی سەرزەمینێ

بێ هەستێ کە سەیری کردە دەستی
ڕەنگیوە بە ناوی خاتوون(ئەستی)

دورناسی جیهان لە ڕاست ئەوانە
هێڕ و وڕ و گێل و هیچ نەزانە

سەدهێندە بە سەنگی گەنجی قاروون
هەر زێڕی هەیە و هەچی لەناو چوون

ناهێنێ لەوانە هێشتە هەشت یەک
هیچیان بۆ نەما جیا لە پەک پەک

(پەک پەک : پەکووا!)

پەک پەک کە چ باشن ئەو نقێمە
ناسیان بەمە یاری دڵ ڕەقی مە

هەرچیان بەمە کرد (ستی) و (زێن) بوون
وەدیارە کە فێری دڵ دزین بوون

گۆڕیان لەمە خۆ، بە بەرگی گۆڕاو
لاولاو بە دوو لاو دەهاتنە بەرچاو

ئەو بوون کە لە ڕۆژی جێژنە هاتن
وتمان ئەوە مانگ و ڕۆژ هەلآتن

ئەو دوو پەرییانە دەستوەشێن بوون
ئەو خوێن شیرینانە خوێن ڕژێن بوون

ئەو بوون کە لە ئێمە بوونە دڵ بڕ
ئەو مامزە بوون کە بوونە شێر دڕ

ئەو هۆشی سەری مەیان ڕفاندن
هەرزان بوو لە نرخی چاو چڕاندن

(تاژدین) کەمێ هۆش و بیری لا بوو
(مەم) نابێ بپرسی هەر نەما بوو

تێی ڕاخوڕی: (مەم)! دەهەستە بەس بێ !
تا کەنگێ تخێڵ دەبی لە نێو جێ ؟

شیرین ئەمە ئەو دوو ئاسکیماڵین
شوورەییە لە دەست ئەوان بناڵین

(مەم) هاتە وەلآم بە ناڵە ناڵی
(تاژدین) وەدیارە هێشتا کاڵی

زۆرتر لە تۆ خۆم شڵۆق دەبینم
زۆر کاریگەرن هەموو برینم

مەمبینە کە وا لەسەر زەمینم
کوژراوی ئەوینی چاوی (زین)م

سینەم هەموو هەنجنە بە برژانگ
گیانم بووە گیر لە ماهی لاجانگ

بێ شوێنە دڵم لە پرچی ڕەش دا
وەک نەشتەرە هەرچی موون لە لەش دا

بەو شیری برۆی کە تازە ساون
بەند بەندی دڵ و جگەر پساون

ئارا لە چ جێیەکم نەماوە
تۆ ئەو (مەم)ی دیوتە، نەماوە

دڵداری بە ڕاستی دای بە سەرما
لەو هێرشە دا، نە دڵ، نە سەر ما

گیان و جگەر و دڵ و هەناوم
دەست و سەر و پێ و پشت و چاوم

سوێندم بە خودا نییانە ئارام
شێتن هەموو لا، لە لام نەما رام

تا من بە دەمم دەمێ دەکەم شین
ئەو هەر یەکە بۆ خۆ بانگ دەکا (زین)!

وا دڵڕەقی بەو ژیانە تاڵە
تووش بووم، و دەڵێی بەسە و مەناڵە

وان بێڵە بە ئاخ و داخ و ناڵآن
با بێینەوە سەیری چاو کەژاڵآن

****

(زین) و (ئەستی) لە چ حاڵ دان ؟ :

هەر چوونەوە ماڵێ بەو جلانە
ڕووت بوونەوە ئەو کەمەر شلانە

هەرچەندە جل و شمەک کە گۆڕان
چۆن دێنەوە ڕەنگ و دڵ کە دۆڕان؟

دلّداری لە ناو دلآن خزیبوو
گوڵ ڕەنگی لە کولّم و لێو دزی بوو

کەس نەی دەگوت ئەو (ستی) و (زین)ن
پێت وابوو کە خەڵکی ژێر زەمینن

پیرێژنی دێوی ئەم جیهانە
تایەن بوو لە کۆشکی ئەم کچانە

فەرهاد کوژەکەی لەلا تکێک ئاو
گەڕبازی بە ناو (حەیزەبون) ناو

ئەو هات بە سەرا لەوان دەمان دا
چاوێکی خشاند بە ڕووی کچان دا

دیتی، چ ببینێ؟ دووی کز و لات
ئەی خوایە ئەمانە چییان بەسەر هات

وا ماتی خەیاڵ و دوورە ئاگان
بەرچێڵە ونی دەکا چەناگان

ڕووی ڕۆژ چییە، بوونە مانگی یەکشەو
چاوبا زکرن ئەمڕۆ بوونە مێ کەو

خوێن بوونەتە بەفری تازە باریو
یاقووتی دوو لێو سپین وەکوو زیو

کوا کاتە کە زەرد ببن گوڵی سوور؟!
دەک ڕۆڵە لە چاوی پیس و بەد دوور!

ئەی هێزی دڵ و کزەی هەناوم
هەریەک لەوە ڕۆشنایی چاوم   (هەریەک لەوە : هەر کام لە ئێوە.)

پارێزەری ئێوە هەر خودا بێ
بالآو هەموو کاتێ بێ بەلآ بێ   (بالآو : بەژن و بالآتان .)

وا ئێوە ئەوەند لەبەند و بەر چاو
چۆن چوونە دەرێ بە جووتە بۆ ڕاو ؟!

چۆن وا زوو گەڕانەوە بەرەو ماڵ ؟
چۆن سەیرو نەکرد لە جێژنی سەر ساڵ ؟   (سەیرو نەکرد : سەیرتان نەکرد .)

بێژن شتەکە چییە و چ ڕەنگە ؟
سەرگێژییە یان خەیاڵی بەنگە !

گیران بە چ داوێ؟ چۆن تەلێکە ؟
هۆی ئاگرە هەرچی دووکەڵێکە

دەنگێ بکەن و نەکەن کچانم
من بۆ خۆ هەموو شتێک دەزانم

قوومێکی دەپێژم و دەڕێژم   (قووم : لم، ڕەمڵ .)
چوو دیوە لە ڕێوە پێو دەبێژم   (پێو : پێتان، بە ئێوەی .)

شیشۆقە و موروو تێکەلآو کەم
چیتان لە دلآیە لێو بلآو کەم   (لێو : لێتان، لە ئێوەی .)

گوتییان بە دزی بە پیرە زاڵێ :
لەو کاتەوە چووینە دەر لە ماڵێ

هەرکەس کە دوچاری ئێمە بوو زوو
شێت بوو، دڵ و هوشییان لە دەس چوو

ئەم زۆرییە زۆرە هاتە ڕێمان
پێوەندی ئەوینێ هاتە پێمان

شێت بوون بە مە و دای لە سەریان
ئێمەش ئەوە بووینە شێتی پەریان

هەر بیستی لەمان، ئەمانە دایە
لووسایی زمانی کەوتە کایە

چاوەس، دەسەروو گەڕێم هەزار جار
ئێوەی کچی پاتشان و خونکار
(دەسەروو : دە سەر سەرتان، لە دەوری سەرتان.)

کێ بێ کە ببێ لە ئێوە بێ باک
کێ بێ کە نەدات بە ئێوە پیتاک

دەستان کە بە دەستی هەر کەسێ دا
دەیدا سەر و گیان و دڵ لە رێدا
(دەستان : دەستتان .)

نەخوازە کە ئێرەیی بێ دڵدار
من بیگەمێ ئێستە دێتە بەر بار

کام داری بڵێندە دای دەهێنم
هەر شێتی دەکەم دڵی دەسێنم

وتییان هەموو وایە هەرچی دەیڵێی
ناسراوی لە لانی ئێمە، تۆ کێی

دەرمانی برینی (سە)ت لە دەست دێت
شەرمێکە دەمان گرێ بڵێین پێت

دەدی مە گەلێک بە ئێش و ئۆیە
رێ کوێرە بە دڕکە، پڕ کلۆیە

چەندەی هەیە کیژ و کوڕ لە (بۆتان)
چەند هێندە کە ناو براوە بۆتان

هەر کەس بە جوانی ناوی داخەن
نووسراو لە سیایی ئێمەدا هەن

لەم شارە هەچێکی مەستە چاوە
دیومانن و گشتی ناسراون

ئیمرۆکە دوو کچ بە ئاڵ و واڵا
وەک یەک بە شمەک بە ساڵ و باڵا

دوو ڕۆژ کە هەڵێن بزانە هەو بوون
هەنیان وەکوو مانگی چاردە شەو بوون

تووشیان بوو بە تووشمان لە ناکاو
چۆن دڵ نەپەڕێت و ئاو نەکا چاو

هەر چووینە نزیکی وان بە دیمەن
دیمان نە لە ئاو و گڵ، وەکی مەن

وەدیارە فریشتە یان پەری بوون
دوو سێوی بەهەشتی داوەرییبوون

ئەو بۆ مە بە جووتە کەوتنە داوان
ئێمەش ئەوە شێت دەبین لە تاوان

ڕوومان وەکوو مانگ و ڕۆژێ وا بوون
ئەو ئاوێنەیەکی ڕوو نوما بوون

ئەو شووشە ئەمیش چرای بەرانبەر
تیشکی مە گەڕاوە بۆ مە لەو سەر

شۆقێ کە گەڕاوە دای لە ئێمە
تاواندی دڵی مە، های لە ئێمە

(های لە ئێمە! : هاوار لە ئێمە .)

سەرکوڵمی مە ئاگری بەگڕ بوون
ئەو وەک دوو چرای لە ڕۆنی پڕ بوون

گڕ گرتیی و کەوتە هەر دوولامان
دڵ بۆتە مەکۆی برین و زامان

سووتاین گش و ئێستە کۆی زوخاڵین
لات وایە کە نوقمی ناو خەیاڵین؟!

****

سەرگەردانیی تایەن :

دایەن سەری سوورِ بوو لەم وتانە
ڕووی کردە کچان وتی : چتانە ؟

چۆن ئێوە نەچوون بە تیلی چاوان
کورِ ڕاوکەن و دڵ بەرن لە لاوان؟!

بۆ خۆو کچ و، کچ دەبن بە یاروو؟
لام وایە شلۆقە کار و بارتان

(بە یاروو : بە یارتان ، بە ئۆگرتان.)

دلداری کچان لە ئێوە نایە
کەس ناچتە سەمایە بەو هەوایە

پێویستە کچان بە کورِ بنازن
لاویش گەرەکە کچان بخوازن

بێهوودەیە کچ لە کچ کە جووتە
لاو،لاوی بوێ لە هۆزی (لووت)ە

کچ سوورگوڵی دەسچنی خودایە
کورِ ئاوی ژیانە و، ژینی لایە

کورِ خوێن و کچیش لەشن هەتا جوێن
بێ خوێن لەشن و لەشانی بێ خوێن

تا بێ کچە کورِ، شەوە بەبێ مانگ
تا بێ کورە کچ، نوێژی بێ بانگ

کچ بۆ کچی چۆن بە هاوسەری بێ؟
جا با کچی پاتشای پەری بێ!

گەر گوڵ لە گولآن ببن بە دلدار
با خۆڵی وەسەر بێ بولبولی ژار

خوسرەو کە نەبا سواری شەودێز
شیرن لە شەکر دەبوو بە پەروێز؟

فەرهاد و شیرین ئەگەر نەبوونا
ڕووشێک نە دەهات بە بێستوونا

ئەو گش کوڕ و کاڵە هەن لە شارا
بەگزادە و سادە ساز و دارا

چوونوو دڵو دا بە دوو کچۆلآن
چڵکاو چڵەپێنی دەرک و کۆلآن

بێ ناو و نیشان و کەس نەناسان
کارێکە نە هێندە سووک و هاسان

من دێمەوە هیچ مەبن هەراسان
خەو دیتەن و هێشتە هەر لە تاسان

ئەو چەڵتەچەڵە کە گەییە گوێی (زین)
تێی ڕاخوڕی: بەسیە پیری سەرشین !

نازانی دەڵێی چی کۆنە فەرتووت
هۆشت نییە چی دەڵێی و چت گوت

نەت گوت کە قوم و گڵی بەبا کەی
پێت دەکرێ نهێنی ئاشکرا کەی ؟

ئێستا کە دەڵێی خەیاڵ و خەونە
بیرت وەکوو خۆت ڕزیو و کەونە

ئەو جووتە، فریشتە یان پەری بوون
کچ یان کوڕ و کێ و کوێندەری بوون

دیومانن و ، دەشتەوێ نیشانە
ئەنگوستیلەیان لە پەنجەمانە

گەر جادووگەریت نە هەر زمانە
بییان بینەوە خێوی کلکەوانە

پیرێژنی زمان درێژ و جادوو
دەرخەن لە دەس! و گوتی: دەجا زوو

تا ڕۆژ ئەوە دەست بە دەسنوێژم
خەو ناچەژم و قومێ دەپێژم

خێو یان چ پەری و چە دێو و خێوە
دەیناسم و پێو دەڵێم لە ڕێوە

گورجێ (ستی) دایە هەنگولیسک
(زین) دادی دەدا دەگەڵ هەنیسک

(هەنگولیسک : هەنگوستیلە .)

پاڕاوە لە تایەنێ بە گریان
لێم دوور بێ جگەر دەبێتە بریان

گۆمێکە لە خوێن دڵی هەژارم
هەرچەندە بڵێی ئەوەند پەژارم

ئەو کاتە کە گێژی دڵ دەجۆشێ
گیانم بەرو چوونە دەر دەکۆشێ

فێنکی کوڵی دڵمە ئەو نقێمە
لێم ون بێ جگەر دەبێتە قیمە

سوێندت بە خودا دەدەم گەلێ زووم
بۆ بێنەوە، تاکو بۆی نەمردووم

****

پیرێژنی سەلکە تەپلە گوێنی
بووڵێڵە کە دەرکەوت نهێنی

خۆی کرد بە کوڵیتی جادووێکدا
تۆرتۆی دەمی سەلم و تووری لێک دا

(کولێت : کۆخ ، کۆختە ، ژوورۆچکە .)
(تۆرتۆ : مەقەست ، قەیچی .)
(سەلم و توور: ناوی دوو پاتشای ئەفسانەیی و کۆنی ئێرانییە.)

من بێوەژنێکی بێ پەسێوم
بێ خانە و لانە و بێ بژێوم

پەرژینێ بە گوڵ بێ دوو کورم هەن
دووی بێکەسی زۆر شڕ و وڕم هەن

ئەو ڕۆژە کە ببوە جێژنی سەر ساڵ
خۆت ڕەنگە بزانی چۆنە منداڵ

چووبوونە گەڕانی چۆڵ و دەشتێ
تووش بوون بە ڕمۆزنان لە گەشتێ
(ڕمۆزن : دێوەزمە، جندۆکە، مێردەزمەی خەیاڵی .)

هاتوونەوە شێت و ڕەنگ بزڕکاو
نە شتێکی دەخۆن نە لێک دەنێن چاو

بێ هۆش و زمان، لە جێوە کەوتن
نەم ماوە حەسانەوە و سرەوتن

دوو مێنەکەیان لە دەستی ناون
دەسیان لێ وەشاوە ئەنگواون

بڕوانە چییە ؟ بلێ بزانم
دەردت لە کزەی دڵ و گیانم

فێ دارییە،شێتییە، دڵ ئێشە
چارەم بە چییە و چ ڕێم لە پێشە

هەرچی هەیە لەم دووانە ڕایە
ئاڵە و شەوە دەستییان تیایە

خێویان چ مرۆ، چ خێو و دێون
پێمی بلێ کێن، چن و چ نێون ؟

جادووگەری ژیر و سووک لە شانان
زانا بە گەلێ وشە و زمانان

ئامراز و پسوولە کۆنە ڕانان
دەیڕوانی لە سووڕی عاسمانان

«جووتەی کەو»ی گەش نزیکی یەک دین
دەرچوون ئەوە بوون (ستی) و (تاژدین)

سووراندی گەیشتە «لەیل و مەجنوون»
بەریان تەمی خەم بوو و (زین) و (مەم) بوون

جادوو گوتی بەسییە پیرەدایە
هێند زۆرە درۆت دوایی نایە

لێم بووی بە گوریسی ناو هەمانە
ڕاستی بکە پیشە بەس لەمانە

کوانێ کوڕی چی؟ هەڵی دەبەستی
هاتووی لە دوو کاری (زین) و (ئەستی)

لەو دەشتە لە ڕۆژی جێژنی نەورۆز
تووشیان بوو بە تووشی دوو کوڕی قۆز

دوو مانگ و دوو ڕۆژ بە یەک گەیشتن
یەکدەم دەم و دڵ دە یەک گەیشتن

ئەم جێژنە کە دێ لە کوردەواری
زۆر پیشە و باوە کۆسەکاری (کۆسەکاری : یاریی خۆگۆڕین .)

بۆ بەرگی کوڕان لە (ئەستێ) و (زین)
لە کوڕان بوو جلی کچانە پەرژین

ئەو بوون لە گڕەی ئەوینی بێهۆش
ئەم بوون لە مەیی جوانی سەرخۆش

ئەو سووتەڵی گڕمەلای ئەوینن (گڕمەلا : گڕەمەلا ، ئاگری زۆر بە گڕ .)
ئەم تینوویی کەربەلای ئەوینن

گۆڕیانەوە کلکەوانە دوو جووت
شیشۆقەیی شین بە نرخی یاقووت

تایەن گوتی تۆم گەشەی دلآنی
پسپۆڕی هەموو شتێک دەزانی

ئەو جووتە کوڕەی ئەوەندە قۆزن
کێهە ڕەگەزن لە کامە هۆزن

بەگزادە و خانەدانی شارن
یان بۆرە پیاگ و باب هەژارن ؟

فەرمووی لە ڕەوشتی دڵتەڕی دا
سەودایە هەیە دەڵێن لە وێ دا

دوو دڵ کە بە یەکتری گەیشتن
پێغەمبەر و خواکەیان لە پشتن

نەخوازە ئەوانە دوون شرین کوڕ
مرواریییە یەک ، یەکی وەکوو دوڕ

یەک ڕۆڵەیی نووسەرێکی میرە
یەک خزمی نزیک و باب وەزیرە

ئەو تایەنی پڕ بڕ و بەهانە
پێی گوت کە نیشانە نین ئەمانە

دڵداری (ستی)ی و (زین) هەزارە
هەی هوو! چ هەزارە، بێ ژمارە

« کاروانکوژ»ی چاوی ئەو دووانە
پیریش دەکوژێ چە جای جوانە

لێت ڕوونە کە چەندە لەم (چزیر)ە
بەگزادە و خان و مەزن و میرە

چاکەی بکە پەردەپۆشی لادە
کێن ئەم دووە سادە گەورە زادە

بڕیار بێ بزانم و بیان دوێنم
چل زێڕێ بسێنم ، بۆتی بێنم

جادوو گوتی خۆت وەبینە شوێنێ
بی پشکنە گش کەل و کولێنێ

هەرکەس کە دەڵێن کزە و نەخۆشە
بۆ دیتنی گورجێ تێ بکۆشە

گەر خۆت بکەیە بزیشک و زانیاز
چاوت دەکەوێ بە هەر دوو دڵدار

ئەم جووتە فریشتە بۆ جوانی
بییان بینی دەمە و لە حاست دەزانی

نەخوازە لە دەست نقێمی ڕەنگین
ڕەنگینە بە ناوی (ئەستی) و (زین)

لەو کاتەوە پیرە بوو بە لوقمان
تووربێن پڕی شووشە ئاو و هەتوان

دەرمان هەمە ڕەنگە، تۆز و نەشتەر
کۆلآنی دەپشکنین سەرانسەر

هێدی و مڕ و مووچ و کووڕ و چاو زیت
پێی وابوو بزیشکە هەرچی دەی دیت

گورجێکی گەیشتە پیشەکاران
زووی دیتەوە جێ تەماڵی یاران
(تەماڵ : حەشارگەی کەروێشک، شوێنێک کە کەوێشک پێی وەردەکەوێ .)

پرسیان چ کەسی، ئەرێ پیرێژن ؟
فەرمووی ژنی چی؟ بزیشکێ بێژن

چاری هەموو دەردێ باش دەزانم
پسپۆڕی دوو ژانی زۆر گرانم

چی ئێشی دلآن و ژانی گیانە
دەستی منە چارەسازی وانە

گوتیان چییە ژانی گیان ، چ جۆرە
ژانێکە وتی نیشانی زۆرە

دەردێکی گەلێ گران و سەختە
چابوونی گرێدراوی بەختە

ئەو ئێشە لە ئێوە دوور، گەلی کوڕ
تیشکێکە لە ڕووی کچا جگەر بڕ

کاتێ دەر ئەچێ وەکوو برووسکە
بێ گڵێپ و گڕ و بەبێ ترووسکە

بێ زام و شکست و بێ برینە
ئەو ژانە ئەوینە، زۆر بە تینە

دەیکا بە خەڵووز دڵ و هەناوان
خوێن فیچقە دەکا لە دڵ، لە چاوان

وتیان وەرە سەر دووچاوی ئێمە
بەو ژانە دەژین دوو لاوی ئێمە

دەی بیخەرە ڕوو هەچێکی پێتە
چاوی مە لە پیتی دەست و پێتە

(هەچێکی : هەر شتێک.)

هەرچیت بوێ گورجێ دێتە بەر دەس
هێند زێڕ بەرەوە هەتا دەڵێی بەس

تایەن کە گەیشتە سەر نەخۆشان
زانی بە نیاز گەیی نەپۆشان

فەرمووی بەتەنیو دەبێ ببینم
وا باشترە شارەزای ئەوینم

جارێ دەبێ تێو بگەم، لە پاشی
دەرمانو بکەم بکەونە باشی

(دەرمانو : دەرمانتان، چارەتان .)

هاوڕێ هەموو چوونە دەر لە لایان
تایەن تەکی دا بە تەک برایان

****

ڕازی دڵداری ئاشکرا دەبێ :

دوو لاوە، کە چاوییان هەڵێنا
چاوی مەلەوان لە گۆمە خوێنا

دیتیان یەکی پیرە هەڵترووشکاو
وەک لانکی شڕۆڵ شەق و شڕ و شکاو

وا ورتە ورت شتێک دەبێژێ
فرمێسکی لە چاوی کز دەڕێژێ

گوتیان چ کەسێکی پیرە دایە
بۆ دەگری؟ وەدەرخە ، چیت لە لایە

فەرمووی بە سەری (ستی) و (زین)ێ
بۆ ئێوە دەکەم گرین و شینێ

نەخوازە لە کن (ستی) و (زین)ـان
دێ، پێم هەیە شەڵتە بۆ برینان
(شەڵتە : کوتراوەوەی چەند جۆرە گیای دەرمانی .)

ئەنگووستیلەکانوو ئەم دووانەن
باوەڕ کە نەکەن، ئەوەم نیشانەن

کوا بمدەنێ هی ئەوان بە مەردی
ئابڕووی دوو کچان مەدەن لە بەردی

ڕاسپاردەم و، تایەنی ئەوانم
نامنێرنەوە ناهومێد، دەزانم

کاتێکی کە پیرەیان وەها دی
هەستانەوە گەشکە بوون لە شادی

یەک ماچی دەدان لە دەستی چرچی
یەک بۆنی دەکرد لە تیسکی پرچی

یەک دەستی لە بەژنی کوڕ وەرێناو
یەک کەوشی دەختە سەر سەر و چاو

تایەن بەمە جەرگی بوو بە بریان
دەیگووت، بە دوو چاوی پڕ لە گریان:

ڕۆڵەم بە خودای لە ژووری سەرمان
بۆ دەردی دڵوو دەبم بە دەرمان (دڵوو : دڵتان ، دڵی ئێوە .)

باڵداری هومێد بە داوێ دەگرم
دڵخۆشوو دەکەم بژیم و نەمرم (دڵخۆشوو : دڵخۆشتان .)

هەر چوارو وەکۆ دەکەم وەکوو کۆ (هەر چواروو: هەر چوارتان .)
کار پێک دێ بە ئارەزووی دڵینگۆ (دڵینگۆ : دڵی ئێوە .)

ئەنگوستیلە بۆ بەژن نەمامان
هەر بەرمەوە دێنمەوە ولآمان

(تاژدین) لە دەسی دەرانی هی خۆی
پێی وت وەرە فەرموو بیبەوە بۆی

(مەم) ڕوانی بەبێ نقێمی (زین)ێ
ناژی بە ژیان لە سەر زەمینێ

بمبەخشە گوتی، سەرم لە بەر پێت
هەر دامەوە پێت لەجێ دەبم شێت

ئەو ناوە کە چۆتە ئەو نەقیمە
پێوەندی لە بەندی جەرگ و سیمە (سیمە : سیپەلکمە ، سیپەلاکمە .)

گەر بت دەمێ بەندی دڵ پساوە
بێ ئەو لە ژیان بەشم براوە

ئەی دایە لە ڕێی جوانی (زین)ێ
با بێت بەزەییت بە دڵ برینێ

گەر چوویەوە (زین) دەبینی هەر دەم
پرسی کە لە من بڵێ دەڵێ (مەم):

ئەو شایە ئەگەرچی من گەدا بم
لێم ڕوونە کە ناهومێدی نابم

با خواستن و دیتنی نەوێرم
دڵخۆش بە خەیاڵی ڕادەبوێرم

ئاخ خۆزگە لە پێش ئەوەی دەمردم
دەمگوت ئەوە (زین)ە یادی کردم !

زۆر جوانە لە ئاهی دڵ بترسێ
جارجارە چلۆنەیەک بپرسێ

(چلۆنەیەک: چاک و چۆنییەک، لێپرسینێک .)

****

گەڕانەوەی تایەن :

ئەو هەر دوو بەژن نەمامی وا شەنگ
دانیشتوو لە چەشنی خونچە دڵتەنگ

خاوی مەیی خەوپەڕێنی دوێنن
بە هومێدی مەیێکی خەم ڕەوێنن

چاویان دەگەڕاند، دییان لە ناکاو
وا تایەنە دێ بە وردە هەنگاو

سەیری بوو کە پیرە هاتە ژووری
پوورەی بوو پەری لە دەوری پووری (پوورە : شەڵخەی مێش هەنگوین.)

پیرۆزە گەیشتە دیدە مەستان
ماچ گەیییە هەزار لە لاق و دەستان

وتیان بڵێ ئەو فریشتە کامن
دوورن لە وزەی تۆ یانە ڕامن

ئەو دوو پەرییەت لە تەپکە هالآ؟
یان هاتییەوە بە دەستی والآ !

ئەو تیری لە جەرگی ئێمە ڕاچوون
هاوێژەری وان دەزانی کێ بوون ؟

سوێندم بە دوو چاوی مەستی ئێوە
وا دیم، وتی لای ئەوان لە ڕێوە

چەندم بەزەیی بەوانە دا دێ
چوو کردووە بەژنوو بێ بەلآ بێ؟! (بەژنوو : بەژنتان، بەژنی ئێوە .)

هەر جارێ(ستی) و (زین) دەبێژن
چاویان دوو پلووسکە خوێن دەرێژن

تایەن دەبەروو مرێ کچانم (دەبەروو : دەبەرتان، دەبەر ئێوە .)
چەند ساڵە ئەوێستە پێو دازانم (پێو : پێتان .)

ئەو جووتە کوڕەو چلۆن بژاردن
چۆنتان بە خودای ئەوین سپاردن

(کوڕەو : کوڕەتان .)

بەو خودایە کە کەس نییە لە ڕەنگی
ئەو جووتە لەباری شۆخ و شەنگی

سەرتۆپی کوڕانی ئەم جیهانەن
تای ئێوە ئەگەر بکەن، ئەوانەن

دوو سێوی بەهەشتی لەت کراون
دوو لەت ئەوەتا دوو ئەو دوو لاون

وای گرتنە بەر بە چاو و ڕاوان
هەر هێندە بوو شێت نەبوون لە تاوان

ئاوری دەگەیاندە نەوت و پووشوو
هەر خۆشی دەکرد و گڕ بڵیند بوو

دڵ تووره، ئەوین گڕێکە داگر
دڵ چەندە تەڕە هێندە دەگرێ ئاگر

(توور: مەبەست کێوی تووری سینا۔یە .)

وەک تاقە لەش و ئەوین چرایە
گیان ڕۆنە پلێت نە ئاشکرایە

گەر ڕۆن و پلێتە گەر چرایە
بەسراوە هەمووی بە تاقە تایە

بەم ئاگرە گشتییان سەر و بەر
سووتان و یەکێ دەری نەکرد سەر

گوتییان دەبێ ببیە چارە سازمان
کارێکی بکەی نەشێوێ نازمان

ئاودێریی و، ئێمە هێشتە کاڵین
تۆمان نەبێ، ئێمە لاڵ و پاڵین

تۆمان نەبێ وشک ئەبین و بێ بەر
هۆشمان نەدەیەی دەکەین خەزەڵوەر

تۆی بۆمە بەڕاسی سەرپەرشتی
هەر تۆ کەس و کار و گشت لە گشتی

نەت وت؟ وەکوو دوو پەپوولە ئەو لاو
بۆ (مەم) شرووکاو و هەڵپرووزاو؟!

دەیسا دەبێ چەندە چاوەڕوان بن
زوو نەچییەوە زۆر نزیکە شێت بن

هەر ڕاکە بە لەز بڵێ بە (تاژدین)
ئەو(ئەستی) دەوێت و (مەم) (زین)!

مزگێنی لەوان بێ ئێمە سازین
ئاواتی مەشە و بە دڵ دەخوازین

(مەشە : ئێمەشە، هی ئێمەشە .)

بۆ وان دڵی ئێمە گەرم و نەرمە
درکانی گرانە، کچ بە شەرمە

ئەو پەردە لە ڕووی کوڕان نەماوە
شەرمێونی دمبەگی دڕاوە

خوازبێنیکەران بنێرنە پێشێ
هیوا هەیە کەس پڕی نەکێشێ

تۆ خوا بڵێ بەو دوو لاوی دڵبەند
چەندیان هەیە دۆست و دەست و پێوەند

هەرچی کە دەڵێن نزای ڕەوایە
گشتی لە خودا بکەن تکایە

ئەم دوورییەمان لە ناو وەلا بات
پێکمان ببڕێ و بگەینە ئاوات

****

خوازبێنی :

چەند خۆشە نەخۆش، نەخۆشی دڵ بێ
کەم مابێ نزیکی گۆڕ و گڵ بێ

لەو کاتە بزیشکی بۆ پەیا بێ
دەرمانی دڵی بکات و چابێ

چەند خۆشە وەڵآم بگاتە دڵدار
مزگێنی بداتێ ساز بووە یار

دیسان وەرە سەیری پیرە تایەن
فیلآوییە کە فیێلی لەبنە نایەن

بۆی کەوتەوە ناو جلی بزیشکان
چاویلکە لە چاو و دەس بە پیشکان (پیشک : داردەست، ئامرازی گیا هەلکەندن.)

خۆی کردەوە لانی جووتە لاوان
خۆشی و بزە وا لە لێو و چاوان

مزگێنی لە چەشنی ئاگری گەش
ڕووناکی دەکرد لەوان شەوی ڕەش

فێنکایی دەدا دڵی بە کوڵیان
سارێژ بوو هەموو برینی دڵیان

مزگێنی درا بە خزم و ئاواڵ
شادمانیە، باری کرد دەمی تاڵ

کۆبوونەوە هەر یەکەی لە لایە
چەند پیر و ڕدێن سپی و مەلایە

هەرچی کە لە پێش و کەیخودا بوو
گشتی بەر و ڕووی لە ماڵی شا بوو

گوتیان دەسەرت گەڕێ سەر و ماڵ
پێشکەشتە ژیان و زیچ و منداڵ

مەزنی گەلی کوردی، مەرد و ڕەندی
خاوەن دەسەلآت و گیر و بەندی

سەرمان هەموو پردەبازی سەر ڕێت
چی سارد و گەرم نەیێتە بەر پێت

تۆی سایە چەور لەسەر سەی مە
تۆی هاندەری بۆ پەنابەری مە

ڕووت نا لە کەسێک گەلێ بە بەختە
کێ تۆ نەتەوێ ژیانی سەختە

(تاژدین) کە نزیکە خزمی تۆیە
بەندەی هەرە چووک و نزمی تۆیە

ساوا بوو لە کۆشی دایک و باوا
زاوا بووە ئێستە بیکە زاوا

هیوا ئەوەیە ڕەوای ببینێ
(ئەستی) بدەیە بە هاوسەرینێ

فەرمووی چ دەڵێن دەبا وەها بێ
جێگیرە شتێکی پێو ڕوا بێ

(پێو : پێتان، لە لاتان .)

دەمڕاست و مەلا بلآ نەوەستن
(تاژدین) و (ستی) لە یەک ببەستن

زۆر شادە دڵم بە کاوی ئاوا
پیرۆز بێ ژیانی بووک و زاوا

هەستا دەم و دەس (چەکۆ)ی بە دڵ ژیر
بەسپاسەوە کەوتە دەست و پێی میر

خوازبێنیکەران لە بەگ لە میران
دارا و نەدار و لاو و پیران

پاڕانەوە مەزنی کوردەواری
زیندوو بێ بە کام و پایەداری

فەرمووی بکوتن دەهۆڵی شادی
وەک ئەو هەلە کێیە بێتە یادی

مەیگێڕ نە دەمی تنۆک ـ تنۆکە
مەی کۆنە لە زاری کووپە ڕۆ کە

هەل هاتووە خەم بدەین بە بادا
هەڵکەوتووە کەس لە دەستی نادا

کێ زانی ؟ وچانی با نەخەینێ
شەو ئاوسە، چی دەبێ سبەینێ

دڵشادیی و شین بەری زگێکن
گریان و کەنین بەری لکێکن

پێکهاتی گەڕی ئەم ئاسمانە
جارێکی ژیانە دووی نەمانە

ڕووناکە بەرێک، سەرێک تەپ و مژ
کچ بەخشە چەلێک، هەلێکی کوڕ کوژ

دنیا وەکوو شیرە لێی بترسێ
گەر هاتە بڕین لە کێ دەپرسێ ؟

هەل هاتووە خۆشە، چاوەڕێی چین؟
بڕیار بێ سەبارەتی بە (تاژدین)

مەزنایەتی لەوێ بوەستێ، ئێوە
دامنێن وەکوو خۆ، لە ئێستە پێوە

زۆر هاتووە ئەو بە دەوری مندا
دەست پاک و بەکار بوو هەر لە بندا

شێرێکە لە جەنگ، گوڵە لە ئاهەنگ
دەنگداوەوەیکە ژیر و بێدەنگ

پێویستە لە ڕێی کوڕێکی ئاوا
ئەمنیش ئەمەگم هەبێ لە چاوا

نۆرەی منە جا لە سەرمە هەستم
بۆ کۆمەکی ئەو کەمەر ببەستم

کێ بێ و کەسی وای هەبێ، گییانی
نابەخشێ لە ڕێی بە کامەرانی

گەر بمبێ نە هەر سەرێک ، هەزار سەر
گەنجینەیی سەر زەوی سەر و بەر

نەیدەم لە ڕێگای کەسێکی وا دا
مەردایەتی من بچێ بە بادا

(تاژدین) کە لەوێ دەسە و کەمەر بوو
بەروانکەیی کارکەری لەبەر بوو

ئەو خێوی شکۆیە هەر لە جێدا
لێی کردەوە خۆی لە خۆی گرێدا

ڕازاندیەوە جۆرە نان و خوانێک
خوان هەر مەڵێ، ببوە عاسمانێک

پێت وابوو لە سەر سەلان لە جێی نان
کولێرەیی مانگ و ڕۆژی هێنان

ئەو لەنگەرییەی لە زێو و زێڕان
عاسمانی لەسەر دەسان دەگێڕان

تا کاوڕ و کیسکی عاسمانان
برژان و نرانە بەر میوانان

هەر قاپی زەلام لە ڕەنگی بورجێ
سەرپۆشی فڕێ درا بوو گورجێ

کۆجیلە و پیاڵەکانی فەغفوور (کۆجیلە : کاسەی بچووکی لە دار ساز کراو.)
ئەستێرە و ڕۆشنی دەدا دوور

شاکاشی هەموو لە چەشنی عەمبار (شاکاشی : کاشی ی زۆر گەورە .)
سەرڕێژ وەکوو نەوسی پیاوی بەدکار

خواردن هەمە ڕەنگە چەور و شیرن
نەرمیش بۆ بەشی ئەوانی پیرن

ئاوخۆرە و قومقمۆکی چینی
ناو ژوور دەگەڕان بە نازەنینی

ئەستێرە گەڕیدە بوون ئەوانە
دەت دین هەموو دەم نە هەر شەوانە

هەرمێ و هوڵو، شەلآنیی و سێو (هوڵو : خۆخ .)
دەتوانەوە هەر دەگەینە سەر لێو

نارنج و بەهێ و هەنار و لیمۆ
چەرخیان بوو لە بەر شەقا وەکوو گۆ

ماستاو و گولآو، خۆشاو و قەنداو
فێنکایی دلآن و جوان لە بەر چاو

ئەسپەندەر و داری بۆن دەسووتان
بۆنێکی بەهەشت دەهاتە لووتان

دەنگخۆشی بە ناو و دەنگ، سەماکەر
دنبەگ ژەن و تەپڵ و دەففەلێدەر

دەت ڕوانی هەمووی بە شێوە هاو ڕەنگ
لەو بەزمە هەمووی ببوونە هاودەنگ

شمشاڵ و کەوان و تار و تەنبوور
زوڕنا و کەرەنا و ساز و سەمتوور

حەیران و مەقام و خاڵی ڕێبوار
پاییزە و نیوەشەو، ئەرێ یار

وێکڕا دەر ئەچوو بە ڕێک و پێکی
بێ قۆرت و گرێ، بە لووس و لێکی

بلوێر کە دەسی دەکرد بە نالآن
دەیبرد دڵ و هۆش و بیر بە تالآن

مەیگێڕ بە بەرامە گێژ و وڕ بوو
مەیخۆر وەکوو کووپە ورگی پڕ بوو

بانگی بوو لە کووپە خوڕخوڕی مەی
سەرخۆشبە! خەم و کەسەر هەتا کەی ؟

شت هێندە هەبوو، کێ لە چی دەپرسی
کێ بیری دەکردەوە لە برسی

سەرنووسەری عاسمان لەوێدا
ڕاما بوو بنووسێ خۆی فڕێ دا

دیتی کە هەزار یەکی بنووسێ
نابڕێتەوە تا بنووس دەخووسێ

زوهرە لە سەما کەوت شکاوباڵ
خۆی شاردەوە مانگ لە کونجی قرژاڵ

کەیوان چووە دۆڵچە ڕێی نەناسی
کرپیار سەری بردە ورگی ماسی

کۆمەڵ هەموو دوور لە دەرد و ئاخان
پیرێژنی عاسمان لە داخان

کۆم ببوەوە، ڕەنگ پەڕیو و جاڕز
هیچ کاری نەمابوو ببوە کا دز

شاری و ڕەمەکی و نەناس و گەڕناس
دارا و نەدار بە کەوش و پێخواس

گشتی دڵی خۆش لە بەزم و ئاهەنگ
پەیدا نە دەبوو بە تیت و دڵتەنگ

کاتێکی لە کۆڕێ چوونە دەر پیر
لاو هاتنە جێگە بانگی کرد میر

تۆی لاوی بژاردە (مەم) لە ناوا
هەر خۆت ببە ئاریکاری زاوا

ڕازاوە لە چەشنی یەک لە بەر گا
یەک بە بزەیە، یەک کزەی لە جەرگا

دەرچوونە دەرێ کە ڕای ببوێرن
گوێ تاوێ لە ڕازی یەک بدێرن

****

گواستنەوەی (ستی) :

ئەو کاتە کە تازەبووکی ڕوو سوور
سەرپۆشی ڕەشی فڕێ دەدا دوور

ڕازاوە وەسەرکەوت لە ئاسۆ
ڕازاندییەوە دەشت و دەر، کەژ و کۆ

بووک جوانکەر و تایەن و پەرستار
سەرگەرم و خەریک لەبار و پڕکار

چۆن سازی بکەن (ستی) و (زین)ـان
چۆن ناز دەدرێ بە نازەنینان ؟

ڕوانیان لە ڕەشایی بسک و خاڵآن
دیانن کە دڵآن دەبەن بە تاڵآن

هەر گەینە نزیک برۆی کەوانی
گێژ بوون لە کری خودای جوانی (کر : دەسکرد، کردە .)

سەر ڕوومەتی سوور چهاتە بەر چاو؟
سوور بۆوە لە شەرمی وانە سووراو

توانای نەبوو کل بگاتە چاوان
هەر بوو بە خەڵووزی ڕەش لە تاوان

سەرتاپێ گەڕان لە چەشنی شانە
دەستیان کەوێ موویێ بۆ نیشانە

شێوان وەکوو پرچییان و نەشبوو
چم وت؟ تەنێ گەینە تاقە یەک موو

ئەو مووش نە پەڕیوی پرچی سەر بوو
تای ژین و ژیان و مووی کەمەر بوو

پشتێن نە دەبەسترا لە سەر موو
گیان ترسی پساندنی لەبەر بوو

کێ توانی کە تێوە ڕابمێنێ
ترسی بوو لە دینی بیشکێنێ

سەرپەنجە لە ڕەنگی گوڵ دەرەنجان
ڕەنگ و خەنە چۆن لەوێ دەگونجان

ڕەنگێکی خودا هەڵی بژێرێ
گۆڕاندنی کێ هەیە بوێرێ ؟

وان و خەنە پاشی ناهومێدی
چاریان بە تەنێ لە ماچی پێ دی

(وان : ڕازێنەر، ڕازێنەری چاکە .)
(ماچی پێ: پابۆس، ماچ کردنی قاچ .)

ئەو خشڵێ کە بوو لە دوو گوڵی شەنگ
تیشکەی لە زەوی دەدا بە حەو ڕەنگ

پیرۆزە کلآوی گەییە سەر سەر
ڕووناکی درا بە تانجی گەوهەر

سەردێڕی لە ڕووپەڕی خودا کرد
ئەو ڕەنگی بە خشڵ و زێڕ پەیا کرد

ڕازانەوەیەک لەوان کرا بوو
خەرمانە بوو دەوری مانگی دابوو

لیزگەی دوڕ و لاڵ و بەندی گەوهەر
بسک و خەت و خاڵی ڕندی دڵبەر

نەخش و خەت و تیپ و پیتی قورعان
نیشانە بە خاڵ کرابوو نیشان

ڕەنگی لە خوداوە یەک لە دەستان
چاو ڕوونکەرەوەی خودا پەرستان

بێ باوەڕێ ئەم دووەی بدیبا
بێچارە دەبوو بە باوەڕی با

ڕازایەوە شار لە چەشنی بووکان
بازاڕ و شەقام و ماڵ و دووکان

www.gagesh.com

پۆشرابوو هەموو بە ئاڵ و والآ
سەر خوانچە بە لالە، بان بە ئالآ

چەند سەد کوڕ و کیژی نازپەروەر
خوانچەی دوڕ و گەوهەری لەسەر سەر

بار بەربووە ڕێز و زێڕ بە باران
هەرچی بە نرخ هەبوو لە شاران

جیازێکی بەدەر لە سەنگ و هەژمار
هەر لۆک بوو نکەی دەهات لە بن بار
(لۆک : نێرە وشتر، وشتری نێر .)

قورسایی ئەوەندە گەییە عەرزی
بوولەرزە بوو دار و بەرد دەلەرزی

دنیا وەکوو بوو، بۆ تەماشا
دەریای لە مرۆ بۆ حەوشی پاشا

جارێک بە شەپۆل و گا بە پەنگاو
جێی دەرزی نەما هەڵێنی هەنگاو

دەروازەیی خۆشییان کراوە
لەپڕێکەوە هاتە دەر کەژاوە

گێژاوە، کەژاوەکەی (ستی) هات
کۆشکی پەرییان بە ڕاستی هات

پێشڕەو کوڕ و کیژی دەس بە کەمبەر
سەر تا بە پێ زێو و زێڕ و زەمبەر

تەختێ وەکوو بەختی ئێمە ڕەش بوو
بەس ئەو نەوەکوو مە دوورەبەش بوو

لاڵ و دوڕی بەندی دەور و بەر بوو
بەڵکیسی لەسەر بوو بەختەوەر بوو
(بەڵکیس : بلقەیس : بێلقەیس: شاژنی سلێمان .)

سەد (ئاسەفی بەرخیا)ت بدیبا
تەختی دەڕفاند بە شان وەکی با
(ئاسف : گەورە وەزیری سوڵتان مەحموود .)

ئەو تەختی ڕەوانە وەک گەمی بوو
دەریاکەشی گشتی ئادەمی بوو

دەریایی ئەوینێ تێک بهاڵێ
ناچارە دەگاڵێ یان دەناڵێ

وەک پۆلی پەپوولە دەوری شەم دا
سووتانی دەوێ بە دڵ لە دەم دا

پێت وابوو گییانە ئەو کەژاوە
گش ئەو لەشە هێندە دەوری داوە

دەرویێش و مەلا و هەژار و پاشا
کەس هۆشی نەما لەبەر تەماشا

ئەو ڕۆژە کە سەر ببا بە دەرمان
دیاری نەبوو ون ببوو لە شەرمان

هێند ئەسپ و پیادە تێکشا و هات
بێچارە پەژارە کەوتە شامات (شامات : دەشتی شۆرەکات .)

کێی وابوو بمایە هۆش نەبردوو
هێنایە سەمایە کۆنە مردوو

شمشاڵ و گەواڵ و تەپڵ و شەیپوور
ئاوازی بلور و ساز و سەمتوور

گۆرانیی و بەزم و چەپڵەڕێزان
قاقا و هەرای مناڵ و خێزان

لەرزانە و خشڵی هەوری لاران
ڕمبازیی و هەوهەوی سواران

لەو ڕۆژەوە سەر زەوی، زەوی بوو
تاوێستە شتێکی وای نەدیبوو

دەریا و گەمی و پەری لە ناوا
بەو زەمزەمە گەیینە ماڵی زاوا

(تاژدین) لە بەرێک و (مەم) لە لایێ
مانگێ لە تەنیشتی پادشایێ

چەند میر و مەزن بە چوستی هەستا
گش سینی و یاڵ تەبەک لە دەستا
(یاڵتەبەک : یاڵتەبەق : کەشەفێکی گەورە و پانی لە تەختە ساز کراوە، کە جاران لە دوکانان
دا میوەی وە سێو، قەیسی، ترێ، هەنجیر، هەڵوژە و... یان، لە سەر دادەنا .)

هەر سینییەکی لە زێڕ و یاقووت
هەر یاڵتەبەکێ لە زیو و زەمڕووت

سەرپاکی لە زێڕ و لیرە دارماڵ
داباری لەسەر کز و نەدار ماڵ

ڕێژنەی بە تەوژمی ئەو دراوە
لیزمەی وە تەکانی خست کەژاوە

زۆرتر لە چڵێسی نەوسی بەدکار
جێی هێشتبوو دەستەلاَتی زۆردار

ڕابرد لە دەهەندەیی دەهەندان
دەرچوو بوو لە فیزی خۆ پەسندان

ڕووت و ڕەبەنی دراو، وەکوو کەر
گیرفانی دەئاخنین لە دوو سەر

بێ جووت دیەویست کە تۆ بچێنێ
دەم ڕووت دەگەڕا ژنێکی بێنێ

(بێ جووت : جوتبەندەی بێ گاجووت و بنەتوو .)
(دەمڕووت : قوللەغ، سەڵتە، بێ ژن و ماڵ .)

پڕکار و نەدار و ڕووت و تەڕپۆش
ارا و هەژار و مات و دڵخۆش

دەت دین ئەوی ڕۆژێ ڕێک و پێکن
پێت وابوو هەمووی برا و بەشێکن

جیایی نە بە دڵ هەبوو نە بە شمەک
دڵخۆش و بە دڵ هەمووی وەکوو یەک

گچکە و زلی مەستی بادەیە و مەی
گوێ پڕ بوو لە هەی هەی و لە ئۆخەی

دار و دەوەنیش دەهاتە سەر جۆش
داروغە و پیر ببوونە سەرخۆش
(داروغە : هەس هەس، پاسەوانی قەدیم.)

هێند مەستی دەبەنگ هەناسە تەنگن
هێندێک بە گەشە و کەن و جەفەنگن
(دەبەنگ : گیلۆکە، گەوجۆکە، نەفامۆکە .)

هاتبایەتە سەیری لات و لووتان
خۆیان دەنواند بە شات و شووتان

مەقلاتی دەدا یەک و یەکێ باز
زۆرانی دەگرت یەک و یەکێ گاز
(مەقلات : سەرمەقولات، تەقلەلێدان و خۆهەڵگێڕانەوەی مرۆڤ .)

لەولاشەوە نەونەمامی دڵبەند
شیرین و بە زەردەخەند و دەم قەند
(لەولاشەوە : لەو بەریشەوە .)

ڕوومەت گوڵ و لەش گوڵ و کراس گوڵ
پاکی گوڵی سەرچڵ و لەبەر دڵ

زێڕ کەمبەر و لارکلاو و موو ڕەش
مانگ هەنیە و مەستەچاو و ڕووگەش

هێند توێلی گوشاد و هێندێ دەم تەنگ
خۆشدەنگە گەلێک و گشتی خۆشڕەنگ
(توێڵ : نێوچاوان .)

لاجانگ وەکوو زیو بژانگ وەکی تیر
پرچی ڕەشەمار برۆ وەکی شیر

مەمکۆڵە هەنار ، چەناگە سێوان
سەرچاوەیی ئاوی ژین لە لێوان

کێل گەردەن و بەرز و ڕوو بە خاڵآن
کەم تێدەپەڕن لە چارەدەساڵآن

هێندێ گەلێ لووسترن لە گۆی زێو
هێندێ کەمێ گەندەموو لە سەر لێو

به کوێری جیهانی پیری پشت کووڕ
گشتی به سه‌ماوه بۆی ده‌دا سووڕ

کچگه‌ل وه‌کوو کۆ و حه‌ته‌وانان
کوڕگه‌ل خولی پێده‌دان به شانان

کۆزیلکه له لایێ ڕه‌و له لایێ
ڕێز دوور و درێژ دوایی نایێ

(کۆزیلکه : بازنه‌یی کۆبوونه‌وه‌ی مرۆڤ .)

حه‌و ڕۆژ و شه‌وان که ڕۆژ ئه‌گه‌ر شه‌و
گۆوه‌ند و به‌زم بوو تار ببوو خه‌و

ئاهه‌نگی وه‌ها له کورده‌واری
نایێته‌وه ڕووی جیهان چ جاری

****

زاوا و بووک لە پەردە دا :

زاوایی بە شۆقی ڕۆژ، بەیانی
میوان بوو لە بووکی عاسمانی

بێگانە بەدەر بە ڕۆشنایی
کش بوو کش و ماتی تاریکایی

ئەو ڕۆژی دەکەوتە پاشی حەوتوو
(ئەستی) گڕی خۆی گەیاندە پوشوو

لێک دووریی و لێک نزیکی ئاوا
وەک ئاگرێ کەوتە بووک و زاوا

زوو پێک نەگەیین هەناسە دێنێ
کڵپەی لە ئەوینێ هەڵدەسێنێ

هیوا و ئەوین کە بوونە هاوڕێ
فریای نەکەون هەناوێ دەبڕێ

سووتاوی بە یەک نەگەینی ساڵان
سووتان لە پەلەی لە یەکدی هاڵان

دەریایی ئەوینێ هاتە جۆشین
ئارامیی و هۆش و خۆشی پۆشین

چەندی لە کچ و ژن و لە بەربووک
چەند لاوی لەبار و قۆز و خوێن سووک

دیتیان بەسە دووری، ئێش و دەردە
هەل هاتووە زاوا بچتە پەردە

بە گوێرەیی ڕێ و شوێنی جاران
ڕێک، کەوتنە کار و باری یاران

ڕازایەوە پەردوو، چەشنی بووکان
پەردووی چی، بڵێ ببوو بە دووکان

پڕ بۆن و بەرامی خۆش سەرانسەر
مەی کۆن و مەزەی نوێ لە بەرانبەر

دەفر و هەوڕ و پیپاڵە سەر ڕێژ
پڕ شیرن و ترش و چەور و خۆش چێژ

هەرچی دڵ و زار و سەر دەکەن خۆش
هەرچی خەم و کوڵ دەکەن فەرامۆش

ئامادە و ڕیزکراو لە ناوا
چاویانە لە دەستی بووک و زاوا

چەند دۆست و برادەرێک هەڵستان
مۆمدانی لە زێڕی سوور لە دەستان

مۆمێک لە بەری، لە دوور، شەوانە
هۆنباتەوە لیزگە زەنگییانە

دایان نا لە کۆڕ لە بانی سینی
دەیگوت بە زمانی ئاگرینی

زاوا بەسە هێندە شەرمە شەرمە
تۆش ڕەنگ و دڵت پەڕیو و گەرمە

بولبول چتە خۆت لە گوڵ دەکەی سڵ
بفڕە و بگە سوورگوڵی لەسەر چڵ

پەروانە ببینە مۆمەکەی خۆت
فرمێسکی دەڕێژێ وا ئەویش بۆت

تاکەی وەکە من سووتان و ساچان
ڕاکە و بگە دەمدەمان و ماچان

وا ڕووگە و کابە لێت نزیکە
حەج کەوتە سەرت دە هەستە بیکە

حەو جار بگەڕێ لە دەوری یارێ
خاڵ ماچ کە هەزار چەلان نە جارێ

(حەو : حەوت : حەفت)

چاو تێر کە لە سەیری شەکرە سێوان
تێر هەڵمژە ئاوی ژین لە لێوان

دەس بگرە بە بسکی لوول دراوی
بخوازە نیاز بە ڕاشکاوی

(تاژدین) لە نیاز گەیی بە بێ درەنگ
دی بەسیەتی کات و دڵ بکا تەنگ

دەرکەوت و (مەم)یش لەگەڵ وی هەستا
دڵ بە دڵەوە چەسپ و دەس لە دەستا

ئەو چوو لە (ستی) ببێتە هاودەم
بۆ پاسدەری دەرکە ما لەوێ (مەم)

هەرچەندە کە خۆشەویستی خەڵکە
پیاو، هۆشی لە خۆ بێ زۆر بە کەڵکە

داخوازی پەری لە دیو بسێنە
دڕکیش هەیە هەر لە گوڵ مەپرسە

ئیوا هەیە چقڵ و هەن گڵووکن
هەن پیاوی بە نرخ و هەن چرووکن

****

پێک گەیشتنی زاوا و بووک :

زاوا کە وەژوور کەوت لە پەردوو
بوە جێژنی بەڕاستی لە هەر دوو

بووک بۆ ئەم و، ئەم بەرانبەری بووک
بۆ یەکدی چرا و، پەپوولە هەر دووک

لەولاوە (ستی) بە باوەشی واز
پێشوازی دەهات بە ناز و نیمناز

مافوورەیە زۆر لە لاقی دڵخواز
پرچی ڕەشی ڕادەخا لە ڕێباز

دوو چاوی کزی شەوانی دووری
گەش بوونە خەو بە جارێ بووری

پێشان وەکوو ڕێ و شوێنی چەند ساڵ
بۆ شیرنیی دەم بە مەی کرا تاڵ

قوم قوم مەیی قومقمۆکی بادە
دەیگوت کە بە بادە خەم بە بادە

هەر یەک بە پیاڵەیێکی سەر ڕێژ
سەرخۆش و بە گەشکە بوون ،نە سەرگێژ

شەرمێونی داکەوت بە بادە
بەربوونە گیانی یەک دوو سادە

باوی گەشەکردنی دڵانە
بۆن کردنی خەرمەنی گوڵانە

مێلاقەیی کولم و لێوی تێراو
شەوبۆی سەر و بسک و نەرگسی چاو

سێوی چەنە، مەمکی زەردە لیمۆ
هەر یەک یەکی بانگ دەکردە لای خۆ

ئیوا هەبوو تێکییان دەبەستن
هێندێکی دەگەستران بە گەستن

ماچ گەییە هەزار، بڵێی نە زۆرە
بۆ ماچ نە ژمارە ما نە نۆرە

دەیخستنە جێوە بێ گوڕ و هێز
دەستە و مل و، هەڵگووشین لە ئامێز

دەتلانەوە یەک بەسەر یەکێدا
بازاڕی گەرم بوو ماچ لە وێدا

کوڵمی گوڵ و لێوی قەندی دڵبەند
تێکەڵ دەبوو دەم بە دەم گوڵ و قەند

وێک کەوتن و لێو لە لێو خشاندن
دوو ئاگری دوو لەشی گەشاندن

چەسپان بە یەکا نەوەک پسووتن
خۆش ئێستەیە جووت و ڕووت و قووتن

پێچان بوو لە یەک وەکوو دوو لاولاو
جووت بوون و بە تاق دەهاتنە بەر چاو

وەک شیر و شەکر لە یەکدی هالآن
دز ویستی کە گەنج بەرێ بە تالآن

پۆلووی گەش و سوور بە جۆش و پڕ تین
دامرکێ بە لوولە ئاوی زێوین

کلچۆکی سپی و ستوور و سەر سوور
ڕێ تەنگ بوو بە گیرە گەییە کلتوور

(کلچۆک : کلچێوک ، دارێکی باریکی ڕەشە، گەورەکچان کلی پێ دەچاوان دەکێشن .)
(کلتوور : کلدان، جێی کل ، تورەکەیەکی بچووکە لە مێشن، یان لە کوتاڵ ساز دەکرێ.)

لەم تەنگییە کوێرە مار بە سەد ڕەنج
زۆری سمی تا گەیشتە سەر گەنج

دەدی دی هەتا گەیشتە ناوی
خەستاوی ڕژان لە تاقە چاوی

تێری بە گوڕی کوڕێکی کرمانج
بێ ڕێ هەڵەبوون، گەیشتە ئامانج   (بێ ڕێ هەڵەبوون: بە بێ ئەوەیکە ڕێگا ون بکات .)

یەک خۆی دەچکا لە گەرمی ڕێگە
یەک خوێنی تکا لە تەنگی جێگە

جەنگێ بوو دژی تیا شکا بوو
لەو ناوە دڵۆپێ خوێن ڕژابوو

حەو ڕۆژێ لە دەرهێنان ، لە تێنان
بەولاوە، شتی وەبیر نە دێنان

نەپشوو، نە وچان، نە خواردن و خەو
چەسپین بوو بە یەک، کە ڕۆژ بوو گەر شەو

جارجارە بە هێمنی و لەسەر خۆ
دەبزووتەوە بەینی ناوک و ئەژنۆ

دەتگووت کە دوو زێڕگەری هونەروەر
لێکیان گرێ داوە جووتێ گەوهەر

زاوا لە بەیانی ڕۆژی هەشتێ
ناچار چووە دەر لە ناو بەهەشتێ

دیتی ئەوە (مەم) هەتا ئەوێستا
وێستاوە لە دەرکە شیر لە دەستا

پاسداری دەر و دەروونە هەر گا
گیانی لە دەسایە چاو لە دەرگا

(مەم) دیتی برای لە پەردە دەرهات
وا شاد بوو مەپرسە چی بەسەر هات

گەش بۆوە گرێی دڵی کراوە
پێی وابوو جیهانی پێ دراوە

یارت کە هەبێ دەبێ وەها بێ
گەر وانەبێ، کەڵک و سوودی نابێ

یارێکی بە ڕاستی گەر هەبێ پیاو
سەد خزمی بەدی دەنێ دەپێناو

****

(بەکر مەرگەوەڕی) بۆ (مەم) تێدەچێنێ :

داناوە خودا کە ئەم جیهانە
بێ گیانی تیایە یان بەگیانە

سەرپاکی بە ڕەنگ، بە کار و ئاکار
جیاوازە لە چەشنی نەخش و ساکار

عاسمان و زەوی گەڕیدە و سست
هێندێکی بە زیرە، هێند کڕ و وست

تاریکیی و ڕوونی ، کفر و باوەڕ
یان گەرمیی و سەردی و وشکیی و تەڕ

بڕوانە بەهەشت لە تەک جەهەننەم
ڕەش لای سپی جووتە، شادی و خەم

لێک دوورەوە بوون و پێک گەیشتن
زیندوو لە نەبوو کران و کوشتن

ڕۆژ و شەوەزەنگ و سێبەر و تاو
با وو بڕ و خاک و ئاگر و ئاو

ماڵدار و هەژار و تاڵ و شیرین
گریان و کەنین و شادیی و شین

پیاو هەن گوڵی سەر سەوەی جیهانن (گوڵی سەرسەوە : گوڵی سەرتۆپ، مرۆڤ پڕبایەخ.)
ئیوا هەیە پیس و دوو زمانن

ئیوا هەیە ڕاست و چاکە خوایە
ئیوا هەیە خوار و ڕووسیایە

گشتی دژی یەک لە یەک خەریکن
لێک دوور و بەدەم لە یەک نزیکن

کاکڵ چییە ؟ لێک جوێن ئەمانە
شاراوە چییە لە ناو هەمانە ؟

تا یەک بە یەکێ بدا دیاری
یار دیاری دەکا لە کن نەیاری

هۆی دەردە دەزانی نرخی ساغی ؟!
هۆی بەفرە کە دۆستی مێرگ و باغی

دەس بەردە درێژ دەکێشێ بۆمان
با بێینەوە سەر وتاری خۆمان

میر لای هەبوو یەک بەدەرکەوانی
ناوبانگی هەبوو لە دوو زمانی

لە پیاوەتییا چرووک و ڕووڕەش
دڵپیس و لە شەرم و شوورە بێبەش

فێڵباز و بەراز و ڕق لە سینە
بەدخواز و نەساز و دڵ بە کینە

شەیتان و شۆفار و دەم دڕاو بوو
سەگ بێزی دەهات ئەوەند گلاَو بوو

ڕوو زەرد بوو درۆ لە ڕاست وتاری
سەرتاپێ گەماری لێ دەباری

خوێنتاڵ و دزێو، گەماڵ و سەر ڕەق
گۆڕی بوو نەچێتە دەر لەبەر شەق

دەست ڕژد و چنۆک و گونەکەر بوو
بێ دۆست و قزە و نەزان و کەر بوو

ڕووترش و گزۆک و گوێ نەبیستوو
گرژ و مڕ و مۆچ و کەس نەویستوو

بەدفەڕ بوو، بە گەڕ بوو، دەم گەوەڕ بوو
ئەو بیژووە (بەکری مەرگەوەڕ) بوو

(تاژدین) گەلێ دەیگەیاند لە میری
تۆ خاوەنی ناو و دەنگ و ژیری

کێ بخوزایێ کە خێوی نێوی چا بێ
زۆر شەرمە سەگێکی وای لە لابێ

چم وت؟ سەگی پاسدەری ئەمەگدار
بەدفەڕ دەبەری مرن هەزارجار

هەرجار لە وەڵآمی پەندی (تاژدین)
ئەیگوت ئەمە باشتری دەزانین

ئێمە وەکوو خێوی ئاشی باشین
بەرداشی لە بەردی ڕەق دەتاشین

ئاشی مە هەمیشە سەربەخۆیە
بانیژە پڕی لە گاڵ و جۆیە
(گاڵ : هەرزنە تاڵە .)

پیسم دەوێ ئاشی وا بگێڕێ
هەر زمهەرێ بێتە بەر بهێڕێ
(بهێڕێ : بیهاڕێ، وردی بکا .)

گوڵ چقڵی دەوێ کە پاسدەری بێ
(پاسدەر : پاسەوان : چاوەدێر.)
گەنج ماری دەوێ لەبەر دەری بێ

ئێمە کە بە دەستەڵآت و زۆرین
جارێک سپیواش و زۆری بۆرین

هەر نەرمی بەکاری ئێمە نایە
مەزنایەتی بانی دوو هەوایە

جارجارە یەکێ دەبەینە باڵآ
زۆرجار گەلێ ون دەکەین لە چاڵآ

جارێکی دروست و ڕاستکارین
سەد جارێ بە پێچ و لار و خوارین

تا یەک دەکرێ بە خانی خانان
زۆر کەس دەبێ ببنە تۆزی بانان

نەت بیستووە پیس بە پیسی دەڕوا
کارێکی نەبا دروو نە دەڕوا

دارۆغە ئەگەر نە زۆڵ و زاڵ بن
خونکار هەیە تووشی ڕۆژی تاڵ بن

ئەم کارە نە کاری ئێمەیە و بەس
سەی پاسێ هەیە لە دەرکی هەر کەس (سە : سەگ، چوارپێ .)

بڕوانە تەنانەتی خوداوەند
ئەم دەور و دوکانە چۆن دەکا بەند

تا پاکێ دەخاتە سەرزەمینێ
پیاو چاوی هەزاری پیس دەبینێ

بێهوودە بوو گفت و پەندی(تاژدین)
نەیتوانی لە میر وەکا پەڕۆی شین (پەڕۆی شین : مەبەست لە عەیبەیە .)

ئەو یانیگرەی بەکین و بەدبین
زۆر ترسی بە دڵ هەبوو لە (تاژدین)

نەخوازە کە جێ بلێند بوو ئاوا
میر کردی بە یار و خزم و زاوا

وەک ئاگری گرتبێ وەها بوو
هەر مردبوو ڕەنگ و ڕووی نەمابوو

مەردی لە دلآ نەماوی بێ پیر
دیتی هەل و، خۆی گەیاندە کن میر

دەرچوو لە دەسـ‍ـت بە هیچی (ئەستی)
تۆ چۆن دەبوو تۆزێ ڕانەوەستی

ئەو گەوهەری تانج و، تانجی گەوهەر
ئەو شۆخی بەناز و نازپەروەر

جوانتر لە پەڕەی گوڵی بەهاری
سەرتۆپی کچانی کوردەواری

چوی داوتە بە نۆکەرێک بە تالآن
چۆن ناو دەبرێی لە گەورە مالآن

سوڵتان دەبوو خوشکی تۆ بخوازێ
شا بایە دەبوو بە خۆی بنازێ

پێی گوت سەگی پیسی زۆڵی پڕکین
دوو چاوی منن (مەمۆ) و (تاژدین)

ڕۆژی شەڕەکەم دەگەڵ عەجەم دا
کاتێ کە سەرنجی ئەو دووەم دا

(تاژدین) لەبەرێک و (مەم) لە لایە
دوژمن هەموو کەوتە هەڵوەلایە

دوو سەد عەجەمی بە تیر و پەیکان
بە کلاّوی زرێ و بە شیر و قەڵغان

دیل بوون بە دەس ئەم دووە بە تەنیا
ئەم دووانە چلۆن دەدەم بە دنیا

شا، کام سەگە تا ببێ بە خزمم
پێت وانەبێ هێندە پووچ و نزمم

سوڵتان ڕەگەز و بنیچە حیزە
ڕێی ناکەوێ خۆمی بێنمە ڕیزە

ئەو ڕێوییە دی بەلآ نزیکە
ڕووی گفتی گەڕاندە باری دیکە

گەورەم بژی هەر بە کامرانی
هەر خۆتی لە گەورەیی دەزانی

ژێردەستێ کە خۆت دەنێ دەپێناو
چاکەی دەبێ ون نەبێ لەبەر چاو

پێویستە ئەمەگ ببێ لە گۆڕا
کەس نەبوەتە یاری کەس لە خۆڕا

بۆ تۆ کەسێ تاڵ و سوێری نۆشی
شیرینکە دەمی لە ڕۆژی خۆشی

چووکەش دەبێ شوێنی خۆ نەگۆڕن
وەک پێشوو لە خۆ و لە تۆ بنۆڕن

با بادی هەوا نەبن بە جێگە
بۆ فیکەیە دەرنەچن لە ڕێگە

دژوارە نەدی و بدی نەگۆڕێ (نەدی و بدی : هیچ نەدیوی پێداکەوتوو.)
سەرئاو دەکەون بە تاقە چۆڕێ

(تاژدین) کە ئەمەی لەگەڵ کراوە
لەو ڕۆژەوە شۆی لێ هەڵکێشاوە (شۆ لێهەڵکێشان : پێ لە بەرەی خۆ دەرهاویشتن.)

گرتوویەتە دەم لەلای ئەم و ئەو
(زین) هی منە دەیکەمە ژینی (مەم)

ئەی بۆچی گوتی و لەمەی نەپرسی ؟
وا دیارە لەمن نەماوە ترسی !

گەورەم وتی لاوە نۆجوانە
میرزادەیە، شێرە، پاڵەوانە

هەرچی بڵێ دەسبەجێ ڕەوایە
ترست پێ بمێنێ لەو هەوایە

هیوای بەشە تاج و تەخت لە تۆ کا
میر لەو وتەدا شڵەژا پەشۆکا

نیازم بوو گوتی کە (زین)ی (مەم) بێ
پێم خۆش نەبوو بەخششی وی کەم بێ

وا سوێندێ دەخۆم بە گۆڕی بابم
تا من لەسەر ئەم زەمینە مابم

نێرینە لە ڕێچەلاکی ئادەم
کێ لێمی بوێ بە مێردی نادەم

هەرکەس لە سەر و گیانە بێزار
وا (زین)و، دەبا ببێتە کڕیار

کێ قەڵس و وەڕەز بووە لە ژینێ
بخوازێ لە دەستی ئێمە (زین)ێ

خونکار وەکوو ئاگرن دەر و ژوور
وا باشە توخن نەبین بە هیچ جوور

ڕەنگیان گەشە وەک پەڕەنگ و پۆلوون
دڵیان ڕەشە وەک خەڵووز و کۆڵوون

(پۆلوو: پەرەنگ ، سکڵی ئاگر .)
(کۆڵوو : لەتکە نانی دە تەندوور کەوتووی سووتاو .)

زۆردار کە برا و کوڕ و کەست بێ
چیت لێ نەوێ، دووری ئەو بەست بێ

نەخوازە کە پیسی لێ وەکۆ بن
وەک بزنی بەدەم لە ناو چڕۆ بن

(بزنی بەدەم : بزنی هەراشی زۆرخۆر .)
(چڕۆ : وەچەی نەورەسی دار و درەخت و گژ و گیا .)

بۆ خواردن و بۆ کرۆسنەوەی خۆ
بەر سم دەدرێ هەزاری وەک تۆ

****

گریان و بێقەراریی (زین) بۆ (مەم) :

(تاژدین) و (ستی) بە یەکدی شا بوون
لەو بەندی جودایەتی جودا بوون

بێ یار و هەواڵ لە گۆشەیی خەم
بۆ دەردی جودایی مایەوە (مەم)

دڵسۆزێ نەبێ ببێتە هاودەم
هەر ڕۆژێ بە ساڵ دەچێ دەمی خەم

(زین) تا (ستی) لابوو، هەیبوو ئارام
ئەم شێتی ئەوینە بەو دەبوو رام

(تاژدین)ێ هەبوو (مەم)ی دەلاواند
چوونی گڕی گرت و جەرگی تاواند

دابەش ببوو خەم لەناو هەماندا
دووی خۆش بەشی خۆشیان بەمان دا

ئەو شاد و ئەوان مەکۆی خەمان بوون
دامان دوو، کە ئەو دوو دەمدەمان بوون

وەک هەوری بەهارێ چاوی (زین)ێ
فرمێسکی دەڕشت لە ڕێی ئەوینێ

گریان بوو بە ڕۆژ و ناڵە بوو شەو
چل ڕۆژێ بڕا لە خواردن و خەو

خوێنی دڵی مایەیی ژیان بوو
ئاو بۆچییە، ئاوی چاو ڕەوان بوو

دڵتەنگ بوو لە چەشنی زاری تەنگی
ڕەنگی مەمی زەردی پەڕیە ڕەنگی

وەک مووی کەمەری لەشی بوو باریک
ڕۆژی وەکوو پرچەکانی تاریک

چەند تایەن و دۆست و هاونشینان
هاوڕاز و نیاز و نازەنینان

دڵیان بوو بە ئاهی سەردی بریان
ویستیان بەسی کا لە شین و گریان

گوتیان کە بە ئاه و ناڵە ناڵت
ڕۆژی مە ڕەشە لە ڕەنگی خاڵت

بەس بگرە بە ئاوی چاوی کاڵت
کاڵ بوونەوە کوڵم و لێوی ئاڵت

جا چبووە لە تۆ بڕاوە (ئەستی) ؟
داخوازی دڵی گەیشتە دەستی

ئەو وایە خەریکی بەزم و خۆشی
تۆ بۆ کەسەر و زووخاو دەنۆشی؟

تۆش خۆش بە بەوەی کە خۆش و شادە
وەک پرچی بلآو خەمان بەبا دە

ها شەو، شەوی پرچی سەر وەبەر خە
لاجانگی هەواڵی مانگ وەدەر خە

کێشیان بدەوە برۆی کەوانت
هەڵ بێتەوە مانگی نێو چەوانت

هەڵیان بڕەوە مژۆڵی دڵ بڕ
سەد دڵ ببڕە بە نیوە ئاوڕ

نازان بدەوە بە چاوی مەستت
زەردەی بە دوو لیمۆی کەس نەگەستت

بەو خەندە کە خونچە پێی دەپشکووت
تێراو بکەوە پەڕەی گوڵی ڕووت

دەوری دە بە بسک و پرچی پرچین
شەوبۆیە لە گوڵ بکە بە پەرژین

هەر بسکێ سەری گەیاندە گۆنە
کەرتی بکە لێی مەپرسە چۆنە

بسپێرە بە تیپی وردە خاڵان
با گیانی کوڕان بەرن بە تاڵان

با بێ بەزییت بە بولبولانت
هەڵبێنە تەرەی لە سەر گوڵانت

خۆش پێکەنە با هەزار دەستان
دەست پێکەنەوە بە بەند و بەستان

(هەزاردەستان:هەزارداستان: بولبول .)

با هاڕە بگاتە گوێ لە گواران
پیتێ بدە تیپی شێت و هاران

(پیت : بەهرە، قازانج، خەڵات .)

سەرخۆش کە هەزار مەلا بە نازان
سەد پیرێ بنێرە بەر بەرازان

(پیری بەر بەرازان: ئاماژەیەکە بە شێخی سەنعان، کە بە پیرانەسەر بۆ یارەکەی پشتی دە شێخایەتی کرد و بوو بە بەرازەوانی باوکی حەزەکەی .)

تێیان بگەیەنە گێژ و کاسن
بییان هێنەوە ڕێگە، ڕێ نەناسن

(گێژ و گاسن: واتە گێرە بە گاسن بۆ پیاوی گێژ باش نییە. کچێکی جوان شیاوی هاوسەرێتیی بۆرە هەرزەکارێکی بێ سەروپا نییە .)

چاو بەستوو چلۆن دەبنینێ ڕوونی
بوونیان بە خەیاڵ چییە؟ نەبوونی

تا دوور لە جوانیی و ئەوینن
با تێبگەن ئەو نەدینە، دینن

گومڕان لە جوانی، بەش بڕاون
دڵیان کەڕ و کوێرو دەم دڕاون

وەک گوێرەکە پەت پساو لە دەشتا
بێهۆش دەگەڕێن بە شوێن بەهەشتا

بت بینن و ڕێ لە خۆ نەگۆڕن
بۆ نەخشی خودا لە ڕووت بنۆڕن

بێهوودە بوو پەندی وان لە (زین)ێ
هەر نەیشی دەبیست لەبەر گرینێ

دڵداری لە ڕێزی ئاگرایە
سەرکۆنەیی باوەشێن و بایە

هەرچەندی بەسەر ئەوا دەهاتن
ئەم بیری دەکرد لە ڕێی هەڵاتن

فرمێسکی هەلی نەدان بە چاوان
ڕێ بینێ لە ناو بچێ بە تاوان

هێند زۆر بوو هەنیسک و ئاهی سەردی
نەیتوانی شتێک بڵێت لە دەردی

وایان دی ئەوانەی پەندگۆ بوون
بێهوودەیە لەم هەژارە کۆ بوون

بیریان بۆ بەرێ لە تاوی (ئەستی)
دەگری، چووە هاودەمی لە دەستی

ڕوون بۆوە کە ئەم گریان و شینە
پنج و ڕەگەزی لەسەر ئەوینە

وا دەردی دەروونە گێژی داوە
ناچار هەموو کردییان بڵاوە

(زین) مایەوە خۆی تەنێ دەگەڵ خەم
هەر خەم دەمی وا دەبێتە هاودەم
****

(زین) دەگەڵ پەژارە دەدوێت :

ئەیگوت بە خەم، ئەی هەواڵی ژاریم
فریاڕەسی زام و دەردی کاریم

(ژاریم : پەرێشانیم .)

پۆشاکی نەدار و خاکەساران
خۆراک و بژیوەکەی هەژاران

هاوڕاز و نیازی دەردەداران
هاودەنگی نەخۆش و لەش بەباران

پێخۆری لەبەر دەمی گەدایان
هاوپیاڵەیی کۆڕی بێنەوایان

دڵدارە بە تۆ دەگاتە دڵبەند
دەرویش دەبەیە نزیک خوداوەند

تۆی لێ نەبێ دڵ وێرانە ماڵە
بیابانێکی قاقڕ و کراڵە

(کراڵ : چۆڵەوانی، بیابانی وشک و بێ ئاوەدانی.)

لێی دەرمەکەوە دەری ببەستە
هێ خۆتە کلیلەکەت بە دەستە

خەم بۆیە بەنرخە، بۆ هەواڵێ
جێت نایەڵێ یارە ڕۆژی تاڵێ

شادی چییە؟ یاری جاری خۆشە
خەم دۆستی دڵی کز و پەرۆشە

خەمخۆری کە نەکرێ لەم جیهانە
تێکچوون بەشی هەرد و عاسمانە

دڵ هۆگری تۆیە ئەی خەمی دڵ
بێ گەنجی تۆ، دڵ چییە؟ کەمێ گڵ

جارجارە کە زۆر دەکەوتە پەستی
بە گلەییەوە ڕووی دەکردە (ئەستی)

ئەی هێزی گیان و تیشکی چاوم
فێنکاییدەری گڕەی هەناوم

هاو هێلکە و هاو هێلان و هاو نوێن
هاوباڵ و پەڕ و ڕەگ و دڵ و خوێن

هاو شادیی و هاو نیاز و هاو ناز
هاو گاڵتە و بازی، یار و هاوڕاز

ئاکاری مە وەک یەکە، بەڵآن بەخت
بۆ تۆ شلی گرتووە بۆمن سەخت

بۆ تۆ دەسەمۆ،لەمن چەمووشە
بۆ تۆ گوڵە بۆمە دڕک و پووشە

ئەستێرەیی تۆ هەڵآتووە گەش
بۆ بەختەوەریت نە بۆمە هاوبەش

لەو خودایە گەلێک سوپاسگوزارم
لەو بەختە ڕەشەم نەبووی بە یارم

چارم چییە خوایە بۆم دەنێرێ
کێی وایە بە بەختی ڕەش بوێرێ

(تاژدین) بەشی تۆیە شادی هەردەم
ئەمنیش بەشی خۆم هەیە خەم و (مەم)

چۆن (مەم) بە هەواڵی خەم دەزانم
پێم خۆشە کە هاودەمی خەمانم

****

(زین) مۆمی داگیرساو دەدوێنێ :

جارێکی بە زاری مۆمی دەدواند
دەردی دڵی زاری ژاری دەنواند

ئەی هاودەمی ڕاز و هاونشینم
من، تۆش وەکوو خۆم بە سۆز دەبینم

فرمێسکێ لە گەڵ منا دەرێژی
چۆن وا دەبێ هیچ شتێ نەبێژی!

نازانی دڵم بە خۆم دەمێنێ
یەک بگری لەگەڵم و نەمدوێنێ ؟

دردی من و تۆ لە یەک جودایە
وەک خاوەر و زەردەپەڕ وەهایە

تۆ خاوەر و شۆق دەدەیتە چاوم
من ڕۆژپەڕ و ئاگرین هەناوم

ناسووتێ لە تۆ مەگەر زمانت
وەک من نییە بسووتێ تای ژیانت

شۆقت کە لە سەر سەری دیارە
سەوداگەری سەرسەری دیارە

من گیان بە بڵێسە دڵ بە پشکۆم
سووتا جگەر و هەناسە بۆسۆم

تیشکی سەری تۆ، لە تۆ زمانە
گڕپەی دڵی من بە ئێش و ژانە

هی من، بە لەهی و بە گێژەڵووکە
ناکوژێتەوە، هی تۆ چووک و سووکە

(لەهی : سێلاَو، لافاو، شێلاَو، لێشاو .)

شەو دەبییە هەواڵی شەوبێداران
ڕۆژانە دەنووی هەتا ئێواران

من ڕۆژ و شەو و سبە و ئێوارم
یەک لانییە، ئاییسانە کارم

جارجارە لە دەست دڵی بریندار
جاڕز لە ژیان دەبم، بە ناچار

پەڕوا نەدەما لە ئاگری خەم
پەروانە دەما ببێتە هەودەم

****

(زین) ڕووی گفتوگۆی دەکاتە پەروانە :

باڵداری هەزاری شۆخ و ڕەنگین
دڵداری بە دەرد و ئێش و خەمگین

ئەی سەروەری هۆزی سینە داغان
ڕێشاندەری مەرگی ڕاست و ساغان

مەردانە دەبەخشی گیان لە ڕێی دڵ
هەر تۆی کە لە مردنێ نەکەی سڵ

لەو ڕێگەیە خێوی نێوی بەرزی
داخم کە دەچیتە بەر، دەلەرزی

ناوێستی گەلێک لە ڕێی ئەوینێ
هەر کاڵی دەڕۆی لە ڕووی زەمینێ

زۆر شەرمە پەلەی دەکەی ئەوەندە
لەرزینە کە تۆزێ ناپەسەندە

خۆ ڕانەگری لە کاتی تاڵی
مەرگت بوێ، پوختە نیت و کاڵی

دڵدار نەمرە لە ڕووی زەمینێ
کەی سووتن و مردنێ دەبینێ

گەر پوختە ببن لەڕێی ئەوینێ
کاتێ دەمرن دەکەونە ژینێ

لەشیان کە نەما گییانی پاکن
بەم بۆنەوە بێ گومان و باکن

هەرچی کە دەدیت دڵی دەبزواند
دەت دی کە هوموو شتێکی دەدواند

تەنیا لە کەسانی پیس و ناڕاست
نێوانی دەگرت و خۆی دەپاراست

لـە زمان شڕی، دوو ڕوو، بـەدگومان بوو
هاوڕازی هـەمیشە بێ زمان بوو

سـەرتابـەپێ نوقمی گۆمی خـەم بوو
ژینـی هـەموو بۆ خـەیاڵـی (مـەم) بوو

****

سووتانی مەم لە دەردی دووریی (زین)ێ :

(مەم) زۆرتری (زین)ێ دەردەدار بوو
خەم لەم کە یەکێ بوو، لەو هەزار بوو

ڕەنگ زەرد و بە دەرد و بار لە لێوان
دێوانە و شێت و دایە کێوان

پەتیارەیی وای لەسەر ببوو زاڵ
ئارامی نەما لە شار و ناوماڵ

وای گرتبوو ئاگری کڵی دڵ
چاوی بە یەکی دەدین گوڵ و گڵ

دووی تینوو لە دەست و دەر لەبەر تاو
بێهێز بکەون لە تاو قومێک ئاو

لەپڕێکی بە تاوی ئاوی ژیانێ
داباریێ لە هەوری عاسمانێ

یەک چۆنی بوێت هەڵێنجێ بۆ خۆی
یەک تاقە دڵۆپەیەک نەچێ بۆی

یەک ژینی نەمر بخاتە بن دەست
یەک بمرێ هەتا هەتایە بێ هەست

(تاژدین) کە نیازی هاتە بەر دەست
ئەو ڕۆژە گیانی (مەم) گڕی بەست

برژابوو بە ئاگری ئەوینی
گریان بوو بە دۆست و هاونشین

دڵخۆشی لەبیر نەما کە چۆن بوو
لاوێنی لەلا شتێکی کۆن بوو

کاتێ کە دەهاتە بەردەمی میر
وەک بەندیەکی بە کۆت و زنجیر

دڵ گەرم و هەناسە سەرد و بێ ڕەنگ
دیوان هەموو لە سوێیانی دڵتەنگ

جارجارە کە دەچوە ماڵی (تاژدین)
بێچارە لەبەر گرین و ناڵین

مەودای نەبوو دەردی دڵ ببێژێ
باری دڵی ژاری هەڵ بڕێژێ

ناچار دەبوو دەرکەوێتە دەم چەم
دەیدواند و لە خۆی دەکردە هاودەم

****

پەیڤینی (مەم) دەگەڵ چەمی دیجلەدا:

دیجلە چتە هێندە بێ وچانی
وەک ئاوی دوو چاوی من ڕەوانی

تۆش وەک دڵی ئێمە پڕ شەپۆلی
تۆش هۆگری دەشتی چۆل و هۆلی

شێتی وەکوو من بە پێچ و گێژی
هەر ناڵەتە هاتەران دەبێژی

وەک من نە پشووت هەیە نە وەستان
تۆش داوتە دڵت بە دیدە مەستان ؟!

کێت هێندە لەناو خەیاڵ و بیرە
گرتۆتە هەمێزی خۆت (جزیرە)!

ئەم شارەیە گەر نیاز و دڵخوات
خۆشبەختی، گەیشتوویت بە ئاوات

جەرگەی دڵی تۆیە نیشتمانی
هەردەم دەگەڵی دەسەوملانی

دڵخۆش بکە، بەسیە داد و زاری
لەو خوایە بکە سوپاسگوزاری

شێتی کە دەمێ بەجێی بهێڵی
بەغدا چییە؟ تۆ لە شوێنی وێڵی !

بەهرەی منە گریە و هەناسە
دراوە بە بەژنم ئەو کراسە

جارێک بە دڵی منا ببوورە
با بزانی کە دۆژەهیش چ جوورە

سەرچاوەیی چاوی من ببینە
خوێناو دەڕژێ لە گۆلەشینە

بۆ دەردی دڵم کە دوورە چارە
چاو بۆچی ؟ بەچی هومێدەوارە ؟

وەستانەو و نێرگزان و سەقڵاّن
دەروازە و هۆمەران و مەیدان

سەیرانگەهی تۆن و لێی دەکەی گەشت
من ماوم و هۆگری چیا و دەشت

****

ڕووی وتاری دەکاتە شنەبا :

هیچی نەدەگوت کەسی دەگەڵبا
ئاخافتنی بوو تەنێ دەگەڵ با

ئەی ناسکی نادیار وەکوو گیان
پەروەردەیی تۆن هەچی گوڵ و گیا ـ ن

ڕێگەت هەیە بچییە لای هەموو کەس
هیوامە کە گیر نەبی دەمەودەس

نامەم بگەیێنە کۆشکی یارم
بە گرانی مەزانە دەردەدارم

کۆشکی بەڵەکە و مەزن نشینە
شازادەیی کورد ببینە (زین)ە

پێشان کە دەچی بە چاپووکانە
ماچی بکە دەرک و سەردەرانە

کاتێ کە دەگەیتە ڕووبەڕووی یار
سەر دابنەوێنە بۆ گەلێ جار

ڕووی تێکە بە هێمنی و لەسەرخۆ
تای بسکی نەلەرزێ با لە بەر تۆ

ڕاوەستە لە پێشی دەست بە سینە
خۆشی لە تۆ ! تێر گوڵم ببینە

کوڵمی مەدە بەر گڕی هەناسان
زۆر ناسکە با نەبێ هەراسان

نووسراو کە بە خوێنی دڵمە ڕەنگی
لێکی بدەوە سووکێ، بیدە چەنگی

گەر خوێندییەوە کەم لە دەم بنۆڕی
ڕاسپاردەیی چابە، دڵ نەگۆڕی !

لە زمان منەوە بڵێ بە زاری
ئەی ڕۆژی بە تیشکی کوردەواری

سەرچاوەیی ئاوی ژینی لاوان
ڕووناکیدەری گلێنەی چاوان

جوانتر کر و ڕەنگی دەستی یەزدان
وێنەی تۆ لە کامە باغ و ڕەز دان ؟

(کر : کردە ، سازکراو ، دروستکراو .)

پەسنت چ بدەم ئەوەندە جوانی
وەک هەرچی بڵێم جوانی، وا، نی

ئەی شاهی جوانی، پادشایان
وا باشە لە بیر نەکەن گەدایان

تا دەرچێ بە دادپەرستی ناوت
بیانکوژە بە تیلی مەستی چاوت

لە گوناهی هەژاری خۆت ببوورە
لێم ڕوون نییە گەرچی ئەو چ جوورە

هەر هێندە هەیە دڵێکی من بوو
ڕۆژگارێ لەلام بوو ئیدی ون بوو

گوایە پەری دەستی لێ وەشاندم
تای ژینمی بڕی و دڵی ڕفاندم

کاتێ لە گەڵم هەواڵ و جووت بوو
زۆر بادی هەوا و بە شات و شووت بوو

لاسار و بزۆز بوە دیارە
گش کەس بەشی خۆی گوناهبارە

بۆ دانەیی خاڵ چوو کەوتە داوا
گیراوە لە بەندی بسکی خاوا

هەرچی لە گەڵی بکەی ڕەوایە
بمبوورە کە بۆی دەکەم تکایە

بیبەخشە گەلێک نەزان و خاوە
بەو پرچە ڕەشەت پەنای هێناوە

بەخشینی گوناه هەچەند کەمیشە
بەخەندەیی خۆشترە هەمیشە

ئەی سروەیی نەرم و پاک و خاوێن
بە سپایی هەڵستە ماچ کە داوێن

تۆ خوا شنە کاتێ دەردەچی و دێی
بۆم بێنە کەمێک لە تۆزی بەر پێی

تۆزێ کە لە سۆڵی ئەو سواوە
دەرمانی دڵە و سۆمایی چاوە

(سۆل : پێڵاو، کەوش .)

****

(مەم) سەرکۆنەی دڵی خۆی دەکا :

جەنگێ بوو چەلێک دەگەڵ دڵی ژار
ئەی ناکەسی پێ نەزانی لاسار

تۆ دڵمی دەگەڵ منا نەیاری
دات ناگرێ شەرم و شەرمەزاری ؟

بۆ کوێ چوو ئەوەندە سوێند و پەیمان
خۆت چووی و هەزار گوتەت لە پەیمان

هیچ بێ ئەمەگ و نمەک وەکی تۆ
هەرگیز نەبووە و نییە تەکی تۆ

بێ گفت و بەڵێنی چەوت و چێڵی
بڕیار ئەوە بوو بەجێم نەهێڵی

دەتگوت کە دەگەڵ تۆ ڕاست و پاکم
ئازام و بەدوور لە ترس و باکم

ئەی بۆچی لە بەر ئەوین هەڵاتی ؟
ئەی بۆچی دەرۆستی خەم نەهاتی ؟ (دەرۆست : باشار ، بەرگە .)

بۆ خۆشیی و شادییان هەواڵ بووم
نام ناسی کە تووشی ڕۆژی تاڵ بووم

بڕوانە گییان چ مەرد و ڕەندە
بێ هێز و زەبوون و کز ئەوەندە

جێگیرە لە گرتووخانەکەی لەش
شاییم چ بە تۆ بێ ئەی دڵی ڕەش ؟

تۆ چۆن دەبوو گیان بەجێ بهێڵی
گیانت نەبێ پارچەیەک لە سێڵی (سێڵ : ساج .)

زیندوویەتی تۆ لە پێتی گیانە
ڕووناکی زەوی لە عاسمانە

بێ مۆم و چرا چلۆن دەوێری
تاریکییە ڕێی نەزان و کوێری

بۆ یار دەچی؟ یار لە ناو گیاندا
هانای بەرە بەر، کە پێت نیشان دا

تۆ ئاوێنەیێکی ڕوو نوێنی
گیانت کە لەبەر نەبێ چ دێنی

لێی دوور مەکەوە دەسم بە دامان
هیچ ناکرێ پاشەڕۆژ بە دامان

هەر دەرچی لە ڕێگە نایە سەر ڕێ
چاری سەری خۆت کە، چاری دەبڕێ

پێ مەبڕە لە دەرکی ئەو بە هیچ جوور
تا باڵ نەشکاوە بفڕە بۆ ژوور

بۆ کوێ دەچی، چیتە؟ بۆچی ون بووی ؟
یادت نییە تۆش بەشێک لەمن بووی ؟

خۆت ون مەکە تۆ نەگێژ و کاسی
خۆ ناس بکە تا خوداش بناسی

پێت وایە بەبێ مە چوویە لای گوڵ؟!
گوڵ لای منە، تۆ گەیی بە پێکوڵ

(پێکوڵە : دڕوویەکی چەند قولاپەیە .)

بەژن و کەزییەکەت لە تۆ دیارە
ڕاکێشت دەکاتە پای قەنارە

(قەنارە : سێدارە .)

چی وێڵی لە شوێنی ئەو خەیاڵە
بۆ یار دەگەڕێیت و یار ماڵە

بڕوایی مەکە بە وردەخاڵان
ماڵت مەدە زەنگییان بە تاڵان

پەیوەند مەکە خۆت بەداوی بسکان
بەس بۆ دەم و لێو بدە هەنیسکان

زەرتووشت دەپەرستی ئەی بەلاگر
نێزیکی بەسە دەکەویە ئاگر

چەشنی تۆ هەزار مەلی بریندار
شینگێڕی بکەن بە داد و هاوار

من چەشنی پەپوولە دەبمە قەقنەز
تێ ناگەیەنم لە ڕازی خۆم، کەس

ئەی دڵ دەتەوێ لە خۆشیا بی
تا وابی هیوات نەبێ کە چابی

پرسیم لە پزیشکی ژیر و چازان
بۆ تۆ! وتی: داخ و دەردە دەرمان

پارێزێ بکەی لە خێر و خۆشی
شیرین برژێنی تاڵ بنۆشی

چیت ئارەزووە زیانە بۆ تۆ
خەم چارەتە، ژاان ژیانە بۆ تۆ

هێند دەردی دڵی لەکن دڵی گووت
بەو خاکەسەرە دڵی، دڵی سووت

وەک ئاگرێ بەر بدەیتە هەژگەڵ
دایگرتە چرەچەمان و دووکەڵ
(هەژگەڵ: پڕ و پووش،قەسەڵی وشکی گەنم و جۆ و گەنمەشامی و...)
(چرەچەمان : ئاگری بە گڕ و دووکەڵی زۆر .)

قورمی ڕەشی خستە ژێر مەلاشوو
مێشک و سەری ئاخنی تەپ و دوو (تەپ و دوو: دووکەڵ و تەپ و مژ .)

ئاوێنەیی ڕوونی هۆش و ژیری
وا لێڵ بوو چ شت نەما لە بیری

وەک هەورە ڕەشێکی سەربەخۆ بوو
هەواراز چوو، لە عاسمان وەکۆ بوو

خوێناوی هەناو و چاوی پڕ تەم
داباری بە ڕێژنەیەکی کەم کەم

تەرزەکوتی وردی جەرگ و سی هات
لەم شەستە ڕەهێڵە دا لەهی هات
(لەهی: سێلآو، لافاو، شێلآو، لێشاو...)

لافاوی لە دەردی دڵ هەڵستا
(مەم) پێی نەدەوەست و پێی نەوەستا
(پێی نەدەوەست: باشاری نەدەهێنا.)
(پێی نەوەستا: پێی ڕانەوەستا.)

پێت وابوو کە دیجلە و فوراتن
جەیحوون چووە پاڵ و هەرسێ هاتن

هەرچەندە بە شینی ئەو ئەویندار
شین بوو لە دەم ئەمە چەمە سپیندار
(شین : شینگێڕی، گریانی بەردەوام .)

ئەو دەشتە ببوو بە باغ و گوڵزار
تا چاو بڕدەکا هەمووی گوڵ و دار

ئەو بولبولی هێندە ئارەزوومەند
بەندی لەشی لێ ببوو بە پێوەند

تووڵی ڕکە لێی وەراند پەڕ وباڵ
پۆشرابوو بە مووی سپی سیاچاڵ
(تووڵی ڕکە: داری قەفەس،شووڵی قەفەس .)

باڵآی وەکوو سەوڵی بۆ کەوانی
ئاوا ببوو مانگی ناوچەوانی

سەرکوڵمەیی سێوی زەردی بێ بۆن
شوێن داخی لە ئاوی چاوی لێ بوون

وا ببووە شەلآڵ لە ئاو و خوێنا
ئاوێنەیی ڕەنگی ژەنگی هێنا

چی تین و توان و هێز و بیر بوون
هەڵیان نەدەکرد و لێی زویر بوون

چل ڕۆژ و شەوان کەوت لە دەم چەم
زیندوو بوو بە دەم، بەڵام بە حاستەم

****

دەرچوونی میری بۆتان بۆ ڕاوی نێچیر:

نێچیرگری دەنگ و باس و خواسان (نێچیرگر : ڕاوکەر : ڕاوچی.)
وا ڕیزی وتاری خۆی دەدا سان

ڕۆژی هەڕەتی بەهار کە خۆشی
دار و دەر و بەرد و هەردی پۆشی

بە گیا و گوڵ و چلووکی بەکلۆوک
ڕازاوە جیهانە پیرە وەک بووک

هەر یەک لە نواڵ و کێو و دەشتێ (نواڵ،نواڵە: جێگای نیسار و تاونەگر لە چیا دا .)
بووبوونە برەو بەری بەهەشتێ

هەر باخچەیە وەک بەهەشتی گەورە
سەرچاوەیی ئاوی ژین لە دەورە

هەر کێوە لە جووری کێوی توورێ
مووسا دەبوو پا پەتی، ببوورێ

هەر چۆمە لە چەشنی هەژدیهایەک
هەر دارێ بە زاری خۆی خودایەک

هەر سوورە گوڵێ گرێکی بێ تین
هەر چیمەنی شین و شادی بێ شین

چی بولبولە کردبوویە گاڵە
هەرچی مەلە ببووە هاوپیاڵە

گاکێوی و ئاسک و مامز و گۆڕ
کەو، قاز و قورینگ و کۆتر و پۆڕ

گەلگەل دەچڕین لە کێو و شاخان
پۆل پۆل دەفڕینە مێرگ و باخان

ئەو کاتەیە باوی گەشت و ڕاوە
هەرکەس کوڵی دڵ دەنێتە لاوە

فەرمانی سەرۆکی کوردەواری
وابوو کە بەیانی خەڵکی شاری

گش خورت و جوان و پیر و لاوێ
با بێن لە گەڵم بچینە ڕاوێ

زوڕنا و کەڕەنا و دەهۆڵ و دمبەگ
بێنن هەموو، بێن بە چەک چ بێ چەک

نێرینە بمێننەوە لە ماڵآن
ماڵ و سەرییان دەدەن بە تاڵآن

ئامادە بە چەک ئەوانی بوویان
هەر کون دەبەیان نەبوو هەموویان

کۆبوونەوە گشت لە دەوری شارا
ڕووت و بە شمەک، هەژار و دارا

پێخواس و بە کەوش و میر و ئاشێر
سەربەرز و نەوی و بەپێ و شەل و گێڕ

هێندێک چەکەچەک برێک بە پرتاو
بەو بەزم و هەرایە گەینە جێ ڕاو

دابەش بوو شکار لە ماە و زەنوێر
جێ لەق بوو ورچ، ڕەوین گۆر و شێر

(ماە : نوچکە و تیشی زۆر بەرز و لووسی شاخ .)

هەو هەو گورە گوڕ بە چەشنی هەوران
پێی تۆقی دڵی پڵنگ و بەوران

بەگزادە و پاڵەوان و سەردار
هی گورزگران و سووکەڵە سوار

دەگرن سەری کێو و دەشت و قەدپاڵ
دەکوتن دەجنن بە گورز و گۆپاڵ

دەگرن دەدڕن وەزیر و میران :
ئاسک بە کەمەند و شێر بە شیران

تاژی وتوڵە پێش بە پێشی پێڕەو
ڕاوێچکە دەکەن کە هەڵفڕن کەو (ڕاوێچکە : هاتن و چوون ...)

دەگرن بەرەگە بەباز و تەرلان
کەروێشکی وەدەر دەنێن لە سەر لان

ژێ دەکشن و تیر بە گەل دەهاوێن
باڵندە دەکەونە دەشت و داوێن

کێ دێ بەزەیی بە بێ زمانان
دەمرن، دەمی بەزمە بۆ مەمانان

ئەسپی ڕەسەنی حدوودی گوی پەل
گرتییە خەنە کلک و یاڵ و چوار پەل

با کێشەوە کەن لە گۆشت هەژاران
ساغان بە خوڕا بەرن سواران

ئێوارە کە هات و ڕاو بەتاڵ بوو
دڵخۆش هەموو لایە ڕوو بە ماڵ

****

باغەکەی میری بۆتان ـ یٚ :

میر بووی لە تەنیشتی کۆشک، باخێک
چۆن باخ؟ لە دڵی بەهەشتیٚ داخێک

تانجێکی گولآن لە سەر جیهانیٚ
دار چوو بوو سەری لە عاسمانیٚ

باڵندە ئەوند بوو لەو بەهەشتە
ڕاست ببووە بەهەشتی پڕ فریشتە

کاژ دەستەملان لەگەڵ سنۆبەر
نێوان بوو لە نێو چنار و عەرعەر

نارنج و بەهیٚ لە ڕەنگی (زین)یٚ
زەردی کەسەر و کوڵی ئەوینیٚ

خورما و هەنار و سێوی داران
لێو و مەم و کوڵمی نازداران

شەوبۆ و وەنەوشی تازە دەرچوو
لای پۆلەگوڵێکی کات بەسەر چوو

گوڵ پیاڵەیی گەوهەری لەسەر چنگ
سەر ڕێژ لە تنۆک تنۆکی ئاونگ

دێراوە ڕەزی تەکووزی ڕێز ڕێز
گیرابوو لە کەسک و سوور، پەراوێز

پێت وابوو ستێرەناسی زانا
ساڵ پێوی لە واندەرانە دانا

دەت دی هەموو شوێن و چاوەچاوە
شینایی لە ناوە، ئاوە دەوری داوە

هێرۆی ڕەش و سوورگوڵی شەق و گەش
لاسا بوو لە خۆش دڵ و لە بەختی ڕەش

****

ژوانی (زین) و (مەم) لە باخی میر دا:

ئەو ئاسکی نچیری ڕاوکەری خەم
چاو سوور و تەڕی نەدیتنی (مەم)

ئەو تازە نەمامی باخی جوانی
سیس و کزی دوور لە باخەوانی

پێوەندی ئەوین بە کۆت و زنجیر
مامزێکی (مەم)ی دەکردە نێچیر

ئەو ڕۆژە کە کاکی دەرچوو بۆ ڕاو
شۆڤار و نەیار بڕان لە بەر چاو

نێرینە نەما لە باخ و مالاّ
خەرمانی خەیالّ لە دەوری هالاّ

تا هەل هەیە هەستە،ئەم جیهانە
چەپگەردە نە سازە بێوچانە

تا دەرفەتە سەیری گولّ کە ئەی دلّ
ترسم هەیە زوو بچیتە بن گلّ

گەشتێکی بکە لە دەم دەراوێ
تاوێ لە مەلان بگێڕە چاوێ

بیستوومە هەیە یەکێ بەخت ڕەش
وەک ئێمە لە ئاخ و داخە و بێبەش

ڕۆژ نالّە دەکات و داد وهاوار
بە خوێنی دلّی دەژی بە شەوگار

بێچارە لە دەوری گولّ دەدا خول
ئاوارە مەلێکە ناوی بولبول

دەرمانی دڵی منی لە لایە
بیبینم و لێی بکەم تکایە

وا خوایە دەڵێم بە گفت و پەندێ
ڕێم پێ بڵێ دەرکەوم لە بەندێ

خۆی دزییەوە کەوتە باخ و گوڵزار
بێتایەن و سەرسپی و پەرستار

کەم سەیری گوڵآن دەهاتە بیری
زۆرتر دڵی دەچووە گۆشەگیری

باخ بۆیە بۆ چۆڵ و دووە خەڵکە
بۆ گریە و داد و شین بەکەڵکە

باڵآی وەکوو سەروی خستە سەر گڵ
فرمێسکی ڕژاندە بن گوڵ و چڵ

مێلاقە لە تاوی پەڕپەڕی کرد
خونچە لە گەڵی بەرۆکدڕی کرد

هەر دارێ وەکی وی لەش بە بار بێ
پشکۆ بوو هەموو گوڵی هەنارێ

لایان کە دەسی دەکرد بە باسان
خۆیان دەهەژاند لە گەڵ هەناسان

لە سوێی وی لەسەر لک و لە هەر پەل
گاڵەی بوو گەڵآ بە ناڵە بۆ مەل

فرمێسکی ئەوەندە ڕشت لە چاوان
ئاڵ و گەش و سوور بوو ڕەنگی ئاوان

سیس بوو گوڵ و شینکە کەوتە ناو هەش
ئاهی لە هەوا بووە پەڵە و کەش

بولبول خەمی خۆی لە بیر نەمابوو
بۆ ئەو لە پەژارە و خەما بوو

زۆر چاوی گەڕاند لە دۆست و هاودەرد
دایبەستە وتار لە گەڵ گوڵی زەرد

تۆش وەک منی ڕەنگ لە ڕوو پەڕیوی
تۆش ئاخۆ ئەوین دڵی بڕیوی ؟

تێراوی،هەزارپەڕی، تەیاری
ئەی چیتە کە زەرد و کز دیاری

تۆش دڵ بە کوڵ و خەمی وەکی من
تۆش دیارە کە بێ (مەم)ی وەکی من

بولبول لە گوڵی گوڵاوە کڕیار
تۆش وەک منی دوور لە دڵبەر و یار

پێم خۆشە کە ببیە هەمدەمی خۆم
دردی مە یەکە و منیش وەکی تۆم

خوشکێکی منیش وەکوو گوڵی سوور
دڵداری گەیشت و ما لەمن دوور

من ماوم و بولبولێکی داماو
بۆ یەکدی جگەربڕاو و سووتاو

بێچارەم وچارەڕەش وەکوو ئەو
ڕەنگ زەردم و ڕۆژ و بەختمان شەو

هەر جارێ کە بمدیایە تەنیا
بڕیارە گلەم نەبێ لە دنیا

****

(مەم)یش بەرەو باخی میر دەچێت :

چی دێتە سەرت لە ڕاست ئەگەر چەوت
هۆیەک هەیە دێتە ڕێ، بە هەڵکەوت

دوو یار هەیە دڵسووتاوە بۆ یەک
لەپڕێکی بۆیان دەڕەخسێ هۆیەک

ڕێکەوتێ دەبێ و دەگەن بە دڵخواز
نیازیان چییە تووشی دێن لە ڕێباز

(مەم) هێندە لەشی گرانی ئازار
ڕۆژێ کە نەمابوو کەس لەناو شار

کەوتو سەری بیری دینی (زین)ێ
بیماری نەهێشت گڕەی ئەوینێ

هەستی نەدەکرد بە لەش بە باری
چاک بوو بە هەوای دیداری یاری

شێواویی کەوتە ناو دەروونی
دەرچوو بوو لە دەستی دەرنەچوونی

ئاواتی دڵی دەچوو لە پێشا
وەک خدری نەمر دەسی دەکێشا

سەرکێش بوو دڵی پساندی هەوسار
هێدی نەبوو تا گەیشتە گوڵزار

(زین)ێک کە بە ڕۆژ و شەو دەم و ژەم
گیرابووە ناو تەمی خەمی (مەم)

دەیویست هەر ئەوەند بژی بە ژینێ
جارێک بە تەنێ (مەم)ی ببینێ

ڕوانی لە نەکاو (مەمۆ) لە دەرهات
وا داری هۆمێدی بۆ وەبەر هات

عیسا گەیی بۆ نەخۆشی حەستەم
بوورایەوە دڵ گرێدراو بە یەک دەم

تاساو تلی دا دڵی و سەری خول
پێسیری دڕی لە تاوی بولبول

(پێسیر: بەرۆک، یەخە .)

بێ هێز وتوان کەوت بە بێ هۆش
سەرچیمەنی کرد بە بەژنی گوڵپۆش

(مەم) هات و لە گوڵ خشاندی چاوێ
وێستا لە پەنای وەنەوشە تاوێ

ئەی گوڵ وتی: گەرچی نازەنینی
کوا وەک پەڕی کوڵمی سووری (زین)ی

لاوچاکی هەچەند ونەوشی پەرگەش
ڕێت ناکەوێ بچیە پاڵ کەزێی ڕەش

هۆ! بولبول ئەگەرچی دردەداری
سووتاوی گڕی گوڵی بەهاری

تاقە گوڵەکەم لە گوڵتە گەشتر
خۆشم لە تۆ بەخت و چارە ڕەشتر

دڵداری بە ڕاستی، هەر منم من
بێهوودە ژیانی خۆت دەکەی ون

گوڵ هەر نە یەکێکن، سەد هەزاران
دەڕوێن لە زەوی هەموو بەهاران

هەر دلبەرێ چەشن و جۆری زۆرە
بێ نرخە هەچێکی زۆرە: بۆرە

هەر جێیە دەچی گوڵ و گوڵووکە
هەرجاییە گوڵ گەڕۆکە سووکە

ئەو سوورە گوڵەی کە من بژاردم
دامێ دڵ، ئەوینی پێ سپاردم

وێنەی لە جیهان نییە یەکی تر
نایبێ زەوی چەشنی (زین)ێ چی تر

دڵداری گوڵێکی وا کە نەمرێ
چ بکا و بە چبارێ چاری دەکرێ؟

سەرگێژ دەگەڕا بە دەم گرینێ
لەپڕێکی گەیشتە بەژنی (زین)ێ

ئەو (زین)ە کە بووی دوو سەت پەرستار
ئەو بەژنی لە پەلکی گوڵ بە ئازار

خوێ داوەتە سەر گیاوە، بێهۆش
تۆمەز لە مەیی ئەوینە سەرخۆش

ئەو گەوهەری بێ هەواڵە لەو شوێن
بەرچاوی کەوت (مەم)ی جگەرخوێن

لەرزی وەکوو ئاو، چوو لەسەر هۆش
پێڵوی چەمی بوون لە (زین)ێ پاپۆش

فرمێسکی پەڕینە لاقی (زین)ێ
دارگوڵ وەگەشا بە ئاوی ژینێ

ئاونگی تکاند و خونچە پشکووت
(زین) ژیایەوە (مەم) بە تیری ئەنگووت

بڕوای نەبوو چاوی مەستی (زین)ێ
پێی وابوو (مەم)ی بە خەو دەبینێ

هەر تاکوو مژی گومانی لاچێ
ویستی دەمی تەڕ بکا بە ماچێ

خۆی هێشتە گەلێک نزیک نەکردوو
بۆی ژیاوە نێچیری نیوە مردوو

چۆن ژینێ گەیشتە (مەم) کە هەستا
(زین)ی لە تەنیشت و دەست لە دەستا

لە خۆشییەوە هەر دوو گێژ و وڕ مان
بێ ورتە و لاڵ و پاڵ و کڕ مان

داخواز بە دڵە و بەڵێن بە چاوە
تا کاتێ گرێی زمان کراوە

ئەم جارە بە گازنان و نازان
بەربوونە گلە و نیاز و ڕازان

دیتیان گلەیی لە دەردی دووری
بێ بەهرە بوو، کاتی پێ دەبووری

با دەستێ دە بەژنی یەک وەرێنن
ڕیشەی کوڵ و کۆ لە ڕەگ دەرێنن

دووی تازە نەمام لە یەکدی هالآن
تالآنە مژینی لێو و خالآن

نۆشیان مەیی دڵتەڕی لە لێوان
نە ژمارە هەبوو لەوێ نە پێوان

کولْم و چەن و لێو و سنگ و گەردن
هەر یەک دەم و دەستی بۆ دەبردن

سەر بوونە گران لە وردە ماچان
هەر دەرد و کەسەر بوو دا دەپاچان

(زین) ببووە گڕ ڕاگرێکی حەستەم
پڕ تێن و دە ئاییسا لە بەر (مەم)

(مەم) ببووە پەپوولەیەک، مەرگ گڕ
پەروانە بوو خۆی دەخستە سەر گڕ

بیگوێزنەوە، ئاشکرایە جێ و شوێن
زۆر خۆشە تلاندنەوەی لەسەر نوێن

لەو باخە هەبوو چ سەرسەرایەک
ئاوێنەیی جەم ، جیهان نومایەک

(مەم) پیادە و (زین) لە باوەشی (مەم)
وا دەستەملان و دەم لەناو دەم

سەرکەوتن و گەیشنە شانشینان
هەڵچۆی گڕی دڵ لە دڵ بەتینان

(زین)! وا دەمی (مەم)، دە بمژە لێوان !
(مەم)! وا مەمی (زین)، دە بوگشە سێوان !

با چاو بە بەفر کەوێ لە سەر سنگ
با پڕ ببێ قوڵکی مل بە ئاونگ

خوێی گەردنی یەکتری بنۆشن
مەست ببن و لە شەرمێ چاو بپۆشن

تۆڵەی دەمی دووری سێندراوە
هەر نوێژێ کە ڕۆیبوو، گەڕاوە

ئەو نوێژە کە ماچ دەچێتە جێگەی
هەڵدەگرێ سەرت بچێ لە ڕێگەی

ئازاد ببوو لەش ،لەپێ هەتا سەر
بێجگە لە نێوانی نێوک و کەمبەر

پاوان بوو نێوانی ڕانی هەر دوو
پاسداری لە پاکژی لەسەر بوو

دڵداری بە ڕاست و پاک و خاوێن
چاوی تەڕ و سوور دەبێ، نە داوێن

ژەنگ ناگرێ هەرچی زێڕی چاکە
پیس نابێ کەسێ بنیچە پاکە

جوانیی و بەهار و باغ و دڵبەند
یەک بۆ یەکێ هێندە ئارەزوومەند

نەخوازە ئەوین وەها ببێ زاڵ
ڕۆژێک هەلێ هەڵکەوێ بە چەند ساڵ

چۆن پەسنی بدەم دەبێ چ بێژم
تێماوم و کاس و گێژ و وێژم

****

میر و ڕاوکەران بەسەریاندا دێن :

مەیگێڕ نەچی دەست لە ئێمە بەردەی
سەرخۆشم و مەست، بەلآن بە بێ مەی

مەستی کە گەیشتە نازەنینان
ورتاندی لە من دەمی برینان

هەر چەند بە ڕواڵە مەی پەرەستین
ڕاستی بە مەیی ئەوینێ مەستین

سەوداگەر و مەستی دەستی تۆ نین
مەستی مەیەکی لەمێژ و کۆنین

ئەو مەی نە بە ڕەنگ و بۆ دیارە
ئەو مەی لە جووانی کردگارە

دڵمان بە خوداوە بەستراوە
هێشووی مە لەباخی ئەو چناوە

مەیگێڕ دەوەرە لە ڕێی خودا دا
بۆم تێکە، پەژارە دەین بە با دا

لەو بادە کە دەت گەڕاند دوێنێ
سەرخۆشی هەتا هەتا دەمێنێ

بێهۆشی تێدا سەرەونخوونە
بە پرپیشکی دەروون هەمیشە ڕوونە

هەر تاقە قومێکی لێ بچێژم
یەکجاری خەم وخەیاڵ بنێژم

لادەم لەسەرم سەرێشی دوێشەو
وشیار بمەوە لە گێژیی و خەو

هۆشم لە دەسم نەچێ وەکوو (مەم)
مەرگم بە سەرا نەیە وەکوو هەم

ڕۆژی تەمەنم گەیشتە ئێوار
ئاگام نەبڕی لە خۆم بە یەکجار

هیوای دڵی ژار و هەرزەکارم
جێگایە هەبێ کە لێی وەشارم

ئێوارە کە میر لە ڕاو گەڕاوە
لەو باخە بە لەشکر و سوپاوە

فەرمووی بە هەواڵی دیوەخانێ
با دابەزین ،بدەین وچانێ

لێدە کەڕەنا و دەهۆڵ و شەیپوور
ئاهەنگ بگەڕێ بە ساز و سەمتوور

بەریان دەنە مێشە ئاسک و (گۆڕ)ان
بریان ببێ بۆ مە سینگی (پۆڕ)ان

هاوپیاڵە و بادەگێڕ نەکەن ڕەو
بازمی مە لە کۆشکی باخە ئەم شەو

دیتیان دەر و پەنجەرەی لەسەر پشت
پرسیارێ دەهاتە سەر دەمی گشت

کێیە لە سەر و ژیان بووە زویر
پێی ناوەتە کۆشک و سەرسەرای میر

ئەو دڵتەڕ و دڵسووتاوی یەکتر
گیرۆدەیی بەند و داوی یەکتر

لەو بگرە و بەردە لەو هەرایە
لەو زرم و کوت و زەنازەنایە

وشیار نەبوون، پێیان نەزانی
گوێ بیست نییە مەستی کامەرانی

میر ڕاستەوەخۆ کەوتە شانشینێ
جێ ژوانی (مەم)ی هەژار و (زین)ێ

گوڕاندی کە کێ لە ژین بووە تێر
وێراویەتی پێ بنێتە جێی شێر ؟

تاریک بوو نەکاری کەس ببینێ
کووژایەوە تیشکی کوڵمی (زین)ێ

(مەم) چوە لە نوێنێ پاڵی داوە
(زین)یشی وەشارت لە ژێر عەباوە

بە چرا دەر و ژوور کە ڕوون کراوە
بە کزێکەوە (مەم) وەرامی داوە :

بمبەخشە نەخۆش و بێ بڕەستم
هیچ هێزی ئەوەم نییە کە هەستم

گەورەم تۆ دەزانی چەند نەخۆش بووم
تا دوێنێ بە دوور لە بیر و هۆش بووم

ئەمڕۆ کە ئەتۆ دەچوویتە ڕاوێ
من خۆم نەدەگرت لە جێگە تاوێ

(مەم) شۆڕە سواری پێشڕەوی میر
بێبەش بێ لە گەشت و ڕاوی نێچیر؟!

سووتا جگەرم نەما سرەوتم
پەتیارە و شێت وەچۆڵێ کەوتم

شل بوو لەپڕێکی هێزی ئەژنۆم
خۆم دیتەوە وا لە باخەکەی تۆم

بێ ئەرکە نەخۆش وتی بە (مەم)، میر
تووشت نەبوو هیچ بە تووشی نێچیر ؟!

میرم ! وتی: تووشی مامزێک بووم
چۆن مامزێ ؟ تووشی دڵ دزێک بووم

سەرمێگەلی پۆلی چاوکەژاڵان
ڕەوتی دڵ و هۆش دەبا بە تاڵان

بۆی خۆشی دەدا بە ئاسکی چینێ
چم دی! وەکوو من چ کەس نەبینێ

دەیڕوانی هەچەند بە نیوە ئاوڕ
جەرگم دەتووا، دڵم دەبوو سڕ

پێم وابوو فریشتە بوو نە ئاسک
لە کوێ هەیە ئاسکی هێندە ناسک !

پێش پێی تۆ لەناو هەمێزی من بوو
تۆ هاتیی و ئەو فریشتە ون بوو

(تاژدین) لە وڕێنەکانی زانی
(زین) گەیوەتە ئێرە بۆ ژووانی

(مەم) شێتە، وتی: هەڵەی بپۆشە
نازانێ دەڵێ چی، زۆر نەخۆشە

با لەو بگەڕێین ببێتە ئاهەنگ
با مەی بگەڕێت و دەنگ بدا چەنگ

با تاوێ بە بادە سەر گەرم کەین
بۆ دەردی ئەوینێ دڵێ نەرم کەین

****

برای باش بۆ ڕۆژی تەنگانە باشە:

ئەو جۆش و خرۆش و بەزم و ئاهەنگ
زۆرتر (مەم)ی کرد زەبوون و دڵتەنگ

(تاژدین) دی کە (مەم) گەلێ کەساسە
لێی پرسی بە چاو، برا چ باسە ؟

(مەم) دەستی لە ژێر شمەک دەرانی
بسکی ڕەشی (زین)ی دا نیشانی

پاپۆکەیەتی لە پشت (مەم)ی ژار
جووتێ کەزی ڕەش وەکوو دوو شامار

دی کارەکە گەند و نالەبارە
بۆ ڕۆژی وەها برا بە کارە

هەر لاق و دەسێکی بوو بە باڵێ
هەرچی زووە خوی گەیاندە ماڵێ

(ئەستی) گوتی: ڕەنگ لە ڕوو نەماوی
کێت دوژمنە، چیتە داشڵەژاوی ؟!

(تاژدین) وتی:ماڵە دوژمنی من
کۆتێکە لە پیل و گەردنی من

سەرمایەیی گەورە و گرانم
بیبیلەیی هەر دوو چاوەکانم

(مەم) بوو، ئەو و (زین) لە گێژی کەوتوون
سامانی مە، گەر نەچێ، ئەوان چوون

گەر ئاگرێ بەر نەدەینە خانوو
بۆ چاری ئەوان نەمانە بیانوو

مەڵ بۆ من و بۆ تۆ، کۆرپە ساوات
ئەم پیاوەتییەم دەویست بە ئاوات

بیستوومە کەسانی خانە سووتاو
ئاگر دەکوژێننەوە بە هۆی ئاو

من ئاوی بەلآدەری براگر
ئەم شەو دەکوژێنمە بە ئاگر

ماڵ ئاگری گرت لەسەر هەتا خوار
(تاژدین) ملی نا لە داد و هاوار

خزم و کەس و کار و هۆز و هاواڵ
یەکجێ هەموو بازی دا بەرەو ماڵ

هەرکەس کە لە باخ و سەرسەرا بوون
تاقێکی نەما بەرەو هەرا چوون

(مەم) موژدە دەدا بە (زین) کە (تاژدین)
بڕوانە کە چی لە بارە کردین ؟

دەریای خەمی لێ وشک هەڵێنایین
بە گڕێکی لە دۆژەهی دەرێنایین

تۆ هەستە بچۆرە کۆشکی شایی
من توورِ بدە ئاگری جودایی

(تاژدین) هەچی بووی هەمووی سەر و بەر
لە شمەک، لە خشڵ، لە زێڕ و زەمبەر

لە پیاوەتییا کە گشتی دانا
ما ناوی نەمر لە ڕووی جیهانا

لە دڵی خۆ دراو، دەراوێ کاکە !
کارت کە هەیە بە ناوی چاکە

قالۆچە وەکوو دەکەن شیاکە
گەر پاکی، نەپاک لە خۆت جیا کە

بەختێ کە دراو ببەخشێ بێ خۆ
دەیبەن کەلەپوور گران، بە فیڕۆ

ئەو کاتە گیان دەچێتە باڵآ
نە دراو، نە شمەک بە دەستی واڵآ

بازاڕی ئەویش وەک ئێرە وایە
هیچت نەبێ چت لە دەستی نایە

کەی نرخی بەهەشتە دوو وتەی ڕووت
کەی ڕێ هەیە بچتە پێشێ نابووت

خۆشیت گەرەکە لە ڕۆژی داوایی
پێش بارێ بەرێکە تاکوو ماوی

یان بەختی بکە لە ڕێی هەواڵآن (بەخت کردن : دۆڕاندن، بە هەوادان،زایەکردن .)
پاش مردنی خۆت دەچی بە تاڵآن

(تاژدین)ی چ خۆشە هەڵکەوێ بۆت
ناوێکی نەمر بسێنی بۆ خۆت
(تاژدینی : هەر وەک تاژدین، لەگوێن تاژدین، لەچەشنی تاژدین .)

دەستت کەوێ دۆستی ڕاستەقینە
هێژای هەموو گەنجی سەرزەمینە

****

رازی دڵداریی (زین) و (مەم) بە میر دەگاتەوە:

شای پایەبڵندی خۆشەویستی
خونکاری جیهانی دڵپەرستی

ئەو سەروەرەی خێوی تەخت و بەختە
ون بوونی لە چاو شتێکی سەختە

وەک ڕۆژ کە لە عاسمانی چوارەم
لەم جێگە و ڕێگە دوورە هەر دەم

بێ بەرگر و پەردە تیشکی داوێ
کام چاوە نەبینێ تیشکی تاوێ

دڵداری و خۆر وەکوو برانە
شێرانەوەیان گەلێ گرانە (شێرانەوە : حەشاردان، شاردنەوە .)

تیژباڵ دەفڕن نێوانێ دەبڕن
لەمپەر دەپەڕێنن و پەردە دەدڕن

رازی دڵی (زین) نهێنیی (مەم)
هەر هێندە ژیا کە هاتە سەردەم

بلوێری شڕی زمانی ناساز
ئاوازێ دەدا لە چۆل و ڕێباز

لەو جووتە وەها بلاّو ببوو دەنگ
ببوە گەڕی کۆڕی بەزم و ئاهەنگ

لەو مۆم و پەپوولە بێ برەو بوون
بەر هەر وت و وێرەیەک هەر ئەو بوون

وەک شەوچەرە بوو لە دیوەخانان
دڵخۆشکەرە بوو لە نێو جوانان

دووی دوور لە هەموو گوناە و سووچێک
ناویان چووە هەر کەلێن و سووچێک

هەر زارێ وەکوو بنێشتە خۆشە
دەیجوو لە هەموو کەنار و گۆشە

هەر ڕازێ کە جارێ کەوتە زارێ
وا بزانە کە کەوتە زاری شارێ

وشتر نە بەسی بوو بار گرانی
وا زەنگوڵەشی خرا ملانی

بێکار و زمان شڕ و نەزانان
منداڵ و ژنان لە دەرک و بانان

گفتیان گڕ و وڕ کە زۆر و کەم بوو
دڵ پێکەوە بوونی (زین) و (مەم) بوو

ببووە سەر وبن لە بەند و بەیتان
تا تەنییەوە گەییە (بەکرە شەیتان)

دەستەوبەجێ ڕێ و ڕێ نەبوو گیر
نووک و بەدی نایە بەر دەمی میر

میر پرسی کە چۆن دەزانی وایە؟
بۆم دەربخە لەم گلۆڵە تایە

بۆم ڕوون کەوە بیخەرە بناوان
چۆنی بگرین بە سووچ و تاوان

هاسانە، وتی بنێرە (مەم) بێ
تاق ببنەوە خۆت و ئەو لە یەکجێ

شەترەنجێ بکەن لە مەرجی دڵخواز
لێم ڕوونە کە دێنە ڕوو، ونی و ڕاز	(ونی : شاراوە، نهێنی .)

دۆڕاندت و برتەوە، لە جێوە
لێی پرسە بڵێ دڵت بە کێوە

ئازایە، نەترسە، پاڵەوانە
سینە و دڵی پاکژ و جوانە

دڵدارەکی ڕاست و بێ درۆیە
دەیڵێ کە دڵی لە خوشکی تۆیە

خۆت ئەو دەمە خێوی بیر و ژیری
خاوەن دەسەڵآت و بەند و شیری

خونکار وەکوو ماری ژەهرەدارن
جوان دیاری دەدەن لەبن نەیارن

ماچت کە دەکەن، بترسە ژەهرە
زیانیان پترە لە سوود و بەهرە

خۆت توخونی مار نەکەی کەم و زۆر
مار، مارە ، چ زەر، چ ڕەش سپی و بۆر

هەرچەندە لە لای بە نرخ و نازی
پێک بێنی هەچێکی لێی بخوازی

تۆزێک لە گەڵت دڵی کە گۆڕا
جێت چا دەکرێ لە تەنگی گۆڕا

نەخوازە کە پیس و دوو زمانیش
لای بن، چ دەکەی لە چنگ ئەمانیش

ئەی خوایە نەکەی نزیکی سەردار
نە پیاوی هەژار و پاک نە بەدکار

****

(مەم) دەگەڵ میر شەترەنج یاری دەکا :

شاسواری بناری خاوەرستان
خوای بەرز و بڵندی ڕۆژپەرستان

ڕۆشنکەرەوەی بەژ و کەژ و کۆ
کاتێ کە وەسەر کەوت لە ئاسۆ

(بەژ : وشکانی ،خاکی .)

تیرێژی کە ڕشت و دابەشی کرد
دەوری شەوەزەنگی دا و کشی کرد

(تیرێژ : تیشک،شۆق .)

مانگ بەو کشە، ماتە و کۆی ستێران
وەک پیادە لە گۆڕێ هەڵوەژێران

میر ئەو شەوە چەشنی شێری زامار
هەر جینگڵ و پێچی دا وەکوو مار

شەوگاری گەیاندە ڕۆژ بە بێ خەو
خەم کەوتە دڵێکی، خەو دەکا ڕەو

شای تاوێ کە هاتە سەرزەمینێ
شای ئێمە گەیشتە شانشینێ

فەرمووی ئەوی نۆکەری بەکارن
هەرچی لە چەک و شمەک تەیارن

کێ دەسکەرەوەن هەڵی بژێرن
دەورەم دەن و پاسی من بدێرن

ئەمڕۆ دەمەوێ بەسەر (مەمـ)ـا بێم
با بزانێ کە ئەو چییە و ئەمن کێم

بۆم بانگ کەن و نابێ پێ بزانن
(تاژدین) و ئەوانی سەر بە وانن

(مەم) دی لە تەلاری میری دوو ڕەنگ
ڕازایەوە کۆڕی بەزم و ئاهەنگ

هەرجێ پڕی خۆش و بۆنی خۆشە
مەیگێڕ دەڵێ خۆش بە، مەی بنۆشە

پاش تاوێ بە مەی کە سەرگەرم بوون
شەرمن کە بە بادە بێ شەرم بوون

هیچ دوانێ نەما لە دێو و لە درنج
کێشای وتە تا گەیشتە شەترنج

ڕووی کردە (مەم)ێ ئەگەر بخوازی
ویستم لە گەڵم بکەویە بازی

ئامرازی لەیستنت لە پێشە
کێشەی من و تۆیە دەست بکێشە

(لەیستن : یاری کردن، قومار کردن،نمایش کردن .)

کێ بردییەوە مەرجی ئێمە وابێ
هەرچی دەیەوێ دەبێ ڕەوا بێ

لاوێکی لەلا بوو میر، چ لاوێک
ئازا و بەکار و خێوی ناوێک

ڕۆستەم دەسی بەسترابوو لە لای ئەو
بۆ جوانی نەبوو یەکێکی تای ئەو

سەرتۆپی کوڕان و ناوی (گورگین)
مەرد و بە ئەمەک گران و سەنگین

هاوبازیی و هاودەمی (مەم)ێ بوو
هاوشادیی و هاوخەمی (مەم)ی بوو

زانی چییە، خۆی گەیاندە (تاژدین)
(تاژدین)ی وەکوو پڵنگی بە برین

ئاگایی بە (عارف) و (چەکۆ) دا
هەر شێرە چەکی هەرای لە خۆ دا

ڕازاوە کەمەر بە خەنجەر و شیر
دڵگیری برا گەهانە کن میر

لەم هاتنە (مەم) دووبارە بوو گەش
مۆرەی لە دووبارە بوونە دوو شەش

ئەسپ و ڕوخ و فیل لە دەرکە هاتن
دیان میر و وەزیر و (شا)شی ماتن

(مەم) دیارە لە وازی کاری سازە
میر بۆیە دەڵێ دوو دەستی تازە

ئەم دەستەشی بردەوە دەمەوجار
دیتی لە ڕوانگە (بەکر)ی شۆڤار

وا (زین)ە لە پەنجەرە دیارە
چاو و دڵی چاوەنۆڕی یارە

ڕۆژێکە لە مانگ دەگیرێ چاوی
بڕوانە چ داوێ کەوتە داوی

کایە، وتی: میری من بە جێیە
نابەیتەوە تاکوو (مەم) لەوێیە

با جێگەیی خۆی بە تۆ وەگۆڕێ
لێم ڕوونە دە دەستی (مەم) دە دۆڕێ

میر گۆڕیەوە جێ بەجێی (مەم)ی ژار
جێگەی (مەم)ی کەوتە ڕوو بەڕووی یار

هەر چاوی (مەم)ێ کەوت بە ڕووی (زین)
گورجێ لە دەسی چوو فیل و فەرزین

چاوبڕکێ بە جۆرێ هۆشی گۆڕاند
ئەسپی بە پییادەیەک دەدۆڕاند

لەو دیمەنە (مەم) وەها ببوو مەست
هۆشی نەبوو دای لە دەستی شەش دەست

ها (مەم)! وتی میر: دەبێنە دڵخوام
فەرموو چ دەڵێی، وتی: لە ڕێدام

فەرمووی نە شتێکی وایە دڵخواز
ویستم لە گەڵت ببم بە هاوڕاز

ڕازی دڵی خۆت کە ئاشکرا کەی
لای ئێمە گرێی دڵت ڕەها کەی

کێت دڵبەرە، کێ دڵت لە سەریە
هەرکێ بێ، فریشتە یانە پەریە

هەر ناوی بهێنی بۆتی دێنم
گەر خواهیش و زۆرە، بۆت دەسێنم

هەل هاتوو دیتی (بەکر)ی بەفەڕ
قەل هاتە قڕین و هاتە سەر گەڕ

هەرکەس وتی، یاری (مەم) بناسێ
واقی وڕ ئەبێ و سەری دەماسێ

زۆر بۆ (مەم)ی چارەڕەش کەساسم
لەو ڕۆژەوە دیومە هێڕ و کاسم

بێچوە قەرەجێکی لێو کوتاوە
کرمە و لە قورم دروست کراوە

(لێوکوتاو : مەبەست وردەخالی شینی کوتراوی دەروی لێوی کچە کۆچەرییەکانە .)

بەژنی وەکوو داری ژەقنەبووتە
وەک سەلکە بزووتە، ڕووتە پووتە

ڕێی ناکەوێ تۆی ببی بە داخواز
تووشم دێ هەزاری وا لە ڕێباز

ئەو تەوسە شتێکی وای لە (مەم) کرد
تاس و وڕی کرد،لە هۆشی دەر برد

گەورەم! وتی: ڕاست نییە و درۆیە
هەڵبەستەیە، گفتی سەربەخۆیە

ئەو شۆخە کە بوومە تۆزی ڕێگەی
شازادەیە، شانشینە جێگەی

هێلانە بڵیندە توخمی پاکە
ڕووناکییە، نەک لە ئاو و خاکە

بێ هەمبەر و وێنە، نازەنینە
شانازی زەمینە، ناوی (زین)ـە

ئەو گووتنی نالەبار و ناخۆش
کینە و ڕقی میری خستە سەرجۆش

گوڕاندی لە پۆلی دەست و پێوەند
بۆ نایخەنە بەند و بیکەنە پەند

خوێخۆر کە ئەشکەنێ نمەکدان
زیندانی دەوێ لە تەک شەتەکدان

دوو سەد کوڕە پاڵەوانی حەستەم
یەکجارە هوروژمی کردە سەر (مەم)

(تاژدین) و (چەکۆ) و برای لە دوو بەر
هەستان وەکوو شێر و دەس بە خەنجەر

وتیان گەلی نۆکەران بوەستن
چۆن ئێوە دەسی (مەم)ێ دەبەستن

بڕواننە مە خۆ نە گێژ و کاسن
خۆو هێز و گوڕی مە باش دەناسن (خۆو : ئێوە خۆتان، ئێوە بۆخۆتان .)

هەریەک لە ئێمە بێ و لە ئێوە پێنسەت
دەوکەین بە دەمی دەبان لەت و پەت (دەوکەین : دەتان کەین .)

تا ماوە تنۆکێ خوێن لە نێو ڕەگ
یاریدەدەری دەبین و کۆمەک

هەرکەس لەوە چەپ لە (مەم) بنۆڕێ (لەوە : لە ئێوە .)
گوڕ گۆڕیەتیی و ڕێ لە خۆ نەگۆڕێ

میر سەروەری گشتە، خێوی فەرمان
گفتی وی لە بانی چاو و سەرمان

خۆی هەرچی لە (مەم) بکا ڕەوایە
گیان و سەری مەش لە دەس ئەوایە

دەس بەستە و بێ دەسین لەبەر میر
وا گەردن و پیل و پێ و زنجیر

میر بەستی بە دەستی خۆی دەسی (مەم)
(تاژدین) بەری چاوی گرت تەمی خەم

چاری چییە میرە خاوەنی کار
نانخۆریەتی چۆنی بێت بەرەنگار؟

خونکار (مەم)ی دایە دەستی دژدار
زیندان بووە جێگە بۆ (مەم)ی ژار

ئەو شارە هەمووی، جوان هەتا پیر
بۆ گرتنی (مەم) پەشێو و دڵگیر

لەو ڕۆژە لە هەر کەس و لە هەر کوێ
هەر تووک و نزا دەهاتە بەر گوێ

****

(مەم) لە گرتووخانە دا:

بڕوانە لە ڕووی گەڕانی گەردوون
جارێک بزەیە و دەجار گرژ بوون

هەرچی کە بڕێک بڕەو پەیا کات
گورجێ دەیەوێ دە خاکی ڕا کات

نزمە و هەچی بەرزی سەرزەوی بێ
پێی خۆشە کە چەشنی وی نەوی بێ

نابینی کە ڕۆژێ سەرزەمینێ
هەر ڕۆژە دەخاتە خۆرنشینێ ؟

چەوتە، دزە، لارە، خوارە، دوو ڕوو
وا هاتووە، وا دەبێ، وەها چوو

نەخوازە نەیاری دڵتەڕانە
هەر ئێمە دەهاڕێ لەم گەڕانە

دڵمان دەگرێ بە داوی نازان
پێخوستی دەکا لەبەر بەرازان

پێشان بە هومێد و شاد و خۆشین
پاشان لە دەسی زووخاو دەنۆشین

(مەم) دەگرێ بە داوی بسکی (زین)ێ
ڕۆیدێڵێ لە چاڵ و ژێر زەمینێ

ئەو چارەڕەشی کزی بەخت کەم
بێ دۆست و هەواڵ و یار و هاودەم

ئەو بولبولی وێڵی دەشت و چیمەن
زیندانی ڕەشی کرا نشیمەن

هاوڕازی کوڵ و کەسەر خەفەت بوو
زیندان نەبوو، گۆڕی تەنگەبەر بوو

تووشی ببوو دەردی گۆڕەشارێ
هەر تاوە هەزار چەلان نە جارێ

چاڵ لێی بوە چاڵی مانگی نەخشەو
ئەو مانگە دووحەوتە بوو بە یەکشەو

بێ خواردن و خەو لە ڕەنج و ئێشا
بوە گۆشەنشین چلەی دەکێشا

دەروێش کە کرووژمە کا لە قوژبن
دۆستی نەبێ هەر شتێک دەکا ون

جارێک وەکوو خواپەرەستی بەنیاز
گاگا وەکی دڵتەڕان بە دڵخواز

هەر تاوە لەگەڵ کوڵێ گرینی
بەو وێنەوە ڕووی دەکردە (زین)ی:

ئەی بەندی دڵ و چرای دەروونم
ئەی بەستە بە تۆ نەبوون و بوونم

مەزنیت بە ڕاست، بۆ گەدا بەفیزی
ناپرسی لە ئێمە چیتە زیزی !

لە دڵم دەدڕی کراسی ئارام
گیرۆدەیی تۆم و نایەیە لام

لەیلێ وەرە شێتی خۆت ببینە !
چاوی تەڕ و سوورە ژینی شینە

شیرین تری، شیرنێ کەمێک داد !
یادێک بە دڵت بگا لە فەرهاد

دنیا کە لەمن بووە بە زیندان
ئەمڕۆ بە تەنێ منم موسوڵمان

فەرمایشی خۆشەویستی خوایە
فەرموودەیی ئەو دیارە وایە

دنیا كه بەهەشتی گاورانه
زیندانی دڵی بە باوەڕانە

هەرچەندە دڵم گەلێک پەرۆشە
چونکە لە ڕێگەی تە دایە خۆشە

سوێندم بە دوو لێوی تەنگ و ئاڵت
بەو بسکی ڕەشت بە وردە خاڵت

سوێندم بە بەری بەیانی لاجانگ
بەو هەنیە کە شۆق دەدا بە ڕووی مانگ

سوێندم بە دوو چاوە مەستەکانت
سەد جارێ بە شیوی ناو مەمانت

سوێند بەو بزەیەی کە دێتە لێوت
سوێندم بە دوو مەمکی شەکرە سێوت

سوێندم بە نەمامی بەژن و بالآ
سەد ساڵی تریش بژیم لە چالآ

تا ماوە هەناسەیەک دەزانم
تۆ ناچییە دەرێ لە ناو گییانم

لەو بەندە کەوا شەتەک دراوم
پێت وانەبێ لێت هومێد بڕاوم

ڕۆشم کە بەرن بە ناخی گڵ دا
دەرناچێ هومێدی تۆم لە دڵ دا

هەرچەندە کە میر بەسەر منا هات
ئەم جارە بە لانی دوژمنا هات

بێ جێ نەبوو زۆر سپاس کەوا بوو
ئەو جل نە بە بەژنی من بڕابوو

شازادەیی و من گەدا و هەژارم
چۆن ڕێم دەکەوێ ببیتە یارم

تۆ ڕۆژی بەتیشک و من گڵی ڕەش
من چقڵ و دڕوو، ئەتۆ گوڵی گەش

تۆی تازە نەمامی باخی ژینێ
تۆی گەوهەری شەو چرای زەمینێ

(مەم) سیسە پەپوولەیەک لە پڕ دا
ویستی کە بسووتێ خۆی لە گڕ دا

تۆ مانگی گەشی و لە بێ بەشی من
دادەڕزێ بە تیشکی تۆ لەشی من

من لولوپەڕ و، ئەتۆی هەتاوم
لێت دوورم و نوقمی ئاوی چاوم

با یادی گوڵم دڵم دەرێنێ
دڵداری هەزار ئەوەندە دێنێ

با بڕزێ لەشم لە گرتووخانە
ئەسرین لە گلێنە ببنە تانە

دەروێشم و ئەشکەوت نشینم
دڵخۆشی ئەوینی ڕوویی (زین)م

(مەم) بەر لەوە بمرێ مردنی دیی
ئەم مردنە ژینە ! مردنی چی ؟

پا ببوەوە کەوتە ڕیزی چاکان
دەرچوو بوو لە چینی ئاو و خاکان

تیشکێکی گەیشتە ناو دەروونی
ڕوونی دڵی ببووە ڕێنموونی

هێشتا چلەیەک نەبووبوە تێپەڕ
سەرپاکی گومانی بوونە باوەڕ

سوور بوونەوە بۆی شتی نهێنی
ڕاستی وەڕێ هات و کەوتە شوێنی

هاویشتی لە دڵ ئەوینی تێکوڵ
گوڵ هاتە بەری لە باتی تێکوڵ

گیان باویەتی چی لە لاشی پووچەڵ
گەپچاڕی منالّە داری کۆتەڵ

گوڵگەشت و بەهەشت و دەشت و چیمەن
لەو چالّەوە لێی ببوو بە دیمەن

دار و دەوەن و چڵ و چیا و کەژ
بێ گیان و ژیاو لە ئاو، لەسەر بەژ

هەرچی کە بەدڵ لەوی دەنۆڕی
هەرچێکی بە بیریا دەبووری

(زین)ێکی دەهاتە پێشی چاوان
دڵداری بەڕاستی ڕاستە، ئا، وان

ئەستێرەگەری دەکرد لە چالآ
چارەی ڕەشی خۆی دەدی لە خالآ

****

(زین) لە چارەڕەشیی خۆی دەدوێت :

ئەو (زین)ی بە داوی دڵ گرفتار
ئارامی لە لا نەما بە یەکجار

تا (مەم) نەخرایە گرتووخانێ
هیوای نەبڕا لە پێک بڕانێ

لەو کاتەوە یاری کۆت لەپێ دی
دەورەی دڵی دابوو ناهومێدی

سەیرانگە و شانشینی دڵگیر
بۆ ئەو بووە بەند و کۆت و زنجیر

دوژمن بوو لە خواردن و لە خەوتن
ئارای نە بە ڕۆژ، نە بە شەو سرەوتن

بێ هێز و توان و دەستەوئەژنۆ
هەر (مەم ـ مەم)ی بوو بە داد و ڕۆ ڕۆ

دەتوایەوە بۆی دڵی ڕەقی بەرد
لاواز ببوو، ببوە موویەکی زەرد

زەردێک وەکوو ڕەنگ و ڕوویی خانی
باریک ببوو لە چەشنی بیرەکانی

گەر لێی نە دەبۆوە هیچ دەرووی ڕوون
هاواری دەکردە چەرخی گەردوون

چم کردووە بۆچی بوویە دوژمن ؟
تۆڵەی چ دەسێنی دێیتە گژ من !

(مەم) ببووە بەشم ئەوەند بەقینی
هێشتا بە منت ڕەوا نەبینی

تۆ تاقە (مەم)ێک بە زۆر بزانی
لێم بدزی، برادەری دەزانی ؟

تۆی ئاگری هەڵدەکەی لە کوڵمەم
تا گڕ بگرێ بە من دڵی (مەم)

خوێن شیرن دەکەی (مەم)ێ لە (زین)ێ
تا بیخەیە بەر گڕەی ئەوینێ

سوودت چ وەچنگ کەوت لە بندا
ئەو قۆزە کوڕەت نیشانی من دا

بۆ تووشی کچێکی وەک منت کرد
سووچم چ بوو پاشی بۆ ونت کرد

دوو دڵ کە بە ئاگرت پڕووکان
چیت پێ گەیی تۆ جگە لە تووکان

لای هەر کەسێ بەزم و پێکەنینە
هەر لای من و (مەم) شەپۆڕ و شینە

دەردی دڵی خۆت بە من ببێژە
هەر ژەهرێ کە پێتە ڕۆی بڕێژە

تۆ (یۆسف)ی من دەخەیتە چاڵێ
گوێ نادەیە ئاخ و ناڵە ناڵێ

بووی تانە لە چاو ، لە دڵ کەساسم
هەر چاوەڕوانی بۆی کراسم

من بوومە گەدایە چاو لە ڕێگە
بێ (یۆسف) و بێ پەنام و جێگە

یان بیری لە دەوری (مەم) دەهاڵآ
دەم دەم دەگەڵی دەکرد سکاڵآ

پێت وا نەبێ من بەبێ تۆ خۆشم
سەدهێندەیی تۆ منیش پەرۆشم

ئارام نییە ڕۆژ و شەو لە دووری
سووچی منە، باشە لێم ببووری

بەو خوایە کە وا لە ژووری سەرمان
دەس ناکەوێ لێم بزێک بە دەرمان

هەر ناوە، کە ماوم ، خۆم نەماوم
بێدارییە بۆتە کاری چاوم

ڕۆژان و شەوان لە چاوی گریان
خوێناو دەڕژێ هەناوی بریان

سوێراوی سروشکە بۆتە شەونم
خەو نایەتە چاو کە بێیە خەونم

ئەو (زین)ێ کە دیوتە وا نەماوە
ژاکاو پەڕ و، پەلکی هەڵوەراوە

ئەم جۆرەیە دەردی من شەو و ڕۆ
بێ تۆ ئەوە ژیانمە، ئەدی تۆ ؟

لەو جێگەیە کێیە هاونشینت
چۆن دەبیبەیە سەر بە دوور لە (زین)ت

هیچ کەس هەیە ئاخۆ بت دوێنێ
تووشت بووە یار و خەمڕەوێنێ

گیرۆدەیی ئێمە! چۆنە بەندت ؟
تۆش کەوتووە بار لە لێوی قەندت ؟

ئەی دڵ وەرە دەر لە لەش بەبێ هەست
ئەی گیان وەرە بیخە سەر لەپی دەست

پارێزێ بکەن گەلێک لەو و لەم
چووستی بکەن و بڕۆنە کن (مەم)

لە زمان منەوە بەرن پەیامێ
بۆم بێننەوە زوو لە (مەم) وەڵامێ

داخوا لە چدایە یاری دڵدار
ناوی منی جارێ دێتە سەر زار

داخۆ لە گەڵم تەبایە یان زیز
لەو کوڵمە گەشەی نەبۆتە پایز؟

ئێستەش وەکوو سوورگوڵی بەهارە
یان وێنەیی بولبولی هەزارە

کۆشک لەمە بۆتە بەندیخانێک
پێم خۆشە کە هەڵکەوێ بەهانێک

هەر چۆنێ ببێ هەلێک سەری دەم
خۆشتر لە بەهەشتە چاڵ، لەگەڵ (مەم)

خۆزیا لە منیش قەڵس ببا میر
وێڕای (مەم)ی پێم دەخستە زنجیر

هەر جارەکی تر (مەم)م بدیبا
گوێم لێ نەبووبا، ببا هەچی با

چەند خۆشە لە کاتی گیانەلاَوم
پەنجەی (مەم)ی لێک نێ پەلکی چاوم

****

(تاژدین) و برایانی :

پیرێ کە لە دەردی دڵ ببوو پیر
خۆش گفت و شیار و زیت و دڵگیر

ئاگا لە جیهان، گەڕاوی شاران
گێڕایەوە سەرگوزەشتی یاران

گیرانی (مەم) و گرینی (زین)ێ
وەک ئاگرێ کەوتە ڕووی زەمینێ

هەر تیرە و هۆز و ڕێز و چینێ
هەر خێوی ئەوین و دڵبرینێ

کێ ببوە زەدەی دەسی ئەوینێ
بۆ ئەو دووە کەوتە کۆڕی شینێ

ئەم ئاگرە تەنیەوە لە لاوان
سووتا دڵی دڵتەڕان لە تاوان

پێی چوون ئەوی دۆستی دوور و کۆن بوون
(تاژدین) و (ستی) مەپرسە چۆن بوون

بۆ (زین)ێ بە دەردێ چوو بوو (ئەستی)
گریان و شەپۆڕ بڕی بڕستی

(تاژدین) کوڵی (مەم) بە جۆرێ گەستی
شێت بوو، دڵ وهۆشی چوو لە دەستی

هاواری دەبردە بەر برایان
ئێوە و دۆسی پیر و کەیخودایان

مکلەچ هەموو ڕوو لە کۆشکی شا کەین
با بۆ (مەم)ی چارەڕەش تکا کەین

میر بەشکە نەرم ببێ بە جۆرێ
لە گوناهی (مەم)ی هەژار ببوورێ

عارف وتی: ئەو لە ژێری دووره
دەوپێکی پلاری شەرم و شووره

کارێکی نەبێتە چنگ بە گەرمی
بێهوودەیە نووکە نووک و نەرمی

خۆتان دڵی مەزنو بەش دەناسن
کێ بیستی بە فوو نەرم بێ ئاسن

پێک نایە شتێک لە کۆڕ و دیوان
مەیدان هەیە لێی ببیتە میوان

کە بمانەوەێ بۆ (مەم)ێ بکۆشین
پێویستە کە بەرگی جەنگ بپۆشین

چوارئاوێنە و زرێ دەبەر کەین
خوود بچنە سەر و پەڕی لە سەر دەین

(چوارئاوێنە: جلکی شەڕکەرانی کۆن .)
(خوود : کلآوی ئاسنینی شەڕکەرانی کۆن .)

هەڵسوورنەوە گورزی پاڵەوانان
بسوێنەوە دوو دەمی دەبانان

یان (مەم) دەبێ بێتە دەر لە ناو چاڵ
یان هەر سێ دەخەینە چاڵ سەر و ماڵ

میر ئەو دەمە باش نەهاتە پێشێ
هەر یەک لە مە شیری دەربکێشێ

تاقییان کەنەوە لە لاشی (بەکر)ا
نەگ ئەو سەگە با! لە (مەم) چ دەکرا

ئەو بەکرێ بە خەنجەران لەت و پەت
بۆ تۆڵەیی (مەم) دەبێتە دەرفەت

میر بێت و لەسەر سەگی وەدەنگ بێ
پاداشتی کلۆیە گاشە سەنگ بێ

هەرسێکی مە ئاشی جەنگ دەگێڕین
وەک دەنکە گەنم سەران دەهێڕین

هەرچی وتی(لەل) بجنرێ پەل پەل
هەر سەر کە بزووت بچێتە شاکەل

(لەل : مەبەست دەنگ لە دەم دەرهاتنە .)

سازکەین لەهی، یەک گەرەک لە خوێنێ
کێ سەر بپەڕێنێ بیفڕێنێ

بدڕێن بپەڕێن بە شیر و نێزان
سواران و سەران زگان و ڕێزان

ئەو چڵک و گەماری زۆری زۆرێ
لاناچێ بەخوێنی گەش نەشۆرێ

پاکەینەوە جێ لە نالەباران
بیکەینە جەژن لە ناو هەژاران

دیل بێنە دەرێ لە کۆت و پێوەند
دیلان بگەڕێ و ببێتە گۆوەند

نازدار و جوان لەسەر تەلاران
«دەست و نەزەرێ»ی بڵێن هەزاران

بۆو بێو ببیەن لە نازەنینان
چەپڵە و گوڵ و دەنگی ئافەرینان

(تاژدین) و (چەکۆ) لە ئەم وتارە
زانیان جگە لەو نییە چ چارە

****

ڕاسپاردە دەنێرنە لای میر :

کاتێ شەوەکی شەوی بەڕێ کرد
ڕۆژ زینی لە پشتی ئەسپی شێ کرد

ئەسپی ڕەشی شەو برایە سەر خاو
شێی زەردەیی تاوی خستە پڕ تاو

گرتی دەسی گورزە ئاگرینێ
زەرد بۆوە لە ترسی گۆی زەمینێ

کێشای لە کەمەرگە تیغی زێڕن
نیسێ دەڕەوین کە خۆ وەشێرن

(تاژدین) و برای لەگەڵ گزینگێ
ئامادیی کار و سازی جەنگێ

شمشێر لە کەمەر، جگەر وەکوو شێر
کێشرانە دەرێ ئەسپ لە پشتێر

(پشتێر : تەویلە .)

ئەسپانی ڕەسەن عەرەب نەژادان
پێت وابوو فڕین لەخۆ حەوادان

ڕەخشان بە چەپۆک و کۆڵ و سمکۆڵ
پێیان دەهەژا دڵی چیا و چۆڵ

خاریان دەدڕی و دڵی نزاران
بۆ ناشتنی جەندەکی نەیاران

زرم و کوت و هەوهەو و گوڕاندن
هەرکەس لە خەوا بوو ڕاپەڕاندن

گوتیان بە کوڕان بەرەی کەس و کار
یان بمرن و یانە (مەم) بێ ڕزگار

وا گەردەنی ئێوە دەکرێ ئازا
خۆشی لە کوڕێکە بمرێ ئازا

(تاژدین) یەکی خزم و کەیخودا و ژیر
لە کوڕانەوە ڕای سپاردە کن میر

تا کەنگێ! بەسی بێ زۆر و بێداد
دۆستان کز و دوژمنان دەکا شاد

پێی وا نەبێ (مەم) گوناهبارە
دیلی دەسی دڵیە ئەم هەژارە

نازانێ کە پاتشای ئەوینێ
دایگرتووە ڕووی هەموو زەمینێ ؟

دڵداری لەسەر کەسێک ببێ زاڵ
چاوبەستەیە، گوێ کەڕە، زمان لاڵ

ئێمە کە لە گەڵ (مەم)دا چوارین
بۆ بەختەوەری وی چوار دیوارین

هەر چوار سەری مە هەمیشە وەک گۆ
ئامادە و چاوەڕێی شەقی تۆ

یان دەربکەوێ لە بەند برامان
یان (بەکر)ێ بنێرێ بێتە لامان

چیمان لە دلآیە پێی ببێژین
تۆزێ کوڵ و کۆ بەوی دەڕێژین

نایکا گلەیی لە خۆی دوا جار
ناخۆشی ئەگەر ببێتە سەر بار

****

میر لەبەریان دادەنوێنێ :

ڕاسپاردە گەیاندی ڕاسپێری
جێیەک نەبوو (بەکر)ی لێ وەشێری

بۆ کەوڵە، دەبینێ ڕاوی ڕێوی
چاڵێکی دەکۆڵی کەوتە نێوی

داخوازی ژیانی شیری ڕووتە
چاری نەبوو کەوتە کلکە سووتە

میرم: وتی شل بچۆرە پێشێ
نابێ دڵی ئەم کوڕانە بێشێ

زۆر حەستەمە بێنە بەر هەڵستت
نەرمی کە نەکەی دەچم لە دەستت

فەموو کە لە ڕێی دوو چاوی (تاژدین)
بەخشیم (مەم) و بێتە هاوسەری (زین)

ئەم ئاگرە دامرێنە جارێ
تا چاری دەکەین هەلێک بە بارێ

کینەت نە هەمیشە ئاشکرا کە
ئاڵۆزی بە هێمنی ڕەها کە

دوژمن کە لە تۆ پتر بەهێزە
جێ مەرگی لە باوەش و هەمێزە

پێی ناوێ کە بەرگی جەنگ بپۆشی
ژەهریان لە گەروو بکە بە خۆشی

دوو پیاڵە دەبێ هەبن لە کن میر
یەک شیر و یەکێ ژەهر دەگەڵ شیر

یەک خۆشی لە دۆستان پەیا کات
یەک ژینێ لە دوژمنان جیا کات

یەک فێنکی بدا بە توێی لەش و دڵ
یەک زیندوو بەرێ بکاتە بن گڵ

پێک نایە چ شت بە توند و گەرمی
وەستایی دەوێ و دەهۆ بە نەرمی

سووڕی شەو و ڕۆژ لە نێو جیهاندا
بڕوانە خودا بە مەی نیشان دا

تاریکییە لایە لایە ڕوونە
داینا‌وە لە بەر مە بۆ نموونە

کارێکی بە ڕۆژ نەهاتە بەر چەنگ
پێک دێ لە شەوی ڕەشا بە بێ دەنگ

ئەو زۆڵی چرووکی دوو زمانە
بۆ میری ئەوەندە ڕست، لە مانە

ڕێی بیری لە پێش بڕی بە جارێک
خونکاری لە بارێ بردە بارێک

هێنایەوە هێندە شێر و ڕێوی
ڕازاندییەوە پیس دڵی و دزێوی

میر ببووە هەسانی ژێر زمانی
پێی داسوەوە ئەوەندی توانی

زوو باوەڕی کرد بە گفتی بەدفەڕ
گەڕناسی لەبیر چوو،کەوتە سەر گەڕ　　(گەڕناسی : ئازایەتی، بوێری .)

فەرمووی بە سپاردە، بێژە (تاژدین)
من بۆچمە بێ ئەوان سەر و ژین

ئەو مایەیە بۆ شکۆ و بەختم
لەو ڕایە کە خێوی تاج و تەختم

ئەو هۆیە کە من بڵیندە ناوم
لێم ببڕێ منیش لە ژین بڕاوم

گەنجینەم و هەژدیهامە (تاژدین)
تاریکە شەوم، چرامە (تاژدین)

خۆی دانێ وەکوو برابەشی من
(زین) و (مەم)ی ویستووە، پێشکەشی بن

چی خواستووە من بەجێی نەهێنم؟!
لێم زیز بووە، من سەیر دەمێنم !

هەرچی بە دڵ و دەمی ئەوا بێ
بڕیار بێ دەس و لە جێ ڕەوا بێ

ڕاسپاردە گەڕاوە کن برایان
گێڕایەوە گفتی میر لە لایان

شێرانی بە کینە وا نەرم بوون
بۆ میر بە نزایە سەرگەرم بوون

****

(بەکر) داوی مەرگ بۆ (مەم) دەنێتەوە:

ئێوارە کە ڕۆژ چرای کوژاوە
پەردەی ڕەشی شەو کە دادراوە

عاسمان وەکوو سێڵی پڕ لە پشکۆ
ئەستێرە تێیا درەوشی کۆ کۆ

ئەو میری هەمیشە شاد و دڵخۆش
ئەو ڕۆژە پەرۆش و مات و خامۆش

دڵپیسی گلاّوی زۆڵی بەدناو
مەزنی بە کزی کە هاتە بەر چاو

گەورەم! وتی: دامەنیشە خەمبار !
کار وانییە بۆت نەیێتە بەر بار

دەخوازی کە شادی بێتە داوێ
تۆ (زین) و (مەم)ێ لە دڵ دەراوێ

هۆی ئاگری کێشە ئەم دووانەن
ماکەی کوڵ و دەرد و خەم ئەوانەن

گەر ڕێگە بدەی گەڕێکی وا کەم
بێ کێشە (مەم)ی لە ناخێ ڕاکەم

ژەهراوێ لە تۆ کە لێی نەکەن سڵ
(تاژدین) و برای دەخاتە بن گڵ

کارێکی کە پێک دێ سووک و هاسان
پێی ناوێ هەرا و گوڕین و ڕاسان

تۆ هەستە بڕۆ بڵێ بە (زین)ێ
(مەم) بۆتە خەڵووز لەبەر ئەوینێ

(مەم) تینووە، تۆی کە ئاوی ژینی
هەتوان دەسی تۆیە بۆ برینی

تۆ خۆت هەرە (مەم) لە چاڵ دەرێنە
ئەو بەندی لە دەسیە بیچڕێنە

زانیومە کە (مەم) گەلێ نزارە
پەروانەیی ژارە چاو لە یارە

هەر چاوی کەوێ بە (زین)ی چاو مەست
ناژی دەمێ، گیان دەدا دەمەودەست

سووتاوە، زوخاڵە جەرگ و ناوی
خۆ ناگرێ لە حاستی مەستی چاوی

بەو بۆنە گیانی (مەم) بکێشە
ژێر گڵ بکە ماکی دەرد و کێشە

سەردار هەنە باش و کار دوروستن
کەمیان ئەوەیە کە گوێ لە مستن

خۆش باوەڕ و سادەیی لە باوان
ڕێشاندەرە بۆ گوناە و تاوان

گوێ نادەنە دڵ کە زۆر بە جێیە
گوێچکەی دڵی وان بە دەستی گوێ یە

بە گلێنە سپین گەلێکی چاو ڕەش
پیسان بە جوان دەگرنە باوەش

باوەڕکەری پیاوی دوو زمانن
ڕاست لار و، خوار بە ڕاست دەزانن

چییان پێ بڵێ هەر دەڵێن بە چاوان
نایکۆڵنەوە بیخەنە بناوان

خۆ ڕانەگرن ، دژن، بە کینن
هێمنایی و پشوو بە کەم دەبینن

گوێ نادەنە ڕاستی و درۆیان
زوو بایی دەبن بە بیری خۆیان

کاریان دەسپێرنە دەست چرووکان
بێ بنیچە و هیچ و پووچ و سووکان

دەزگای مەزنان کە ڕژد و بەدفەڕ
لێی کۆوە بوو، بوو داری بێ بەر

سەرداریێ کە خێوی بیر و هۆشە
بۆ چینی هەژار دڵی پەرۆشە

باش تاقی دەکاتەوە دەراوان
دانانێ لە دەوری خۆی گلاّوان

چل جار دەگرن، چەلێکی دەبڕن
گۆشتێکی گەنیوە چۆنی دەکڕن ؟

هەرکەس کە دەبێتە کاربەدەستێ
با هۆشی هەبێ و بە خۆی بوەستێ

لەو گفتی ژیانی گەل دەکەن تاڵ
با گوێ کپ و کەڕ بکا و، زمان لاڵ

****

میر بەم بیرەوە دەچێتە لای (زین):

زانایی شیار و ژیر و بیر ورد
وای پەردە لە ڕازی میر وەلا برد

شۆڤار کە ببوو بە ڕێنموونی
بەم بیرەوە چوویە ئەندەروونی

دڵداریی (زین)ی داوە تاوێ
فەرمووی کوڵ و کۆ لە دڵ دەراوێ

تا ئێستە ئەوەی کرا، بڕاوە
ئازاری (مەم)م بە هیچێ داوە

بە خواری بزووتمەوە لە گەڵتان
بمبوورن و مەیگرن لە دڵتان

ئەم کارە کە کاری سەربەخۆ بوو
تۆزێکی گوناهی چاوی تۆ بوو

بێچارە ئەوەندە چاوی لێت بوو
هۆش و دڵی لا نەمابوو، شێت بوو

بیستم لە بژیشکی ژیر و پڕ بیر
شێت چارە دەکرێن بە کۆت و زنجیر

ئەو میوەیی کاڵ بوو خستمە چاڵێ
ماوەی گەیینم گەیاندە ساڵێ

خۆشتر بووە ئێستە تێک گەیشتن
جوێ نابنەوە کاتێ پێک گەیشتن

وا ئێستە کە بوونە یەکدڵ و گیان
بۆ یەکتری هەر دوو بوونە بریان

نرخی دڵ و دڵتەڕی دەزانن
دڵ چەسپی یەکن، لەبەر دڵآنن

ڕێتان دەکەوێ ببن بە ئاواڵ
یەکتر بمژن لە جێی دەمی تاڵ

دڵداری لەسەر وە پاتشاهە
(مەم) سووچی نەکرد و بێ گوناهە

سەرکۆنەیی (مەم) ئەگەر بکەم من
پێم وایە خودام دەبێتە دوژمن

(مەم) بوو بە ئەوینی تۆ گرفتار
جەرگی بە بژانگی تۆ بریندار

تیری دەسی تۆی لە دڵ چەقیوە
کوڵمت دڵ و هۆشی لێ دزیوە

تا تۆی نەبوو چی نەبوو لە پێشا
ئەم سورمەیە کێ لە چاوی کێشا ؟

بسکت وەکوو ماری ڕەش (مەم)ی گەست
پرچت دەس و پێ و دڵی ئەمی بەست

زنجیری کەزێت لە گەردنی خست
گیان و دڵی بۆتە بۆتە پێخوست

تۆ کرتە نچێری بازی چاوت
خاوپێچە بە تاڵی بسکی خاوت

هەر خۆت بچۆ لای و بیدوێنە
زنجیری لە دەست وپێ دەرێنە

ئەی خونچەیی سوورگوڵی نەپشکووت
ڕزگار بکە بولبولت، ببن جووت

ئەو تینووە چاوەکەی فوراتێ
تۆی وا بکە ئاوی تۆی بگاتێ

ئەی ئاوی ژیان بچۆرە کن (مەم)
هەر نامرێ کە پێتی تەڕ بکا دەم

(زین)ێکی دووسەت برین لە جەرگی
بەم واتەیە کەوتە گێژی مەرگی

ئەو ئابڕومەند و خێوی شەرمە
ئەو دڵ بە ئەوین کوڵاو و گەرمە

لەم گفتە کولایەوە برینی
یەکجارەکی هاتە جۆش ئەوینی

خوێناوی دڵی لە چاو سەری کرد
زووخاوی هەچی هەبوو دەری کرد

دڵداری بە پێلی چەشنی دەریا (پێل : شەپۆل .)
شەرمێونی پەردە بوو لە بەریا

لەمپەر کە وەلابرا لە نێوان
سەر ڕێژ بوو زوخاوی دڵ لە لێوان

دەریای کەسەری کە هاتە سەر جۆش
بە کولێکی بە گوڕ پەڕاندی سەرپۆش

وای زۆربە ستاند شەپۆلی خوێنێ
کەم مابوو کە خۆشی ڕاڕفێنێ

ئاوماڵکی ڕقی دڵی ڕەقی میر
پا بۆوە چڵک ، چڵێ نەبوو گیر

دووی ئاگری جەرگی (زین)ی برژاو (دووی : دووکەڵی .)
باراندی لە چاوی میر تکەی ئاو

پێت وابوو هەژار هەزار پیشە
مەی سوورە ڕژا لە زارە شیشە

پا بۆوە دڵی لە کێمی کینێ
گرتی بەزەیی بە دەردی (زین)ێ

(زین) بێ دڵ و دەم شەلاڵی خوێنێ
بێهوودە بوو ویستی بیدوێنێ

گریا لە سەری درێژ شەوگار
کۆبوونەوە لێی بەرەی کەس و کار

وتیان ئەمە چی بوو، بۆچی کوشتت ؟
ئەم خوێنە بەجێ نەبوو کە ڕشتت

(زین) گوڵبنی باخی شەرم و پاکی
(زین)ێ لە جیهان کە نەبوە تاکی

بێ سووچ و گوناه پاک و خاوێن
هەرگیز نەکەوت پەڵەی لە داوێن

ئەو گەوهەری شەوچرای جیهانە
چۆن وردی دەکەی بە بێ بەهانە ؟

کەی وابووە مەزن و پاتشاهێ
هەڵکاتە هەژار و بێ گوناهێ

بەمجۆرە دە خاک و خوێنی ڕاکا
بەم زۆرە گیان لە لەش جیا کا

چی ئێوە دەڵێن؟! وتە: نە وایە
کەی کوشتنی (زین) بە من ڕەوایە

کوشتەی (مەم)ی بێکەس و هەژارە
بۆ یارە نەخۆش و گەشکە دارە

(زین) تاقە گوڵێکی باغی شاهی
من چۆن لە دەسی دەدەم هەوایی

دەستەی کەس و کار بە جارێ شێوان
ئەسرین لە دوو چاو و بار لە لێوان

بوە شین و شەپۆڕ لە ناو جوانان
هاوار دەگەیشتە عاسمانان

لەپڕێ وتی: یەک، دەهات لە ڕێوە
(مەم) مرد و ژیانی دا بە ئێوە

(زین) پێشێ کە مرد بوو ژیاوە
هەستا و لە سەرینێ پاڵی داوە

دەیڕوانی لە هاودەم و لە یاران
دی میر دەگری بە تاوی باران

هەرچی کەس و کارە دەردە دارە
خەمبارە، هەژارە لێو بەبارە

ڕووی کردە برای، وتی سەری من :
گۆڕی تە، کە بویتە ڕێبەری من

گیرا بوو گیانی من لە لەش دا
مابوو وەکوو (مەم) لە چاڵی ڕەش دا

هەر چاوێ لە لێوی تۆ بە جارێ
چارێکی بکەی کە پێی بچارێ

بۆ هێشتنی ئابڕوو، دڵی تۆ
دەرچوونی نەدی هەتاکوو ئەمڕۆ

وا ئێستە کە خۆت ڕچەت نیشان دا
گیانم دەفڕێ بە دووی گیان دا

ڕۆژی ڕەش و لەش لە ئاو، خاکی
ڕابرد و گیان گەیشتە پاکی

چەندەی لەشەکەم لە خۆی وەڕەز بوو
گیانم دە ئەوەند زەبوون و کز بوو

ڕێی دەر نەدەکرد لە دەرد و ئێشی
گیانی (مەم)ی گەییە کەوتە پێشی

دەرچوون لە جیهانی پووچ و بەر باد
وا گەینە ژیانی خۆش و ئازاد

بەربوون لە کەمەندی دوو زمانان
دەستەملی یەکن لە عاسمانان

گیانێکی کە پاک فڕی لە سەر جێ
بێ جێ نییە، جێی هەیە لە هەر جێ

هاوجووتی یەکین مەڵێن جودا بوون
بووکنی مە فریشتەیی خودا بوون

گیانی مە کە پاک و پاک ڕەوشتن
ئەمڕۆ لە بەهەشتێ پێک گەیشتن

وا ئێستە بە جارێ دڵنیا بوون
مانیان نەمرە و نەما جیا بوون

تینوو لە زەوی کە ماوە لەشمان
دەریای بەزەیی خودایە بەشمان

قاپێلکی گڵین کە خاکەسەرمان
گیانمان گەیینە هەواری هەرمان

ئیتر نییە ترس و خۆ وەشاردن
نە ژیانی خوشک بە کاک سپاردن

نەتوانەوەیە لەوێ و نەگۆڕان
مایەی ئەوێ بێبەشە لە دۆڕان

تۆزی مە گەیشتە ڕۆژی ڕۆشن
ئەم خۆشن و ئێوە بۆ پەرۆشن؟

مەیکەن بە کر و هونەروەریی من
(مەم) پێشڕەوە بۆتە ڕێبەری من

ئەو پیرێ کە من دەسم بەوی دا
چیم دیتووە؟ ئەو نیشان منی دا

گەرچی لە ڕواڵەتا گەدا بوو
زۆر پایەبڵندتریش لە شا بوو

جێ بەرزە لە بارەگای خودایی
پێخوستیە تانجی پاتشاهی

گیان و دڵی بۆتە شیوی پیرۆز
بێ ترسە لە گێژ و تۆز و باهۆز

کێشای دەسی من بە ڕێی ئەوینا
دوای کەوتم و گەیمە کێوی سینا

(مەم) بوو لە بەزەی خودای گەیاندم
ئەم بوو کە لە گێژی ڕای پەڕاندم

هێنامیە دەرێ لە پەردەکەی خاک
پاکانەمی کرد لە کن خودای تاک

پێو وانەبێ من ئەوێستە زیندووم
لەو کاتەوە (مەم) نەماوە مردووم

خوازرایەوە ئەو گیانی ئێستە
(مەم) پێم دەڵێ تۆزێ تر بوێستە

ماڵآوا بکەم لە ئێوە گشتوو
پێی خۆشە خەموو نەبێ کە کوشتوو

تەنیا هەر ئەوەندە ڕاسپێرن
تەرمی مە بە ناو و داو وەشێرن

دیسان دەگەڕێمەوە بەهەشتێ
هەمدەم بە (مەم)م لە بەزم و گەشتێ

****

دوایین ڕاسپێری (زین) :

ڕاسپێریی (زین)ێ وا بوو بۆ میر
ئەی مەزنی بڵیند پایە و ژیر

گۆڕیت بێ گیان و دڵ سەر و ژین
هەر دەم دەبەرت مرن دوو سەت (زین)

ئەو یەکدوو هەناسە دوا پشووی من
هیوام هەیە خەم نەخۆی لە دووی من

هەر ڕۆژی بەرێ کە من (مەم)م گرت
شەشدانگی کەساسیی و خەمم گرت

لەو ناوچەیە خێوی دەستەلآتم
پەیدا بووە بۆم لە ڕێی خەباتم

(مەم) بۆ من و کامڕەوایی بۆ تۆ
خەم بۆ من و پاتشایی بۆ تۆ

چاوت لە بەشم نەبێ کەسی من
بۆ تۆ هەموو شت، کزی بەشی من

دانیشە لە تەختی سەروەری خۆت
لار دابنێ تانج لەسەر سەری خۆت

سازی بدە بەزمی کۆڕ و ئاهەنگ
گۆوەند بگەڕێت و چەنگ بدا دەنگ

سەرخۆش بکە سادە و ڕوالآن
دڵخۆش بکە پیر و کەونەسالآن

گش مایەیی بەزم و شادومانی
چی خۆشیدەرن بە زیندەگانی

لە خواردن و خواردنەوە ببن ساز
دەنگ داتەوە دەنگی ساز و ئاواز

ئازاد بکرێن کەنیز و بەندان
ڕزگاری درێ بە دیل و بەندان

پەخشان بکە زێڕ و پوڵ و پاران
کۆیان بکەوە گەلی هەژاران

لێم خڕکەوە پۆلی نازەنینان
خوێن شیرن و دەم بە پێکەنینان

جوان بێن و بچن لە دەور و بەرمان
بە بێنە سەما لە دەوری تەرمان

با گەورە و کەیخودا لە ناوا
پیرۆزی بکەن لە بووک و زاوا

بۆنخۆش و گولآو بلآ گەلێک بن
پێویستە پتر لە هەر شتێک بن

بۆ ئێمە نە باوی ئاو و خاکە
پێک گەشتنی دوو گیانی پاکە

لەشمان کە دەچێتە گوڕ و چاڵێ
گیانمان لە بەهەشتێ لێک دەهاڵێ

لەو بەزمە فریشتە تێدەکۆشن
داخوازی بەرام و بۆنی خۆشن

ڕۆژێ کە (ستی)ت دەدا بە (تاژدین)
ئاواش بکە ئێستە بۆ (مەم) و (زین)

بازاڕ و شەقامی شار و دەم چەم
با جوان بکرێن بە چەشنی ئەو دەم

با دەرچنە دەشتێ شۆڕەسواران
ڕمبازی بکەن بە یادی جاران

(بۆتان)ی لێیان ببێتە جێژن
دڵخۆش بن و لاوکان ببێژن

وەک ئەودەمە خۆت (ستی)ت بەڕێ کرد
چۆنت بە دڵی مە جێبەجێ کرد

هیوامە لەگەڵ منیش وەهابی
بۆ میش وەکوو ئەو، چرا و برا بی

بۆ تەرمی منیش دوو سەت ئەوەندە
دڵخۆش بیی و شادو دەم بە خەندە

پێشمان خە گۆرانیبێژی خۆشدەنگ
ڕێکیان خە بە چەپک و بەزم و ئاهەنگ

دەربەستێ وەکوو کەژاوەیەک بێ
جێی دوو کەس و تاقە چاوەیەک بێ

زێڕکفتی بکەن هەمووی دەر و ناو
بترووسکێ لە دوورەوە لە بەر تاو

پەلکی گوڵی ڕابخەن لە ناوا
دڵیان لە گوڵآنە بووک و زاوا

بم گوێزنەوە چەشنی بووکی شایان
کارێ مەکە سووک ببم لە لایان

کیژۆڵە بە دڵپڕی نەبێژن
(زین)ێ نە بە ناو و دڵ دەنێژن

بەزمی (ستێ) خۆش و ڕۆژی گەش بوو
(زین) مردن و ژینی چارەڕەش بوو

با (ئەستی) جل و خشڵ دەبەر کا
خۆی بێت لە گەڵم، گڵم وەسەر کا

(تاژدین) دەری خا ئەسپ لە خاوا
سوار بێ و بچێ شان بە شانی زاوا

(مەم) چۆن بوو کە ئەو (ستی) درایە
(مەم) بێکەسە هەر ئەوی برایە

لەم ڕۆوە ئەتۆش هەیا بە ساڵێ
هەر ماڵێ کە دەر دەخەی لە ماڵێ

هەر خواردنێ دەیدەیە هەژاران
هەرچێکی بەخت دەکەی لە یاران

چەند داڵدە دەدەی بە پێ پەنایان
دەس پڕ کە بەڕێ دەکەی گەدایان

هەر بەرگێ دەکەیتە بەر شڕۆلآن
پێت دێنە گەشە و بزە کلۆلآن

هەر چەندە دەبێ بە کەس لە بێکەس
هەر ڕۆژێ کە دەگری دەستی بێ دەس

هەرچەندی دەگەی بە دادی داماو
ئەسرین دەسڕی لە چاوی گریاو

هەتوان کە دەخەیتە سەر برینێک
شادی کە دەدەی بە دڵ خەمینێک

دیلان کە وەدەر دەخەی لە زیندان
دڵخۆشی دەدەی بەوەی لە شین دان

تا پێت هەیە پیتی کوردەواری
چەند هەڵدەکەنی ڕەگی هەژاری

دەرمانگە و فێرگە،ڕێگە و پرد
مزگەوت و میوانگە چیت دروست کرد

چەند ڕێز دەنرێ لە تەخت و تاجت
چەند کۆوە دەبێ پیتاک و باجت

مانگانەیی کاربەدەست و نووسەر
پێشمەرگە و ئەفسەران و نۆکەر

چەند خوێنێ لە دوژمنان دەڕێژی
هەرچەندی کە خوێنمژان دەنێژی

تالآن و بڕۆ لە دوژمنی کورد
چی دێتە دەست هەمووی گڕ و ورد

با گشتی لەسەر نیازی من بێ
وای دانێ بە ناو جیازی من بێ

پێم ناکرێ هیچ بەرم لە گەڵ خۆم
پاش بارێ بلآن بەڕێ کرێ بۆم

شانازی بکەم لە کن ئەو و ئەم
کەس نەیژێ شتی کەمە ژنی (مەم)

پەردووی مە ئەگەرچی گۆڕی تەنگە
بۆ بووکێ کە با بە چەنگە نەنگە

ئەو جێگەیە دوور لە بەژن و بالآت
بۆ ئێمەیە جێی نیاز و ئاوات

ڕاسپێری کە زۆرە لێم ببوورە
یەکجارییە کۆچ و ڕێگە دوورە

چەندی لە دەســت دێ زۆر ئەگەر کەم
دەرماوێ لە بیری خۆت من و (مەم)

خزمایەتی (مەم) بە کەم مەزانە
(مەم) تاج بەسەرێکە لەم جیهانە

تەرمێ کە دەچێتە گۆڕەخانان
هەڵدەگرێ هەڵی گرن بە شانان

هەرچەندە منیش لەلای ئەوە جێم
بۆ گۆڕ و بەرەو مەرگ بە پێ دێم

خواکەی نەچی چیدی بێ بەشم کەی
لەم مردنەشا بەخت ڕەشم کەی

بم نێژە لە ژێر گلآ دەگەڵ (مەم)
ڕوومان لە یەک و دەسی لە مل کەم

میوانی (مەم)م چ خۆشە مردن
بۆ ئێمە نە جێی پەرۆشە مردن

میر کەوتە گرین و داد و ڕۆ ڕۆ
فەرمووی دڵەکەم سووتاوە بۆ تۆ

سوێندم بە خودای خۆیا و نە دیوان
بۆ ئێوە لە دڵمەوەم پەژیوان

خۆت هەستە سەرێ دە بیدوێنە
بیهێنە لە مردنێی بسێنە

زیندوو بن و بچنە ناخی خاکا
کەس نابێ لە یەکتروو جیا کا

****

(زین) لە ژوور سەرینی (مەم) دا :

(زین) ئەو بەزەیی لە ڕووی برا دی
سەردانی (مەم)ی گەلێ ڕەوا دی

ڕازایەوە هەر لە پێ هەتا سەر
دەریای لە جوانی کەوتە گەوهەر

(ئەستی) و بە سەدان لە دیدە کالآن
ئەستێرە لە دەوری ڕۆژێ هالآن

چاومەست و بەلەک خڕ و کەزێ شۆڕ
دەرچوون وەکوو دۆڕ دەرێن لە قاپۆڕ

دەروێشە دەچێتە دیدەنی پیر
کوا ماوە کوڕی گەدا و کچی میر

هیوا نە لە کۆشکە وا لە بەندە
دڵ بەستەیە(زین) و (مەم) کەمەندە

دەرگا کە کرایەوە لە یاران
زیندان بووە باخی نازداران

چوە سەر (مەم)ێ بەر لە (زین)ێ (ئەستی)
دی مردووە نایە دەنگ و خوستی

گیان چۆتە دەرێ لە بەژن و بالآ
ماڵ بێکەسە ، کەس نییە لە مالآ

والآیە قوتووی دوڕی گییانی
کوژاوەتەوە گڕی ژیانی

گوڵزاری وشک بووە بەبێ ئاو
بێ ڕۆنە چرا و پڵیتە سووتاو

پرسی لە کەسانی هاودەمی بوون
هاوبەندی گران و هاو خەمی بوون

وتیان لە دەرێوە هاتترووسکێ
دەرچوو لە سەری (مەم)یش برووسکێ

یەک وێنەیی مانگ و ڕۆژ ،ئەوی تر
هالآ ئەوی ژوور لەوی نەوی تر

یەک بۆ یەکێ کەوتە تیشکە ڕشتن
تا بوونە یەکێک و پێک گەیشتن

بەم جۆرە درەوشی سەردەمێ چاک
شەوڕەش لەمە بوو بە ڕۆژی ڕوناک

لەو کاتەوە (مەم) نەما لەسەر هۆش
پێی خۆش نییە ڕابێ لەو خەوی خۆش

تا چاوی دڵت لە سەریە تانە
پێت وایە کە نەبووە ئەو شتانە

گیان تیشکی خودایە سەربەخۆیە
ڕاگوازتن و توانەوەی درۆیە

خوێن لانەیە بۆی، نە خۆی گییانە
چیدی لە گییان بلێی زیانە

هاوڕێ کە لە گەڵ (مەم)دا گرا بوون
لەم ڕازە گرنگە شارەزا بوون

ڕێ شاندەری باش بوو بۆ هەوالآن
بردینە دەرێ لە ناو خەیالآن

(ئەستی) چووە بن سەری (مەم)ی ژار
تا کەنگێ دەنووی لەخەو بە بێدار

هەڵبێنە سەرت ببینە (زین)ت
هاتۆتە بەرت گیان و ژینت

تینووی؟ چووە لەمپەر و لە نێوان
وا ئاوی ژیان و تەڕ کە لێوان

لەم مردووە بەو وتار و باسە
هەڵچوو تەپ و دووکەڵی هەناسە

(زین) دەستی گەیاندە دەستی یاری
فرمێسکی لە چاوی مەستی باری

ئەسرینی ڕفاندی پووشی شەرمی
سەرپۆشی دڕاند لە سنگی نەرمی

گریەی بە کوڵ و کزەی هەناوان
جەرگی گەڤری ڕەقی دەتاوان

بای گەرمی هەناسەو و هەنسکی
ڕای ماڵی لە دەوری کوڵمی، بسکی

ڕووپۆش کە وەلادرا لە ڕووی (زین)
ڕۆژ تیشکی گەیاندە مانگی بێ تین

تاریکی مەرگ هەڵات لە جێدا
پێت وابوو کە ڕۆژهەڵات لە وێدا

ئەی (مەم) وتی: بۆت گەلێ بە تاسەم
گیان بێنەوە بەر بە بای هەناسەم

بۆی ژیاوە (مەمۆ)بە گفتی (زین)ێ
بووژایەوە بەش بڕاو لە ژینێ

دای تیشکی ئەوین لە ناو دەروونی
هێز کەوتەوە گوڕ، ڕەوی زەبوونی

هەر چاوی کەوت بە مەستی چاوی
تین هاتەوە بەر دڵ و هەناوی

فرمێسکی کە هات بە چاوی ڕەش دا
لەو مردووە بوونە خوێن لە ڕەگدا

ئەی (مەم) وەرە ڕابە لاوی چابە
خاڵی ڕەشە بۆتە، بۆتە کابە

ڕووم تێ بکە! ڕووگە خۆشە من بم
لێو بمژە لەباتی ئاوی زمزم

لەم بەژنە کە نەخشی دەستی خوایە
هەر سووڕێ بدەی حەجت ڕەوایە

باوەش وەکریم و چاوەڕێی تۆم
(مەم) چەشنی پەپوولە چوو بەرەو مۆم

هێشتا نەببوو نزیکی (زین)ێ
سووتاندی پەڕی گڕی ئەوینێ

سەرخۆشی یەکن بە ڕەنگ و بۆیە
جێی ڕاز و نیاز و گفتو گۆیە

(زین) ئێژێ پەپوولە ڕێنومامی
پەروانە وتی تە شەوچرامی (تە : تۆ . ئەتۆ .)

(مەم) خۆشی و فێنکی دڵمە ناوت
(زین) گیانی (مەم)ی بە گۆڕی چاوت

(مەم) داومە بە تۆ دڵم بە شەشدانگ
(زین) دڵبڕی تۆ، بە تیری برژانگ

(مەم) داوی خەمی مە گشتە بێ تۆ
(زین) جەرگ و دڵم بڕشتە بێ تۆ

(مەم) سینەیی من بەهەشتی تۆیە
(زین) بێ تۆ هەموو شتێک درۆیە

(مەم) ئەو مەمە سێوی دەستی بۆ تۆ
(زین) گەردەنی دڵ لە ڕستە بۆ تۆ

(مەم) بۆمە ئەێستە ڕووگەیە ڕووت
(زین) بەسییە گیان لە تاوی تۆ سووت

(ئەستی) و کەس و کار کە بوون لە گۆڕا
خوێنیان لە هەناو و چاو دەچۆڕا

وتیان بده موژده بەختە یارت
پێکهاتووە ڕێکە کار و بارت

بۆ (زین) کە زەبوون ببوو گیانت
گەر میر دەگەڕا لە دووی نەمانت

وا میر بەزەیی دەکاتە پیشە
(زین) بۆت بووە هاوسەری هەمیشە

وا ئاوی ژیان ئەگەر دەنۆشیت
لوقمان ئەوەتا ئەگەر نەخۆشیت

مەجروون ئەوە لەیلە سەرتی داوە
بۆ دەستەملان فرەی نەماوە

بولبول ئەوەتا ئەوی گوڵت بوو
لولوپەڕی ڕۆژهەڵات پشکووت   (لولوپەڕ : نۆلوفەر، گوڵە لاولاو .)

دێوانەیی دەردە، ڕابە چابە
بێگانەیی بەردە، ئاشنا بە

ئەو پەریە کە تۆی بە ئارەزوو بووی
ئەو شۆخی هەمیشە چاو لە دوو بووی

هەرچۆنێ دەهاتە بەر خەیاڵت
دەرچوو لە خەیاڵ و بۆتە ماڵت

دەستت مەخە بەر بەشی خودادا
بێهوودە مەدە ژیان بە بادا

دەم نێ دەمی (زین) و دەس لە گەردن
ڕابوێرە پەلەت چییە لە مردن ؟

خۆ ژیر کە ڕەها کە کۆت و زنجیر
وا باشە لەگەڵ مە بێیە کن میر

پیرۆزەیە سێبەری لە سەر مە
بۆتان دڵی ئێستە گەرم و نەرمە

ئازایە گەلێ لە چاکە کردن
بەخشندەیە مەردە خێوی بوردن

هەرچی کەس و دۆستە بانگ کراوە
چی مایەی بەزمە ساز دراوە

خۆش بەختیی و خۆشی ڕووی لە تۆیە
میر دوورە درۆیە، ڕاستگۆیە

هەر بیگەیە هیچ دڵێ نەمێنێ
ئاواتی دڵت بەجێ دەهێنێ

(زین)ت دەوێ چی تریش دەخوازی
دەت داتێ هەمووی بە سەرفرازی

(مەم) بیستی ئەمانە تۆزێ ڕاما
درکاندی دەمی لە جێی وەراما

لاتان ئەوی مەزن و پاتشایە
لام بێکەس و دیل و بێ پەنایە

تەختی وی بنی لەسەر خەیاڵە
خانووچکەیە جێ گەمەی مناڵە

دەزگایەکی دوور لە مان و پووچە
زیانبارییە جێی گوناە و سووچە

خونکارێ بە مردنێ نەوێرێ
پیاو چۆن دەبێ خۆی بە وی سپێرێ

خۆم داوەتە دەستی پاتشاهێک
بەخشندیە بۆ هەموو گوناهێک

خونکار و هەژار لە لای یەکێکن
ئاکاری بەجێن و ڕێک و پێکن

هاوێنەیی ڕووی (زین)ی چێ کرد
نەخش و کری خاڵ و بسکی لێ کرد

لەو ئاوێنە دا ئەوم دی جارێک
ئیتر بە کەسم نەماوە کارێک

وەستای من و (زین)ێ دڵمی ئەستاند
گیانمی لە خەوی نەزانی هەستاند

ئەو خێوی شکۆیە، پاکە، تاکە
بێ مردن و چوون و ترس و باکە

هەر لەو دەکرێ سوپاسگوزاری
خستینێ بەهەشتی نازداری

دەستی بەزەیی درێژە بۆ مە
خۆشیی و گەشیی گشتە بۆ مە

زۆرباش بوو نەگەینە یەک لە ڕووی خاک
مۆرین و دەچین دڵ و دەروون پاک

دوو نۆبەری باخی ناز و خۆشین
مەی پێک گەیینێ لەوێ دەنۆشین

دڵدار کە لە سەر زەوی دەمێنن
زۆریان هەیە تۆوی پیس دەچێنن

داوێن تەڕ و شەرمەزار و سەرشۆڕ
بێ ئابڕوو پەل دەبن بەرەو گۆڕ

گۆوەندی مە خۆشە لەو بەهەشتە
ڕازاوەتەوە پەری و فریشتە

مزگێنی دەدەن لە چوونی ئێمە
شانازی دەکەن بە بوونی ئێمە

کوا ئێمە دەچینە کن فریشتان
جێی ئێمە بڵندترە لە گشتیان

جێی دڵبەر و دڵتەڕان جودایە
بۆ ئێمە ژوانگە لای خودایە

هیوان هەر ئەوەند هەیە لەلای ئەو
هەرچی زووە بچمە بارەگای ئەو

کاتێ کە نزای لە دەم بڕاوە
دەرگای بەزەیی خودا کراوە

هەروا نەژییا لە ژینی تاڵ
باڵداری گییانی فڕیە باڵ

گیان دەستی لە ئاو و گڵ کە بەر بوو
بە نیازی گەیشت و بەختەوەر بوو

پەروانە لە ڕۆشنایی هاڵ
جێ ما لە زەوی لەشێکی واڵ

****

شین بۆ (مەم) :

دەیگوت ئەوی شینی بۆ (مەم)ێ کرد
ئەو رۆژە کە ئەو هەزارە پێ مرد

بوو شین و شەپۆڕ لە ناو (جزیر)ێ
گش پیاو و ژنێک و لاو و پیرێ

(بۆتان)ی لە گەورە تا بچووکان
زاوا و خەسوو، خزوور و بووکان

دارا و نەدار، بڵند و نزمان
زانا و نەزان، نەناس و خزمان

دەرویش و بە ریش و مەستی بادە
پاک و بەچڵک ، بە کوڵک و سادە

کوێخا، بەرەڵآ، هەڵە، شەل و گێڕ
گشتی وەکوو یەک ببوونە شین گێڕ

چاویان تەڕ و قوڕبەشان و ڕەشپۆش
پەیدا نەدەبوو یەکێکی دڵخۆش

بێگانە و دوورە دەست و خۆیی
هەرکەس بەرەو تەرمی (مەم) دەڕۆیی

بۆ شوێنێ دەڕۆیی (بەکر)ی پڕ کین
تا گوم ببێ، کەوتە داوی (تاژدین)

بۆ کوێ؟ وتی : سیسەماری بەدفەڕ !
ئەی ماکی هەموو بەڵآ و گزی و گەڕ

(گەڕ : گەمار ، پیس، بەدفەڕ، ناحەزکار.)

ئەی لەمپەری بەر دڵ و نیازان
پیستر لە هەموو سەگ و بەرازان

ئابڕوو بەری دڵتەڕانی دڵدار
خوێ پێوەکەری دڵی بریندار

کۆستت کەوێ وەک (مەم)ت لە من کرد
چیدیت دەوێ کەتنی خۆت بە من کرد

ئەو دەردە کە دات بە (مەم) لەسەر چی ؟
هێشتا دەتەوەێ لە دەست مە دەرچی ؟!

بگرە لە دەسم دەبانی دوو دەم
بت کەم بە یەکەم لە تۆڵەیی (مەم)

یەک بڕ سەری (بەکر)ی پێ نەوی بوو
لاشەی سەگی چەسپی سەر زەوی بوو

کاتێکی کە هات بەلای برا دا
ڕووناکی نەدی لە ناو چرا دا

دایگرت لە سەری کلآو و تۆمار
هاویشتییە سەر لەشی (مەم)ی ژار

دێوانە و هار لە تاو برایێ
شالآوی دەبرد وەکوو زەهایێ

نیازی هەبوو هەرچی بێتە پێشێ
بۆ تۆڵە گیانی وی بکێشێ

کێ لەو دەمە دا ببا تخوونی
پاپای بوو لە مردن و نەبوونی

هاوار لە دەسی برایە کن میر
زوو پێ و دەسی خستە بەند و زنجیر

تەرمی (مەم)ی کەوتە ڕێ بەرەو گۆڕ
کۆمەڵ لە دواوە مات و سەرشۆڕ

کۆتەڵ کە لە پشتی ئەسپی (مەم) بوو
بۆ هەرکەسێ ماکی دەرد و خەم بوو

(تاژدین)ی لە پشت شەتەک درابوو
ئاگای کە لە بردنی برا بوو

زنجیری لە دەست و پێ چڕاندن
دەروازە و بەندی تێک شکاندن

ئەنگوچکی سپی نایە نێو هەش
تەرمی (مەم)ی گرتە مێز و باوەش

خزم و کەس و کار و دۆست و یاران
گریان لە گەڵی بە تاوی باران

شڵپەی دەس و سینەیی جوانان
دەنگی دەگەیشتە عەسمانان

هەرچی ژن و کیژە پۆڕ کراوە
ڕوویان دەڕنی بەدەم سەماوە

گشتی لەپ و پەنجە سوور و ئاڵ بوون
بێ ڕەنگ و خەنە، لە خوێن شەلاَڵ بوون

ڕیزێک لە کچان یەکێک لە لاوان
پێیان هەڵدەگوت بە بەند و باوان

پۆلێک لە دوایەوە لە خۆ دەر
هێندێکی لە پێش تەرم سەماکەر

پیر کەوتنە ناو، بە تاو دەکەن شین
میر دەسرە بە چاو دەبارێ ئەسرین

(زین) هاتە سەما ، لەپێشی تەرما
چنگی دەکوتا بە سینگی نەرما

پەخشان ببوو مووی بەسەر لەشیدا
وەک ئاوی ژیان لە ناو ڕەشی دا

ئەو کاتێ سەمای دەکرد لە تاو (مەم)
زوهرە بە سەماوە کەوتە ناو تەم

ڕۆڕۆی کە دەهاتە دەر لە لێوان
لە سوێیی دەتواوە جەرگی کێوان

دار و دەوەنی دەگەڵ دەناڵی
گریانی ژیانی کردە تاڵی

لەو شینە مرۆ ئەوەندە وەکۆ بوو
جەرگ و دڵی ڕێ بە کەند و کۆ بوو

ڕەوتیان دڵی عەرزی پێ دەلەرزی
بوولەرزە دەکەوتە نزم و بەرزی

هێند دادەورەرینە ڕووی وەکو گوڵ
فرمێسکی کچان بە هۆی کوڵی دڵ

پێت وا بوو لە هەورەکەی بەهارێ
بارانە لە سەر گوڵآن دەبارێ

چارشێوی ڕەشی ژنان ئەوێدەم
پەیدا بوو، نیشانی شینە بۆ (مەم)

ڕووپۆش لە ڕووان کرایە پەرژین
ڕەشییان لەبەرایە بۆ (مەم) و (زین)

****

(زین) بەزەیی بە (بەکر) دا دێ :

دییان کاتێ کە گەینە قسنی بەر شار
لاشێکی تخێڵ لە بەینی دوو دار
(قسن : دیواری بەردینی دەوری شار، گڵکۆی پیاوچاکان .)

زانیان ئەوە (بەکر)ی مەرگەوەڕ بوو
ئاو لاکە کەلاکی ماکی گەڕ بوو

(تاژدین)ە سەری لە لەش جیا کرد
کێشەی لە زەوی تەرە و تونا کرد

چیرۆکی(بەکر) کە گەییە کن (زین)
پاڕایەوە بۆی لە میر و (تاژدین)

پیاوچاک لە ڕق و لە کینە دوورن
هەرچەندە بە سووچە لێی ببوورن

بێ فەڕ کە بە چاکە نەدرێ پاداش
جیاوازی بەچی بێ باش و ناباش ؟

خوای سازدەری عەرز و عاسمانان
داینا لە بەرێوە بۆ مەمانان

ڕۆژێ کە ئەوینی دا بە دڵدار
ئەو ڕۆژە بدیشی دا بە بەدکار

چۆن دەکرێ کە پاک لە پیس وشێرن
زۆر حەستەمە لێکی هەڵوەژێرن

لای سوورەگولان دڕوو ڕواوە
گەنجێ هەبێ ماری وا بە لاوە

گوڵ سیسە بە دوور لە دڕک و داڵآن
مار هۆیە کە گەنج نەچێ بە تاڵآن

گەر پیسی وەکوو (بەکر) نەبووبا
هیچ دوور نەبوو ئابڕووی مە چووبا

هەرچەند بە ڕواڵە ناتەبا بوو
ڕاستوو دەویٚ بۆ مە دۆستی چا بوو

گەر ئەو نەدەبوو بە لەمپەری مە
گومڕایی دەبوو بە ڕێبەری مە

وا دەر نەدەچووین لە شەرمەزاری
پیرۆز نەدەبووین لە کوردەواری

ئەو ڕێگەیی پاکی خستە بەرمان
زۆر زۆر ئەمەگی هەیە لە سەرمان

هەرچەندە بەخۆی گەیشت زیانی
دۆڕاندی لە ڕێی مە دا ژییانی

پێم خۆش نییە هیچ گرێی وەبەر بیٚ
هیوان هەیە شاد و بەختەوەر بیٚ

ئیدی بەسە ئابڕووی مەڕێژن
لەو جێی کە من و (مەم)ی دەنێژن

ئەو ببوە سەگێکی پاسدەری مە
با هەر بکەویٚ لە بەر دەری مە

لای ئێمە بنێژریٚ با گییانی
پاسی مە بدێریٚ لەو جیهانی

بڕوانە بەزەی دڵ و دەروونی!
ئاوێنە بەزێنە ئەو بە ڕوونی

ئاوێنە و ئاو گەماریٚ دەگریٚ
کیٚ بەخشی کەسیٚ لە دەستی بمریٚ؟

هەرکەس کە بەزەی خودا نەبینیٚ
نەپرووکیٚ بە ئاگری ئەوینیٚ

نەکولآبێ لە ناو ئەوینی پاکا
پێی وایە کەس ئەو شتانە ناکا

پاکان کە بەزەی خودا دەبینن
وەک هۆزی فریشتە دوورە کینن

****

مردنی (زین) :

دڵ گەستەیی هەژدیهای ئەوینێ
کوژراوی دوو چاوی مەستی (زین)ێ

گیراوی گوناهی بێ گوناهی
سووتاوی گڕ و دوومانی ئاهی

ئەو تازە نەمامی وا لە بەر دڵ
بەژنی بە نەکامی کەوتە بن گڵ

وەک گەوهەری گەنج بە خاک سپێرا
ماریشی لە پێینیی وەشێرا

(پێیین : ژێر پێ ، پایین ، خوار پێ .)

ئەو کێلی چەقا لەبن سەری (مەم)
دەیگووت کە سەرم بڵندە، گەورەم

کوا کێلێ کە شان لە شانی من دا
کێ نووستووە وەک (مەم)ی لە بن دا ؟

شای کۆمەڵ و هۆزی سەرفیرازان
میوانمە، دەبمە جێی نیازان

(زین) هات ولەدەوری کێلی هالآ
لێی کردە نیسێ بە بەژن و بالآ

خوێن هەڵدەوەری لە چاوی ئالێ
دەتوایەوە دڵ لە ناڵە ناڵێ

چاوی وەکوو هەوری خاکەلێوە
ڕێژنەی بە گوڕی دەڕشت لە جێوە

فرمێسکی لە گوڕی (مەم) کە باری
ڕەنگا بە مراری گۆڕی یاری

چەندەی دەکشاند لە دڵ هەناسە
تێکرا ئەوی خزمە یان نەناسە

فریادی بڵند دەبوو بە گریان
کێ بوو دڵی بۆی نەبێ بە بریان ؟

پێشمەرگە و ئەفسەر و وەزیران
درویش و لەپێش و لاو و پیران

دڵدار و جوان و نازەنینان
دارا و هەژار و دڵبرینان

وێکڕا وەکوو (زین)ێ دەڵبەخەم بوون
ڕۆڕۆ دەگەیشتە چەرخی گەردوون

هاوار و گرین و داد و شینی
بردی گوڕ و هێز و تاو و تینی

ڕۆنیشت لە پەنای سەری(مەم)ی ژار
دەیگوت بە سەد ئاخ و زاری، ئەی یار

ئەی خێوی دڵ و لەش و گیانم
باخ بووم و ببوویە باخەوانم

لەو ڕۆژەوە باخی خۆت نەدیوە
وشکە،کزە،زەردە،پەل وەریوە

شللێرەیی لێو و پستەیی دەم
بادامی دوو چاو و سێوی کوڵمەم

دوو مەمکی بڕەو شکێنی لیمۆ
بێ ناز و لە هەڵوەرینە بێ تۆ

لێت ڕوون بێ کە نادرێتە دەس کەس
تۆی خاون و تۆ دەناسن و بەس

ئەمبەژنە لە سەر تۆ ڕاوەشێنم
میوە و گوڵ و پەلکی داوەشێنم

شەوبۆن و وەنەوشە و هەڵاڵان
بسک و خەت و خاڵ بدەم بە تاڵان

وەک گوڵ شمەکی دڕوو دەبەر کەم
بۆ تۆ قوڕ وخۆڵ و گڵ وەسەر کەم

بسکان هەموو تا بە تا بکێشم
وەک گیانی پەژار و پڕ لە ئێشم

ئەم باخی گوڵەم بە ڕێک و پێکی
هەر پەلک و شکۆفە و چڵێکی

بۆ تۆ بوو کە بێی و لێی بنۆڕی
تۆش جێگە دەگۆڕی، جێ لە گۆڕی

من جوانی چ لێدەکەم بە بێ تۆ؟
بۆ تۆ نەبێ با بچێ بە فیڕۆ

ترسم کە نەبا دڵت دەمێنێ
هەر پارچەیەکم دەخستە شوێنێ

جوانیم و منیش کە بووینەماڵت
کاتێ کە دەمرم و دێمە پاڵت

لێمت دەوێ ڕەنگ و بۆنی جوانیم
چاوی بەڵەک و برۆی کەوانیم

سەر کوڵمە بە سووری، لێو بە ئاڵی
سەرسینە بە نەرمی، مەم بە کاڵی

بسکی ڕەش و بەژنی نەو نەمامم
نەم مابێ دەبێ چ بێ وەرامم ؟

چی لامە دەبێ بگا بە خێوی
نەیگاتێ کەمایەسێ و پەشێوی

بۆ وەی کە لە دیدەتا نەبم سووک
ڕازاومەوە بۆت لە چەشنی نۆ بووک

وەک پێشووە بەژنی شۆخ و شەنگم
سەرخۆشت ئەکەم بە بۆن و ڕەنگم

ئامادەیی ماچی تۆن دوو لێوم
تورت و شەقە مەمکی شەکرە سێوم

هەر چۆنی منت دەوێ تەیارم
بمگوێزەوە سازە کار و بارم

گۆڕیچەیی تۆ دەکەینە پەردوو
ترسی نەگەیین بەیەک، بەسەر چوو

هامێزی لە کێلی (مەم) وەرێنا
ئاخێکی دوای بە ژینی هێنا

گیان هەڵفڕی چوو بە لای خوداوە
لەش کەوتە زەوی و چرای کوژاوە

لەو کۆمەڵی پڕ پەرۆش و ئازار
نوێ بۆوە دووبارە داد و هاوار

توێژاڵکی برینی کۆنە لاچوون
دیسان لە قوڕی پەژارە ڕاچوون

ژان چۆوە دڵان بە مەرگی (زین)ێ
گیرایەوە کۆز و کۆڕی شینێ

وەک جۆ و پلۆسک و چەم، هەموو چەم
فرمێسکی وەراندە سەر گڵی (مەم)

شۆرایەوە گڵ بە تاوی باران
بارانەیی چاوی خزم و یاران

قاپۆڕە دوڕی کە داخرا بوو
ئەو گۆڕیچە وا (مەم)ی تیا بوو

سەرپۆشی سەری کە هەڵدراوە
بوخچەی گوڵ و بۆنی خۆش کراوە

(زین)ی شل و مل خرا تەنیشتی
پێک گەینەوە دوو مەلی بەهیشتی

ئەی (مەم) وتی میر: دەبگرە (زین)ت
وا کردمە یاری هاوسەرینت

پیرۆز بێ لە تۆ و لە دەزگیرانت
ڕابوردنی خۆشی ئەو جیهانت

لەو گۆڕەوە (مەم) وەرامی داوە
خۆش هات و جێگای لە بانی چاوە

ئەو ڕازە گرینگە هەر کێ بیستی
زانی چییە نرخی خۆشەویستی

بۆ وانەیە ئافەرین کە وا چوون
دڵتەنگ دەژیان و دڵنیا چوون

خاکاوی نەبوون و چوونە ژێر خاک
دۆڕاندنی بۆ نییە دڵی پاک

ئەو یاری کە پاک و پاک ڕەوشتن
ژیانیان نەمرە و لە ناو بەهەشتن

لێو توونی و کەم لە یەک نەدیوان
ئامادەیە لای خودا بەشی وان

ژیان خۆشە لە گەڵ ئەوین برابێ
گیان خۆشە بە هۆی ئەوین جیا بێ

هەر کەس بە جوانی چەشنی (زین)ێ
دڵداری بوێت لە باتی ژینێ

یان وێنەیی(مەم) لە ڕێی ئەوینێ
خۆشی و گەشەیەک لە ژین نەبینێ

سەر دانێ لە ڕێی نیازی پاکا
خوا یاری دەبێ و زییانێ ناکا

ئەی خوایە بە نازی نازەنینان
بە نیاز و نزای جگەر برینان

ئەی خوایە بە شیرنی جوانی
بەو دڵتەڕی دوور لە کامرانی

خوایە بە دڵێ ئەوین دەچێژێ
بەو چاوە سریشکی ئاڵ دەڕێژێ

ئەی خوایە بە ناڵە ناڵی بولبول
خوایە بە خوناوی ناوی سوورگوڵ

ئەی خوایە بە ئاهی لەیلی بێ ڕەنگ
بەو شێتی هەژاری لەیلی دڵتەنگ

ئەی خوایە بە ئاهی لێو بەباران
ئەی خوایە بە پێک گەیینی یاران

ئەی خوایە لە ڕێی کوڵی دڵی (مەم)
بەو (زین)ە کە کەوتە سەر کڵی خەم

بێ بەش لە ئەوین مەهێڵە (خانی)
ئەو کاتە کە دەردەچێ گییانی

پێغەمبەری خۆش بوێ هەتا سەر
بۆ دوایی نەبێتە داری بێ بەر

بێ کین و، لە دۆستی پڕی کەی
گیان و دڵی فێرە باوەڕی کەی

سەر زارەکی زۆر بە چاو و ڕاوە
خاوێن دەمە، کردەوەی گلاَوە

ئاکاری لە کاری چاک نەبانە
سەرگەرمە بە کاری پێچەوانە

مەیهێڵەوە هێندە بۆ کوڵ و خەم
با بەر بەزەییت کەوێ وەکوو (مەم)

هەر چەندە نەچۆتە ڕیزی پاکان
بیبەخشە وەکوو (بەکر) بە چاکان
****

چقڵی (مەم) و (زین)ـان :

زۆر سەیرە ئەوانە چۆن ژیابوون
دوای کەوتنە ژێر گڵیش وەها بوون

کێ فێری چ بوو لە کاتی ژینا
پیشەی ئەمە بوو لە ژێر زەمینا

لەو گۆڕە کە (زین) و (مەم) تیا بوون
تۆمەز بە ئەوینێ ئاو درابوون

ڕسکا بوو دوو نەونەمامی سەرکەش
ڕاست و شل و شین و ناسک و گەش

تورت و شەق و پڕ گەڵآ و بە سێبەر
یەک شەنگە بیی و یەکیش سنۆبەر

ئاڵآن بە یەکا ئەمانە چین چین
وەک دەستەملان دەبوون (مەم) و (زین)

گڵکۆی (بەکر)ی چنۆکی بەدکار
دارێکی ڕواند دڕوو چقڵ دار

تێکۆڵ گڕ و پەل پەل و ڕەش و خوار
وەک کووتی بنی لە بەهرە بێ پار

هاویشتی پەلی بەرەو نەمامان
پێچای سەر و بن لە ڕەگ لە دامان

هەر تەنیەوە پێچی دا هەتا سەر
نێوانی تەنین و بوو بە لەمپەر

هێدی نەبوو تا لە یەکدی کردن
چقڵی (مەم و زین) بە ژین بە مردن

هەر خوویە کە دەیگری بە شیری
ناچێتە دەرێ دەڵێن بە پیری

وا دیارە لە مردنیش دەمێنێ
بەد، خۆی چووە ،خۆی دەنک دەچێنێ

پێوازە سەگانەیەک بکەی شین
سەد ئاوی بدەی بە شیر و هەنگوین

پەروەردە ببێ لە ناو گولاوێ
ڕایگوێزە لە سێبەر و لەتاوێ

هەر ڕۆژە لە لایەکی لەتی کە
قەڵشاوی پڕی گەزۆی سپی کە

شەکری لە پەلانی دا بنێژە
دۆشاوی لە سەر گەڵا بڕێژە

پێت وانەبێ بۆت ببێتە شووتی
بەهرەت ئەوە بۆگەنیو لە لووتی

****

(بەکر) دێ دەخەوی پیاوچاکێکەوە :

ئاگا لە جیهانی پیر یەکێ پیر
گێڕایەوە بۆم شتێکی دڵگیر

گۆیا هەبوو پیرێ دوورە دنیا
دەژیا لە چیایەکا بە تەنیا

سەرگەرمی هەوای خوداپەرستی
دایگرتبوو بیری خۆشەویستی

خواناسی بەدڵ، نە سەر زمانی
دڵڕوونی ئەوینی ڕاستەقانی

چەوسا بوو لە ڕێگە دا گەلێ ساڵ
تا گیانی لەسەر لەشی ببوو زاڵ

تێکەڵ بە خودا ببوو بە جارێ
بێ ئەو بە کەسی نەمابوو کارێ

خواخوا بوو هەموو دڵۆپی خوێنی
دەیزانی گەلێک شتی نهێنی

هەر لێکی بنایە پەلکی چاوان
دەیدی لمی سەر بەژ و پەنایان

جارێک لە نێوانی ڕۆژ و شەو دا
یان نیوە شیار بوو یان لە خەو دا

باڵداری گیانی کەوتە گەشتێ
چوو گەردشی کرد لەناو بەهەشتێ

کۆشکێکی لە زێڕ و گەوهەری دی
زۆرتر لە هەزار کوڕ و پەری دی

پارچە هەمە ڕەنگەیان دەبەر بوون
لەو کۆشکە کەنیز و کارەکەر بوون

وا تاج بەسەرێکی شۆخ لە دەرگا
زۆر قۆز و تەیار لە ڕەنگ و بەرگا

وێستاوە بە هێمنی لە جێوە
ڕوو خۆشە، گەشە و بزەی لە لێوە

ئەی پایەبڵند، وتی: ئەتۆ کێی ؟
ئەو کۆشکە بە کێ دەگا کە تۆی لێی ؟

(بەکر)م وتی مامی پیری زانا
بەخشیمی بەزەی خودای توانا

ئەو دەم چوو کە بووم دڵ و بەخت ڕەش
لای (زین) و (مەم)ێ کراومە هاوبەش

ئەم کۆشکە دەبینی هەشت نهۆمە
هی وانە حەوت، یەکێک هی خۆمە

لێرەش ئەوە چاوەدێری وانم
پیشەم وەکی پێشە، دەکەوانم

زۆر بەختەوەرم گەلێ بەنازم
دۆستییانم و پاسەوانی ڕازم

لام وایە کە لێرە ڕادمێنی
لەو بارەوە دوو دڵی دەچێنی

ژین تاڵکەری (زین) و دوژمنی (مەم)
چۆن ڕۆنەبرێت لەناو جەحەندەم ؟

ئاگات لە جیهان هەیە نە لێرە
جێم ئێرەیە، گوێ لە من بدێرە

هەرچەندە بە دڵ بەوان نەیار بووم
ماکەی گەڕ و بەدفەڕی و گەمار بووم

نەم هێشت کە بە یەک بگەن بە خۆشی
هەر یەک لە دەسم زووخاوی نۆشی

خۆم کردە چوقڵ لە بەینی وانا
خۆشم لە سەر ئەو شتانە دانا

بڕوانی بەڵآم بە چاوی دووربین
ئەم تاڵییە دای بەرێکی شیرین

کێ زۆر لە جیهان ژییانی خۆشە
زۆر وایە کە لێرە دڵ پەرۆشە

کێ ڕەنجدەر و دڵ بە دەرد و ئێشە
دوای کۆچی دووایی زۆر لە پێشە

بۆ ئێرە و ئەوێ وەکی هەوێ یە
وەک دوژمنی سەختی خوێنە خوێیە

تا تۆ لە یەکێکی چاو نەپۆشی
بۆ ویدی بکۆشی بابە کۆشی

لای وانییە هیچ بە بیر و ژیرێ
دوو شووتی بە دەستێ هەڵدەگیرێ

من (زین) و (مەم)م لە سەر زەمینێ
تووش کرد بە پەژارە و گرینێ

کێشامنە بەرێ بە داخ و دەردان
دەستم لە جیهانی ئێوە بەردان

ئەو چەرمەسەرەم کە داوە پێیان
وا ئێستە دەبینی چۆنە جێیان

هۆی من بوو درا بەوان بەهەشتێک
دایانمێ ئەویش لە هەشتێ مشتێک

(تاژدین)؟ وتی: چۆن دەبێ کە تۆی کوشت؟
چی دێتەوە ڕێ کە خوێنی تۆی ڕشت ؟

پێی گوت کە خودا لەویش دەبوورێ
بەخشینی کرِی بە قەڵتی شوورێ

(بۆتان) کە وەڕەز ببوو لە دەستم
خستم هەچی دەبوە بەر هەڵستم

وەک مار، ئەوی هاتە پێشێ گەزتم
ڕزگار نەدەبوون لە بەند و بەستم

وەک دەردی گران لە گەڵ پەیا بووم
وەک کوندە بەبوو ژیام هەیا چووم

ئەو دەستی کە ئەو لە من وەشاندی
هەر دەردێ لە دڵ هەبوو پەڕاندی

ئاسوودە کران هەژار لە چەنگم
دەرچوون دڵی تەنگ لە چاوی نەنگم

گیرا بوو لە بۆی نزای هەژاران
نووسراوە ئەویش لە چاکەکاران

کار هەن بە ڕواڵە نالەباران
دەیکۆڵییەوە زۆری بەهرەداران

خوا ڕازی گرنگی خۆی بە هاسان
ناداتە نیشانی خۆ نەناسان

بڕوانە دەبەخشێ (بەکر) و (تاژدین)
دووی دوژمن و دۆست لەبەر (مەم) و (زین)

ئەم ڕازە گەلێک نهێن و کوورە
بیری من و تۆ لەوانە دوورە ؟!!

(کوور : قووڵ .)

هەر چۆنی ببی نزیکی باشان
هەر باشییە دێتە ڕێت لە پاشان

گەر یاری بە دڵ، لە ڕێت دەکۆشن
پێت شادن و ، کز بی بۆت پەرۆشن

گەر دوژمنی، ئەو لە کینە دوورن
لە گوناه و هەڵەی نەزان دەبوورن

ناکەس نەچی هەر نەبی تخوونی
گەر یار و نەیاری سەرنخوونی

مرداره لەشت کە سەگ پەرستی
گەر دوژمنی، ڕاکە قاچی گەزتی

دڵداری گەلێ بڵند و بەرزه
گەر دوور بێ لە کاری پیس وهەرزه

هەر کەس کە دەبێ نزیک ئەوینێ
هەر چۆن بێ بەزەی خودا دەبینێ

بەخشینی خودا بە دوور مەزانە
هەر بەندە بڕێک لەسەر بەهانە

نەخوازە لەگەڵ هەژاری دڵدار
هەر خۆی کەسی بێکەسە و بزی کار

لەم شیوه بە سەربری مەبووره
باش ورد بەرەوە، تێبگە چ جووره

دوژمن بە ئەوینێ بەهرەوەر بن
دۆستان دەبێ چەندە بەختەوەر بن !

(تاژدین)ێ دەبەخشێ، یاری یاره
بەدکارییە بۆ (بەکر) بەکاره

دڵداریەکی پاک بکە بە پیشە
هانات بەره بەر خودا هەمیشە

****

چی نووسیوه و بۆچی نووسیوه؟ :

ئەی گوێگری ژیر و زیت و پیتۆڵ
پسپۆری وتەی بە نرخ و کرمۆڵ

خانی لە مەیی ئەوینێ مەستە
بێهۆشە وتار پەڕێنە پەستە

سوێراوێ بە شیرنی دەچێژێ
سەرخۆش بووە هاتەران دەبێژێ

نازانی کە تیرە یان تراوە
دێوانەیی بادە بیر بلآوە

هەرچێکی کە پێت دەڵێ هەوایە
وەک دەنگی نەیێکە دەنگی نایە

بێ جێ نییە خۆشە دەنگی بلوێر
گەر شۆڕێ بخاتە سینگی گوێدێر

لەم نامەیە دا بە چەشنی منداڵ
چۆن تازە دەکەونە سەر گڕ و گاڵ

هەرچێکی دەسم کەوت مت و موور
بۆر و کەوە، زەرد و ڕەش ، سپی و سوور

هێندێکی چرووکە ، هێندێ چیرۆک
هێندێ شڕ و ڕووتە ، دەستەیەک کۆک

زاراوەیی (بۆتی)یان و گۆران
وێژەی موکری و لۆران و سۆران

کۆم کردەوە گش درشت و وردی
هۆنیومە بە بەند و باوی کوردی

پووچیشی هەیە و پڕ و بە کاکڵ
بێ جێشی هەیە و شتی لەبەر دڵ

بڕوامە گەلێکی دڵپەسندن
بڕوانە دەزانی زۆری پەندن

ئاواتی دڵم چ بوو لەمانە؟
دەرخستنی ڕازی دڵتەڕانە

جوانتر لە هەموو شتێک ئەوینە
دڵداری بەهەشتە،بینە، ژینە

گیانێ کە ئەوینی بۆتە مایە
وەک ئاوێنەیە و خودا نومایە

وەک ڕۆژە ئەوین بە تیشکە، ڕوونە
خاوێنکەرەوەی دڵ و دەروونە

هەر ڕێڕەوێ ڕووی دە لای خودا بێ
با بێ و بە ئەوینێ شارەزا بێ

گیان و دڵی سەخت و ڕەش لە ئاسن
ئاوێنە دەبن ئەوین بناسن

تۆزێ لە ئەوین بەسەر (مس)دا کە (مس : چەشنە کانزایەکی زەردە .)
پاش تۆزێ بنۆڕە، زێڕی پاکە

هەر دڵ کە ئەوین بکا بە پیشەی
دڵداری بکا بە پنج و ڕیشەی

گەنجینەیی ڕازی بێ نیازە
کارسازی لە لایە کاری سازە

هیچ کەس نییە بێبەشی ئەوینێ
کەمتر هەیە زۆر بە کەم نەبینێ

دوو تیرەیە چی لە ڕووی زەمینە
یەک چاوی لە ژینە یەک لە دینە

یەک چاو دەبڕێتە سەر کچۆلآن
بازاڕی ندیوە چۆتە چۆلآن

ئەو گەوهەری دڵ دەدا بە ماچێ
پێی وایە بە هیچی دیکە ناچێ

خۆڕاییی لە دەستی دەر دەهێنن
کۆشکێکی بە پووشکە لێ دەسێنن

ئیدیش بە هەوا بەهەشتێ دەکڕێ
فیزێکی دەگاتێ دەستی دەبڕێ

خوا لای وی لە کووڵکە بۆتە چەرچی
دەیداتێ بەهەشت بە ڕیش و پرچی

جا هەر کە لەوانە یان لەمانە
بێ ڕێبەرە، کوێرە، ڕێ نەزانە

لە ژیانی دەتکەنەوە و کە چووشن
بێچارە بە جارێ دەم لە پووشن

****

وردەکارییەکی دەروێشانە :

مەیگێڕ بدە پێم مەیێکی کۆنە
پێشم بڵێ ئەم جیهانە چۆنە

ئەم ڕایەڵ و پۆ و چنین و تەونە
پێت وانەبێ هیچ و پووچ و خەونە

ژینمان لە بەرا سەرێکی بەرگە
لە دوایە نەمانە، گۆڕە، مەرگە

هەر مانێ کە دێتە بەر نەمانە
ڕیشەی دڵی خۆش لەسەر خەمانە

ئەستێرە و مانگ و ڕۆژ لە بەرزی
دەسمایەیی ژین و بوون لە عەرزی

هێندێکی گران و هێندێ سووکە
هێندێکی درشتە، هێندێ چووکە

دەزگایەکی جوانە ڕێک و پێکە
داخم کە نەمر نییە و سەرێکە

عاسمانی بە ڕۆشنی و زەوی شین
وەک ڕێکی دەخەن کەرەستە بۆ ژین

وەک مایەیی ژینی خۆش ئەمانن
دیسانە ئەون کە هۆی نەمانن

ئاگر وەکووژێ، هەوا هەوایە
گەر ئاو نەبێ تۆزی خۆڵ بە بایە

(وەکوژێ : بکووژێتەوە، خامۆش بێ ، دامرکێ .)

عاسمان کە گەڕۆکە ئاش دەگێڕێ
هەر لاش و سەری مرۆ دەهێڕێ

نێژراوی لەبن گلاّ کە مردوون
تۆزاشی ئەوە کە وردی کردوون

(تۆزاش : تۆز+ئاش : تۆزی ئاشی .)

هەر لاش و سەرن دەویەوە دەرژن
هەر کەوتنە بەر بلآو و پرژن

ئەم جارە دەشێلدرێن، هەویرن
لای ئاگرە گشتی یەکدی گیرن

تووش بوونە بە دەردی داتوڵیوی
هەر مانەوەیە بە بۆگەنیوی

فەرموویە خودا: کە دەچنە ئاور
نەمر و نەژییە ژییانی گاور

ئەو گیانێ کە پاک و پاک سروشتن
خاوێن بە هەوێن و چاک ڕەوشتن

جووتبەندە بەتایبەتی هەڵێنێ
ئەو دەنکە بە ناو و داو دەچێنێ

دەرژێت و بلآو دەبێ لە بن گڵ
لێی دەر دەکەون پەل و گەلآ و چڵ

بەر دەگرێ هەزار ئەوەندی پێشوو
گێرەی دەکەن و دەبێ بە تێشوو

بێژینگە ژیان، جیهان وەکوو کەو
تل پێ دەدرێ لە گێژی گێژەو
(کەو : سەرەند ، ئامرازێکە دەغڵ و دانی پێ دادەبێژن.)
بەرداشی خلێنە و ددانان
لیکی دەم و چەق چەقی زمانان

بانیژەیە لێو، زارە ئاشە
هەر چەرخ و خولێک و ورد و خاشە

ڕزگار بوو کە لەم گەڕ و گەزەش دا
دابەش دەکرێ بە هێزی لەش دا

گا، کێشەری ژوورێ ڕادەکێشێ
گا، گێرەیێ دیکوشێت و دێشێ

جارێکی لە قوت دەرێکی بەندە
جارێ بە هەڵێنەری بڵندە

تەندووری ورگ ئەوی دەپێژێ
هەرچی خت و خاڵە لێی دەڕێژێ

خاوێنی هەموو دەچێ بەرەو ژوور
پیسایی درێژێنە جێیەکی دوور

کێهەی گەلێ باشە با جیا بن
هەر نابێ ئەویش لە گەڵ یەکا بن

دابەشکەری سارد و گەرمی ناو لەش
چی بۆچی دەبێ لەوێ دەدا بەش

ڕەنگرێژی لە شان بەمانە چەند جوور
هەندامێ وەڕەنگ دەخا دەر و ژوور

دڵ شووشەیە، جەرگە بۆتە پاڵوێن
ڕوون بێتەوە خەستە بادەیی خوێن

هیچ پووش و پەلاّشی تێ نەچووبێ
نابێ بە گرێ و گلوو گلوو بێ

هێشتا دەیەوێ هەتا دەگاتێ
بتکێتەوە تاوێ بوکڵی کاتێ

جارێکی بڵق بدا لە ئاوا
جارێ بهەژێندرێ لە ناوا

هێزی لە گییان دەبێ بسێنێ
تا گیان هەیە وا ئەویش دەمێنێ

بێدەنگە هەتا لە ماڵی لەش دا
ئاواتی نەهاتە جێ لە مەش دا

گەر بەو لەشەوە خرایە بن گڵ
دووبارە بە شینی دێتە سەر چڵ

بارانی بەزەی خودا ببارێ
ئەو سەوزە دەبێ بە شەنگە دارێ

پەلک و گوڵی لێ دەبن بە سەرپۆش
بەر دەگرێ بە میوەیی تەڕ و خۆش

ئەو میوە کە باش بگا لە پاشا
بۆ دیاری دەچێتەماڵی پاشا

گەر بیچنێ دەستی پاکی پاکێ
دووری خەنەوە لە تۆز و خاکێ

جێ بدرێ لە بارەگا دروستە
میوێکی بەناز و خۆشەویستە

ئەم جۆرە بە نرخن و نەیابن
کەم هەڵدەکەون شتێکی وا بن

چی کاڵە لە بەر هەوا دەمێنێ
پێویستە کە گەرمی بیگەیێنێ

باشتر دەگەهن هەیا پتر مان
چاوێری کرین لە مێش و کرمان

پەروەردە کرێن بە تیشکی دینێ
وێیان کەوێ تاوی خۆ نەبینێ

ئەوسا ئەوی زۆر پوخت گەیشتن
وا دا دەوەرن ئەگەر درشتن

تا دانەکەون لە پۆپی بەرزی
تا دانەنەوێنە ڕێکی عەرزی

تا دانەتەکێن لە فیز و مینگە
ڕێیان نییە بچنە سەر گوشینگە

زۆر پان و فلچ دەبن لە ڕێدا
دەفلیقنەوە لە ژێری پێ دا

ڕێک لێکی دەدەن سەر و بەر و ناو
خوێناوی دڵان دەبێتە خۆشاو

ئەو میوە ئەگەر ڕەگێکی کاڵە
خۆشاوەکە، تفتە، ترشە، تاڵە

نیشان دەدرێ بە پیری مەیخۆر
پێویستە کە خۆی بدا هەل و نۆر

ئەمجار دەکرێتە ناو بەرۆشێ
گەرمایی دەوێ هەتا دەجۆشێ

(بەرۆش : مەنجەڵ ، قازان .)

تیشکی بەزەیی خودای بگاتێ
تینی لە شکۆهی خۆی بداتێ

پوختایی بەسەر یەکا بتاوێ
ماک و ڕەگەزی لە ناو دەراوێ

ئەو تینە گەلێک بەهێز و توند بێ
بوکڵێندرێ هەڵمی لێ بڵند بێ

(بوکڵێندرێ : کوڵین ، بیکوڵێنن .)

ئەو هەڵمە ببێ لە چڵکنی دوور
بێ تۆز و هەوا بچێ بەرەو ژوور

لەو ژوورە پلێکە ناوی ڕووت بوون
دەتکێنێ لەوێ دڵۆپی دڵ ڕوون

گەر ماک و ڕەگەز هەموو تەواوە
بەو بۆنە بەشی لە بۆن براوە

جێ دەشێ نەبوونی دڵگوشایە
نامێنێ لەوێش هەتا هەتایە

دیسانەوە جێی لە دەفری تەنگە
ئەمجارە لەوێ نە بۆ نە ڕەنگە

(بۆ : بۆن ، بەرامە .)

ئەو مەی کە بە ڕەنگی سوور و ئاڵە
ڕەنگێکی دەداتە ناو پیاڵە

ئەو هێشتە نەکەیوەتە گەیشتن
ڕزگار نەبووە لە ترسی ڕشتن

تا بۆنی لە بۆن و مانی مابێ
بۆ کۆڕی خودا نموودی نابێ

تا ڕەنگی هەیە نەبۆتە بادە
چەوسانی بە هیچە ڕەنج بە بادە

مانت گەرەکە ؟ بەری نەمانە
ماو ئەو کەسەیە لە خۆی نەبانە

تا ماوە لە بەندە دا وشەی «من»
بێ دۆستە لە خۆی دەبێ بە دوژمن

دڵداری دەگاتە بارەگای یار
دەرچووبێ لە وەندە قۆرتی دژوار

ئەم ڕێگەیە سەختە بۆ مە نابێ
ڕێبەر لە بەرێ مەگین خودا بێ

ئەی خوایە دەزانی ئێمە کوێرین !
تۆ بەرزیی و ئێمە چاو لە ژێرین

دەریای بەزەییت دەدا شەپۆلان
سەرگەرمی مەلەم لە کوێرە گۆلان

چاوساغی بەزییەکەت بنێرە
تاریکە شەوم چرا بدێرە

تەم با بڕەوێ لەسەر دڵی ژار
بینام کەرەوە بە شەوقی دیدار

ناسینێ کە بۆمە بۆتە یاسا
هەر دوو دڵییە و گومان و لاسا

دڵمان بخە دەر لە بەدگومانی
شانمان دە ئەوینی ڕاستەقانی

(شانمان دە : نیشانمان بدە .)

باوەڕ هەیە لام و تۆش دەناسم
لەو پێوە کەساس و گێژ و کاسم

زۆر دڵ بە نیازی بارەگاتم
چبکەم نە بەخۆمە دەستەلآتم

گرتووتم و خۆت کلیل بە دەستی
ڕێگەم بدە بێمە تۆ پەرستی

ئەم ژین و نەمانە لەم جیهانە
هەر چەندی کە ئاشکرا و نیهانە

تاپۆیە لە تۆ بە تان و پۆیە
تاریکی و ڕۆشنی لە تۆیە

چاوت نە لە کاری چاکە یان چەوت
بەخشین بە بەهانەیە و بە ڕێکەوت

زۆر نوێژکەری پاکی ڕێی خوداگر
ڕوو بینییەکی کرد و کەوتە ئاگر

زۆری بە گوناه لە کاتی مەرگا
دەیبەخشیی و ڕێی دەدەی لە دەرگا

گەر بەختەوەر و، کە ڕەنجەڕۆیە
سەر ڕشتە هەمووی بە دەستی تۆیە

هەر ڕۆژی بەرێ هەڵت بژاردن
چی بۆچی دەبوو بەوت سپاردن

پاڵ پێوەنەریشی و لەمپەریشی
گومڕاکەر و ڕێ نیشاندەریشی

سەرپشکییەکەت کە داوە پێمان
ئەو نەوسی چنۆک ڕفاندی لێمان

ماوین و بەزەی خودا ببێ یار
هەر هێندەیە چارە بۆ گوناهکار

بڕوای بە خودا ببێ و بەسی بێ
هەرچەندە فرەش کەمایەسی بێ

با بیشی پەرستێ لێی بترسێ
ڕێ و شوێنی لە پیاوی ژیر بپرسێ

ئەو ڕێی کە دوێژنە ئێمە بگرین
خۆمان نەگرین هەیاکە دەمرین

چاومان لە بەزەی خودا بدوورین
ئەومان بێ لە ئاگرێ بە دوورین

****

کۆتایی
www.gagesh.com
کەریم دانشیار